

MARIÀ VALLÈS I VALLÈS, ARXIVER DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA (1893-1919)

CECÍLIA VALLÈS I BOTEY

Director del treball: Remei Perpinyà

Any d'elaboració: 2010

Treball de recerca del Màster d'Arxivística i Gestió de Documents

Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents

Col·lecció Treballs fi de màster i de postgrau

Com citar aquest article: Vallès i Botey, Cecília. (2010) *Marià Vallès i Vallès, arxiver de la Diputació de Barcelona (1893-1919)*. Treball de recerca de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents.

Aquesta obra està subjecta a llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 Espanya (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>). Es permet la reproducció total o parcial i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

Resum

Des de la creació de l'Arxiu de la Diputació (1820) ha evolucionat el tractament arxivístic dels seus fons pels arxivers Francesc Quintana, Marià Esteve, Ramon Solà, Camilo de Rancés i Marià Vallès, dins del marc dels Reglaments de 1822 i 1879: els oficials descrivien els expedients, el registrador resseguia el tràmit, i l'arxiver controlava amb un registre la ubicació dels lligalls. Vallès confeccionà un registre-inventari que descriu cronològicament tots els fons, estructurats per negociats i matèries, i inventarià les col·leccions i fons afegits, que la Mancomunitat destinà a l'IEC, la Biblioteca de Catalunya i els Museus d'Art.

Paraules clau:

Història d'arxius, arxivística catalana, arxivers catalans, Marià Vallès, Vallès i Vallès, arxiu, Diputació, Mancomunitat, Prat de la Riba, Jacint Verdaguer, Manresa

Resumen

Desde la creación del Archivo de la Diputación (1820) ha evolucionado el tratamiento archivístico de sus fondos por los archiveros Francesc Quintana, Marià Esteve, Ramon Solà, Camilo de Rancés y Marià Vallès, en el marco de los Reglamentos de 1822 y 1879: los oficiales describían los expedientes, el registrador reseguía el trámite, y el archivero controlaba con un registro la ubicación de los legajos. Vallés confeccionó un registro-inventario que describe cronológicamente todos los fondos, estructurados por negociados y materias, e inventarió las colecciones y fondos añadidos, que la Mancomunidad destinó a la IEC, la Biblioteca de Cataluña y los Museos de Arte.

Palabras clave:

Historia de archivos, archivística, Mariano Vallés, Vallés y Vallés, archivo, Diputación, Mancomunidad, Prat de la Riba

Abstract

Since the establishment of the Provincial Archives (1820) has evolved archival treatment of their funds by his archivists Francesc Quintana, Marià Esteve, Ramon Solà, Camilo de Rancés and Marià Vallès, under the regulations of 1822 and 1879: officials described the records, registrar follow the procedure , and archivist controlled with a registration the location of bundles . Vallés prepared a chronological log - inventory describing all funds chronologically and classified by bureaus and matters, and inventoried collections and funds added that Mancomunitat intended to IEC, Biblioteca de Catalunya and Museums of Art.

Keywords:

Archives, Mariano Valles, Provincial archives, Catalan Archives, Prat de la Riba

SUMARI

Introducció	9
PART I PRESENTACIÓ DEL PERSONATGE: MARIÀ VALLÈS I VALLÈS.....	12
Capítol primer Marià Vallès i Vallès, advocat, publicista i poeta	12
1.1 Breu resum biogràfic	12
1.2 Jove poeta manresà.....	13
1.2.1 Ús literari de la parla catalana.....	14
1.2.2 Mestratge de Jacint Verdaguer	15
1.2.3 Mestratge de Marià Aguiló.....	16
1.2.4 Formació literària.....	17
1.2.5 Recerca d'una poesia moderna	18
1.2.6 Muntanyanes, l'edició projectada dels seus poemes.....	20
1.3 Polític catalanista.....	21
1.3.1 La Lliga Regional de Manresa (1890).....	21
1.3.2 La Unió Catalanista i les Bases de Manresa (1890-1892).....	23
1.4 Arxiver de la Diputació de Barcelona	24
1.4.1 Pràctiques en l'Arxiu de Manresa.....	24
1.4.2 D'advocat a arxiver.....	25
1.5 Publicista social i agrícola	26
1.5.1 Les assegurances	26
1.5.2 La revista <i>El Mundo Agrícola</i> (1897-1907) i <i>El Almendro</i> (1902).....	27
1.5.3 L'empresa química Vallès i Cia.	29
PART II HISTÒRIA DE L'ARXIU DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA.....	30
Capítol segon Els fons de la primera Diputació.....	30
2.1 La Diputació de 1812-1814	30
2.2 Fons Diputació de Catalunya (1811-1814)	31
2.3 Preservació i control de la documentació	31

Capítol tercer	Creació de l'Arxiu de la Diputació l'any 1820	33
3.1	La Diputació de Catalunya (1820) i la Diputació de Barcelona (1822-1823)	33
3.2	Organització de la secretaria segons el Reglament.....	33
3.3	L'arxiver Francesc Quintana	35
3.4	Els fons	36
3.4.1	<i>Fons de la Diputació (1820-1823)</i>	36
3.4.2	<i>Fons recuperats de la Diputació 1812-1814 i de la Diputació medieval</i>	37
3.4.3	<i>Fons de les Juntes d'Estadística i de la Junta d'obres del Port</i>	38
3.5	Normes pel control de la documentació	38
Capítol quart	Reorganització de l'Arxiu a partir de 1836	40
4.1	La consolidació de la Diputació (1836-1843)	40
4.2	L'Arxiu i Registre, seccions de secretaria	42
4.3	L'arxiver Marià Esteve i Morató.....	44
4.4	Els fons	45
4.4.1	<i>Fons de la Diputació de Barcelona</i>	45
4.4.2	<i>Recuperació del Fons de la Diputació 1812-1823</i>	45
4.4.3	<i>Fons de juntes de govern (1835-1843)</i>	46
4.5	Tractament dels fons	46
4.5.1	<i>Classificació per assumpte</i>	46
4.5.2	<i>Inventari del fons de 1820-1823</i>	47
4.5.3	<i>Els dipòsits</i>	48
Capítol cinquè	Un arxiu desatès (1845-1854).....	50
5.1	La somnolència de la Diputació moderada	50
5.2	Secretaria a Governació Civil.....	51
5.3	Arxiu sense arxiver?	51

5.4	Els fons	52
5.4.1	<i>Fons de la Diputació de Barcelona</i>	52
5.4.2	<i>Fons de la Junta de la Moneda de Catalunya</i>	52
Capítol sisè	Regularització de l'Arxiu des de 1854	53
6.1	Progressistes (1854-1856) i moderats (1856-1868)	53
6.2	Oficines de la Secretaria	53
6.3	L'arxiver Ramon Solà i Soler	54
6.4	Els fons	55
6.4.1	<i>Fons dels negociats de la Diputació de Barcelona</i>	55
6.4.2	<i>Fons recuperats de l'època moderada</i>	55
6.4.3	<i>Fons de la Junta provincial d'instrucció pública</i>	56
6.5	Tractament dels fons	56
Capítol setè	Consolidació de l'Arxiu en la dècada dels 1870	58
7.1	La Diputació de la revolució (1868) i la Restauració (1874-1898)	58
7.2	Organització de la secretaria i aprovació del Reglament	60
7.3	Els arxivers Ramón Solà i Camilo de Rancés	64
7.4	Els fons	65
7.4.1	<i>Fons de la Diputació de Barcelona</i>	65
7.4.2	<i>Fons recuperats: documentació de Comptadoria</i>	66
7.4.3	<i>Fons de les Junes d'Armament, de Carreteres, de Beneficència i de Comerç</i>	66
7.4.4	<i>Diverses col·leccions ingressades per salvament de patrimoni</i>	67
7.5	Tractament dels fons	68
7.6	Normativa per al control de la documentació	69
7.6.1	<i>Seccions i Registre</i>	70
7.6.2	<i>Arxiu: classificació, instal·lació i control de l'accés</i>	73

Capítol vuitè	Canvis en l'Arxiu de la Diputació catalanista	76
8.1	La Diputació catalanista (1907) i la Mancomunitat de Catalunya (1814).....	76
8.2	L'arxiver Marià Vallès i Vallès	77
	8.2.1 Accés per concurs a la plaça d'arxiver.....	77
	8.2.2 Un arxiver multitasques.....	83
8.3	Tractament dels fons.....	84
	8.3.1 Tractament del fons de la Diputació de Barcelona	84
	8.3.2 Tractament d'altres fons incorporats	90
	8.3.3 Tractament de diverses col·leccions	95
8.4	L'Arxiu de la Diputació i la política cultural catalanista.....	97
	8.4.1 Pèrdua de funcions de la Diputació.....	97
	8.4.2 Lliurament de fons de l'Arxiu a altres institucions	99
8.5	Balanç de l'arxiver	102
	Conclusions	105
	Bibliografia	108
	Arxius consultats	114
	Annexos	118

Introducció

L'Arxiu de la Diputació de Barcelona ja fa 200 anys que inicià el seu camí, tot seguint els destins de la institució provincial. Durant tots aquests anys l'arxiu s'ha creat i ha crescut sota la direcció d'arxivers gelosos del seu ordre i organització. Un d'aquests arxivers fou Marià Vallès i Vallès (Manresa 1862- Barcelona 1919), que va dirigir l'Arxiu de la Diputació entre 1893 i 1919. L'objectiu del present treball és conèixer el seu treball com a Arxiver de la Diputació.

La primera part d'aquest treball es dedica a la personalitat de Marià Vallès i Vallès, cercant la definició del seu tarannà a partir de la seva activitat: la poesia en l'època d'estudiant, la política en la seva joventut, l'arxiu com a professió i l'interès per l'agricultura en l'edat adulta. El fil conductor que donà coherència a tan diverses activitats fou l'amor a Catalunya: aquesta característica definí també del seu apropament a l'Arxiu de la Diputació.

Per situar el personatge i la feina en el seu context calia tenir en compte la història de la Diputació de Barcelona però especialment la història de l'arxiu mateix. El problema és que si bé la història de la Diputació ha estat ben estudiada per prestigiosos historiadors, la de l'arxiu en canvi no ha rebut quasi atencions més enllà de la breu Guia que el propi Arxiu General de la Diputació de Barcelona difon. Per suplir aquesta carència, s'ha elaborat la història de l'arxiu, dins del límit temporal dels primers cent anys.

Aquesta investigació s'exposa en la segona part del treball: l'evolució de l'arxiu al llarg dels anys fins arribar a la intervenció de l'arxiver Marià Vallès. Està estructurada en set capítols, segons les diverses etapes de la vida de la Diputació i del seu arxiu. Cada capítol s'inicia amb una contextualització política, remarcant els canvis legislatius i la data i les circumstàncies de constitució de les successives diputacions; segueix una descripció de l'organització de la secretaria, i la identificació de l'arxiver. A continuació s'expliquen els fons ingressats a l'arxiu en aquella època i el tractament arxivístic que hi van rebre. Si n'hi ha, es descriu la normativa interna referent a la documentació. L'últim capítol, referit a l'etapa de Marià Vallès com a arxiver, es clou amb la política de traspàs de fons de la Diputació catalanista i la Mancomunitat, que va cloure també tota una era de l'arxiu.

La major part del treball es basa en la recerca i estudi de fons documentals. S'han estudiat en profunditat els escrits de Marià Vallès: la seva obra poètica, la correspondència trobada en diferents arxius i les seves publicacions de caràcter tècnic.

Pel que fa a la història de l'Arxiu, s'han cercat els indicis del tractament del fons dins del fons mateix. S'ha utilitzat la bibliografia per completar dades i recolzar les afirmacions que no es fonamentaven en l'estudi directe de la documentació.

Aquest treball no ha estat exempt de dificultat. El fet que no existeix publicada cap història d'aquest arxiu, ni de l'arxivística catalana, ha condicionat la recerca, que ha hagut de començar de zero. La informació estava en els fons mateix, però totalment dispersa. No ha estat fàcil localitzar les actes i els lligalls oportuns, cercant reglamentació interna, organització de la secretaria, obres de reforma en l'arxiu, transferències i ingressos, nomenaments de personal, canvis legals, etc. El document més útil per comprendre la història dels fons ha estat el Llibre de registre-inventari elaborat pel mateix Vallès a inicis de segle, l'únic instrument de descripció antic

Tampoc no ha estat fàcil contextualitzar les tècniques arxivístiques de fa cent o cent cinquanta anys sense la guia d'una història de l'arxivística catalana, ni explicar-les amb terminologia moderna, i molt menys fàcil ha estat valorar el desencert de determinades actuacions arxivístiques. En tot cas, s'ha procurat principalment descriure amb fidelitat els fets, amb cura d'utilitzar la terminologia de l'època, i deixar en segon terme les valoracions.

El resultat del treball és un discret però inèdit i apassionant discurs sobre l'evolució de l'Arxiu de la Diputació de Barcelona, que, a partir d'orígens intermitents, es desenvolupa *in crescendo* fins que en època de la Mancomunitat esclata com en un fi de cicle, precisament amb Marià Vallès com a arxiver. L'evolució constant de la pràctica dels arxivers de la Diputació suggereix tot un camp de recerca que està per explorar, la història de l'arxivística catalana. El coneixement de la personalitat i la trajectòria de l'arxiver Marià Vallès permet comprendre l'aportació de l'individu, des de la seva professió, als grans fets històrics, en aquest cas la política cultural de la Mancomunitat. El fons de la primera centúria de la Diputació, ric i heterogeni com a resultat de múltiples circumstàncies històriques, es fa comprensible i més accessible, fet que pot facilitar la feina pendent de tractar-lo amb les eines que forneix l'actual ciència arxivística.

El final dels estudis del Graduat Superior de l'ESAGED ha estat l'oportunitat d'aprofundir en aquest tema, que des de fa temps demanava atenció, i ha resultat també una gran ocasió per gaudir del plaer de descobrir. Agraïxo vivament l'orientació de la tutora del treball, Remei Perpinyà, en l'estructuració del contingut, la comprensió de l'abast de les troballes i la correcció de la terminologia. Igualment agraïxo les indicacions de Josefina Solà i Mª Assumpció Colomer, actuals responsables de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona i de l'Arxiu General de la Diputació de Girona, respectivament, que han repercutit molt directament en la qualitat del treball presentat. També ha estat

imprescindible l'atenta i pacient ajuda de Montserrat Pumareta, assistent de sala de l'Arxiu, que amb el seu extraordinari coneixement del fons converteix en lligall tota intuïció que se li demani. A les totes elles expresso públicament el meu sincer agraïment pel seu servei, així com a tot el personal dels arxius i biblioteques que he visitat.

PART I PRESENTACIÓ DEL PERSONATGE: MARIÀ VALLÈS I VALLÈS

Capítol primer Marià Vallès i Vallès, advocat, publicista i poeta

1.1 Breu resum biogràfic

El nom de Marià Vallès és conegut per la seva participació en les primeres iniciatives del catalanisme polític, però el personatge no és gaire conegut més enllà d'aquest fet. Es presenta aquí una visió de conjunt de la seva vida i s'aprofundeix en alguns aspectes de la seva activitat que més directament poden relacionar-se amb la feina de l'arxiu. Aquest aspectes es resumeixen en la seva voluntat de servir el país a través de la cultura, l'acció política i la divulgació dels avenços de l'agricultura.

Va néixer el 12 d'octubre de 1862 a Manresa, fill de Marià Vallès i Isant (1831-1888), procurador del Tribunal de 1ª instància de Manresa i músic de l'Ajuntament i de la Seu de Manresa, recaptador d'impostos de la contribució territorial i agent de les assegurances "La Paternal", i propietari i director del teatre "Casa Vallès" situat al carrer de les Piques. La seva mare fou Ventura Vallès i Pons (1843-1878), d'una família d'industrials.

L'any 1875 inicià els estudis de Batxillerat al Col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Quan tenia 15 anys morí la seva mare, i el seu pare es casà amb Joaquina Godoy i Burillo. Va estudiar els dos últims anys de Batxillerat al Col·legi de Vic.

Estudià Dret a la Universitat de Barcelona (1880-1885). La vida universitària, els nous coneixements i relacions el permeteren desplegar la seva personalitat juvenil inquieta i apassionada. El 1880 començà a dedicar-se a la poesia, amb èxit ja que guanyà diversos premis. Organitzà actes culturals com els Jocs Florals a Manresa l'any 1882 o un esbart literari-patriòtic el 1884 per commemorar la gesta del Bruc i promoure la cultura catalana. L'any 1886 estudià algunes assignatures del Doctorat a Madrid.

El 1887 obrí a Manresa el seu despatx d'advocat. Continuà participant en la cultura manresana amb diverses iniciatives per fomentar la cultura i el patriotisme en la seva ciutat. El 1890 es casà amb Consol Moragas i Barret (1866-1906).

En aquests anys es decantà per l'activisme polític. El 1890 fundà i presidí la Lliga Regional de Manresa i creà el periòdic Setmanari Català. Participà activament en les reunions fundacionals de la Unió Catalanista el 1890 i en les preparatòries de la primera reunió de la Unió a Manresa, en què assistí com a delegat, i en què es votaren les famoses Bases de Manresa. Entre 1895 i 1897, com tancant l'etapa dedicada a la poesia, preparà l'edició dels seus poemes de joventut, que titulà Muntanyanes.

L'any 1893 aconseguí per oposició la plaça d'arxiver de la Diputació de Barcelona i es traslladà a la capital. Va ser arxiver durant 27 anys, fins a la seva mort. La feina d'arxiver el va apartar de la política, però no l'impedí materialitzar la seva preocupació social. Va escriure articles sobre les assegurances i especialment sobre la situació del camp. Fundà i dirigí durant deu anys la revista *El Mundo Agrícola* (1897-1907), en què clamava per millorar les condicions de la pagesia i l'autonomia catalanes. Aquesta revista fou després òrgan de l'Institut Català Agrícola de Sant Isidre (1903) i de la nova Federació Catalano-Balear d'agricultors (1906). El 1898 creà una empresa química per difondre abonaments i fumigacions, on fabricava derivats del quitrà de l'hulla: naftalines, lysol, cresol i creolina. Aplicà de manera entusiasta tots els seus coneixements agrícoles en l'explotació del Mas Trullàs de Mura que havia adquirit el seu pare. Publicà llibres com *El Almendro* (1902) per contribuir amb la difusió d'aquest cultiu a la superació de la crisi agrària.

La seva dona Consol Moragas morí d'una pulmonia el 1906, i Marià Vallès s'inclinà a reduir la seva activitat exterior per dedicar-se a la feina de l'Arxiu de la Diputació i als seus cinc fills. El 1917 va passar molt de fred en l'oficina durant la guerra, per falta de gas per les estufes, i va emmalaltir. S'agreguà el novembre de 1918 (l'any de la gran grip), i morí el 10 de febrer de 1919. Va ser una home treballador, noble, familiar, creatiu i emprenedor. Dedicà tota la vida professional al servei de Catalunya.

1.2 Jove poeta manresà

Marià Vallès dedicà durant els seus anys universitaris notables esforços al conreu de la poesia en català. Temperamental i sincer, els seus poemes són vigorosos i de bona musicalitat. La motivació de la seva poesia era bàsicament realitzar alguna aportació personal al conjunt de les lletres catalanes per contribuir a la seva consolidació, en el context de la Renaixença literària catalana.

En els anys d'estudiant va crear un grup d'amics, cap d'ells barceloní, la majoria dels quals gaudia de la creació poètica. Els més íntims foren: del grup de Vic, Narcís Verdager i Callís (1862-1918), Lluís Arumí i Blancafort (1863-) i Joan Duran i España (1856-1924); del grup de la Universitat de Barcelona, Josep Soler i Miquel de Borges Blanques (1860-1897) i Víctor Sanpere i Labrós de Cervera (1862-); i dels amics de Manresa Leonci Soler i March (1858-1932) i Maurici Fius i Palà (1864-1920). Amb aquesta colla participava activament en els esdeveniments culturals de Barcelona, realitzava excursions de muntanya, organitzava activitats culturals... Fins i tot editaren el periòdic dit "L'Almogàver" que no prosperà per conflictes generacionals amb els adults.

1.2.1 Ús literari de la parla catalana

El seu gran amor i defensa de la llengua catalana, “nostra prehuada parla”¹, Marià Vallès el manifestà des de ben jove, en l’etapa del batxillerat: el 1880 versificà en el poema “La Creu” un plany per l’oblit de la llengua materna i els costums pairals. Per ell versificar en català era una expressió d’amor a la pàtria, era fer créixer Catalunya. L’ús del català i reivindicació de la llibertat de Catalunya eren una sola cosa: “catalanista, vol dir, amor verdader á la parla que nostres mares nos ensenyavan en lo bresol, ab la qual preguem á Deu, y sentim las emocions de nostra anima; y en fí, ab aquest nom signifiquem lo títol, no solsament de fill natural y lilegítim de Catalunya y de la Verge de Montserrat, sino de aquells qui may han volgut esser esclaus”².

El tema de gran part dels seus poemes va ser Catalunya: versificà tradicions de la pagesia catalana, indrets estimats de Manresa o moments de la història de Catalunya, com la reconquesta de Barcelona per Borrell II i la batalla del Bruc. Des d’un inici plantejà la poesia com un treball que s’havia de practicar per perfeccionar-se amb esforç: tot el contrari del que ell en deia “bunyolejar”. S’esforçà a seleccionar un bon vocabulari i aconseguir una coherència ortogràfica, en un moment en què l’ortografia catalana no estava fixada³.

Al llarg de la seva joventut va intentar promoure en el seu entorn l’estima de la llengua i les tradicions catalanes, que ell veia amenaçades per la seducció dels diners i les noves modes socials. Si més no, portà a terme quatre iniciatives per fomentar a Manresa la cultura i la història catalanes. L’estiu de 1882, organitzà uns Jocs Florals amb l’ajut del diputat Joaquim Soler i Arola⁴. El 1884 creà un esbart literari-patriòtic amb

¹ Carta a Leonci Soler, 18 de novembre de 1882, Arxiu de la família Soler. El manresà Leonci Soler i March coincidí amb Marià Vallès en la facultat de Dret i la seva amistat s’allargà tota la vida. En l’Arxiu de la família Soler es conserven 26 cartes enviades per Marià Vallès entre 1882 i 1913. Agraeixo a la família Soler, especialment a Pilar Martínez-Carner i Ascaso, les fotocòpies d’aquests documents.

² Carta a Leonci Soler, 13 de novembre de 1882, Arxiu de la família Soler.

³ Seguí la sistematització ortogràfica del jesuïta manresà Jaume Nonell i Mas (1844-1922). En les cites s’ha optat per no actualitzar l’ortografia emprada per Marià Vallès.

⁴ “[...] he pogut entusiasmar á varios amichs perque per la festa majór se celebren ab tota pompa uns Jochs Florals que nos arranquin del demunt aquest nom que tenim de ignorants en lo mes bell, en literatura y poesia “: Carta a Narcís Verdaguer, inicis de juny de 1882 (CAT ANC 2-73. 275). L’amistat de Marià Vallès i Narcís Verdaguer i Callís s’inicià durant els estudis de batxillerat a Vic i perdurà tota la vida. El fons de Narcís Verdaguer i Callís es troba en l’Arxiu Nacional de Catalunya, Col·lecció Verdaguer-Panades: allà es conserven 34 cartes del jove Marià Vallès entre 1880 i 1886. Els dos es traslladaren a Barcelona, cosa que explica la fi de la correspondència entre els amics.

el amic Leonci Soler i Maurici Fius per difondre el sentiment patriòtic en record de la gesta del Bruc⁵. L'any 1887 col·laborà amb el Foment manresà en l'organització de vetllades literàries; i el 1890 fundà la Lliga Regional de Manresa amb Lluís Espinalt i Padró (1871- 1895).

1.2.2 Mestratge de Jacint Verdaguer

Marià Vallès formava part d'un grup de joves poetes als quals el romanticisme portava a la contemplació del passat medieval de Catalunya, i a la composició d'una poesia íntima i vibrant, de vegades tenebrosa, de tema patriòtic. Els seus primers companys de literatura foren Narcís Verdaguer, Pep Soler i Miquel, i Maurici Fius; i el seu exponent màxim era Jacint Verdaguer i Santaló (Folgueroles 1845- Barcelona 1902), "estrella de glòria" com l'anomenava.

Havia conegut Mossèn Cinto a Vic, on participava en un esbart literari i catalanista sota el liderat del canonge Jaume Collell i Bancells (1846-1932)

. A Barcelona Marià Vallès assistí entusiasmat als Jocs Florals del maig de 1883, quan l'Oda a Barcelona de Jacint Verdaguer resultà premiada⁶. L'atzar l'acostà a Mossèn Cinto quan l'amic Narcís Verdaguer es traslladà a Barcelona l'estiu de 1883 a la casa del poeta del carrer Canuda. Així és com Marià Vallès tingué ocasió de visitar-lo cada dia, junt amb Pep Soler.

Aquesta circumstància fou l'origen de la relació d'amistat que s'establí entre Marià Vallès i Mossèn Cinto. Mercès a aquesta relació Marià Vallès li mostrava algunes de les seves composicions. El febrer de 1884, li mostrà la "Oda a la Seu", que acabava de publicar en la revista *Lo Pla del Bages*⁷: "Mossèn Verdaguer l'ha llegida y m'ha dit que l'hi dongués un número porque volia guardarla, lo qual es un gran honor del que puch gloriarme i que jo estimo molt"⁸.

L'any 1885 Marià Vallès va refer un poema que havia escrit el 1883 dit "La nimfa i la bruixa" i el dedicà a Jacint Verdaguer titulant-lo "L'esperansa i la mort". És possible que la nimfa d'aquest poema, que baixa del cel en un vol aurat, influís en el vol similar de El

⁵ Carta a Leonci Soler s/d [1884), Arxiu de la família Soler.

⁶ "Vaig assistir als Jochs Florals; allà fou l'heroe de Catalunya lo rey dels poetas, tan aplaudit y festejat, que lo publich semblava boig. La "Oda a Barcelona" es lo mellor que he sentit": Carta a Narcís Verdaguer, 14 de maig de 1883 (CAT ANC1-152. 270).

⁷ VALLÈS I VALLÈS, Marià: "Oda a la Seu". *Lo Pla del Bages* n° 9, 8 de febrer de 1884.

⁸ Carta a Leonci Soler, febrer 1884, Arxiu de la família Soler.

Canigó, que Mossèn Cinto aquell 1885 estava escrivint. Ja l'any 1883 Marià Vallès descrivia en prosa el vol que imaginava fer per sobre de muntanyes, valls, boscos, abismes, ciutats, pobles i masies al peu de Montserrat, fins la plana de Vic. És clar que les dues visions, la de Vallès i la de Verdaguer, tenen elements en comú: "Llevors, en ales de ma imaginació, creguí volar pel cim de costes y valls, com áliga altívola, mirant á mes plantes boscos espessos de pins altíssims; abismes insondables ahont dorman les eternals tenebres del Avern, montanyas gegantines que atrevidament aixecan sos brassos de roca á la blavuria d'un cel de grana y or; y ciutats, y viles y masies blanques com la neu, estesas en lo jardí de Catalunya com la bogada d'un dia festiu mentres s'aixuga, y Montserrat, que es la mestressa la vigila sentada aprop del cel, perque'l ventaval no se'ls endugui: y aixís, creuhant y vencent la distancia, arrivava á la poética plana de Vich, entrava á ciutat y caminant en la foscuria per lo carrer de la Ramada, trucava á les portes de casa teva"⁹.

Jacint Verdaguer responia a l'amistat: el gener de 1886 Marià Vallès rebé el regal d'un exemplar dedicat de El Canigó acabat de publicar. "Al poeta manresà recort de son amich" escriví Verdaguer¹⁰. Deu anys més tard, el 1896, Marià Vallès planejava correspondre'l amb un exemplar de l'edició dels seus propis poemes. Són els anys de davallada del poeta. Sabem de la gran tristor de Marià Vallès el dia de la mort de Jacint Verdaguer el 1902, com tot Barcelona: no va poder amagar el plor ni davant dels seus fillets¹¹.

En definitiva, en Marià Vallès fou decisiva la influència de Jacint Verdaguer, a qui pogué tractar a Barcelona durant els anys universitaris i ensenyar les seves composicions. Mossèn Cinto, que llavors vivia els seus moments de major glòria, fou el seu far.

1.2.3 Mestratge de Marià Aguiló

Marià Vallès va assistir amb Leonci Soler i altres amics a la celebració del 7^è centenari del naixement de Sant Francesc organitzat a Vic pel canonge Jaume Collell el diumenge 4 d'octubre de 1882. En el tren de tornada coincidiren amb Marià Aguiló i Fuster (Palma de Mallorca 1825- Barcelona 1897), i passaren tot el viatge parlant d'arqueologia i folklore popular¹². Dies després Marià Vallès el visità a la Biblioteca de la Universitat.

⁹ Carta a Narcís Verdaguer, 22 d'agost de 1883 (CAT ANC1-152. 273).

¹⁰ Carta a Narcís Verdaguer, 12 de febrer de 1886 (CAT ANC1-152. 290). El llibre dedicat es conserva a l'Arxiu de la família Vallès.

¹¹ VALLÈS I MORAGAS, Aristides: *Memòries* (inèdit): Arxiu de la família Vallès.

¹² Carta a Narcís Verdaguer s/d (CAT ANC1-152. 274).

Xerraren bona estona, Marià Aguiló li ensenyà tota la Biblioteca, i com s'interessà en la seva feina sobre refranys, Aguiló el convidà a casa seva. Allà es trobaren el 17 de novembre de 1882: Marià Vallès quedà astorat dels seus treballs ingents de folklore popular¹³.

La relació amb Marià Aguiló l'obrí una nova perspectiva per treballar la llengua catalana. De seguida, aquelles vacances de Nadal dedicà temps a recopilar cançons populars i tres o quatre rondalles, a Trullàs¹⁴. De fet, gran part dels poemes de Marià Vallès són versificacions de tradicions i rondalles que va recollir ell mateix a Manresa. En alguns casos aquestes versions de Marià Vallès són úniques, és a dir, les va salvar de l'oblit, com per exemple "L'hostal de l'arpa", publicat en *Lo Pla del Bages* l'any 1894. També Marià Aguiló el guià en la seva formació literària cedint-li obres dels clàssics castellans de la seva biblioteca personal en la sala reservada de la Biblioteca Universitària: "Ja saps que vaig contraure amistat ab D. Marian Aguiló Bibliotecari de La universitat y com aquest senyor es tan amable, me convidá á casa seva per ensenyarme sos nombrosíssims treballs literaris y'm va ofereixer la seva biblioteca en La universitat; o sia en un lloch reservat. Allá he llegit los poetas clasichs espanyols desde Garci Laso, lo qual m'ha servit molt, perque com curso Literatura espanyola, he pogut formarme un concepte propi de l'història literaria desde 'l segle XV"¹⁵.

1.2.4 Formació literària

La influència de Verdaguer i Aguiló destaca per la seva transcendència, però molts altres poetes contemporanis i crítics literaris van influir sobre ell. Des d'un punt de vista acadèmic, rebé la influència dels seus professors de literatura.

Durant els estudis de Batxillerat a Manresa i Vic cursà les assignatures de Llengua i Literatura llatina i castellana, i Retòrica i Poètica; a la Universitat cursà Literatura general, Literatura grega i llatina, i Literatura espanyola (amb els professors Milà i

¹³ "Aní a casa seva i rebí la sorpresa més grant que 't pugas imaginar, al veurer lo treball inmens que prova, lo grant aplech de termes catalans, adagis y cançons populars que te recullits, per la monumental obra del Diccionari de nostra prehuada parla: may m'haguera cregut que un home sols pogués haber treballat tant com éll. En fi, quant vingas a Barcelona, ja ho podrás veure": Carta a Leonci Soler, 18 de novembre de 1882, Arxiu de la família Soler.

¹⁴ Carta a Narcís Verdaguer, 3 de gener de 1883. (CAT ANC1-152. 266).

¹⁵ Carta a Narcís Verdaguer, 5 de març de 1883 (CAT ANC1-152. 268).

Fontanals, amb qui establí bona connexió¹⁶ i Antoni Rubió i Lluch). També cal tenir en compte la poderosa influència dels autors contemporanis que llegí pel seu compte. Va ser un àvid lector, i això explica la qualitat de la seva obra. Llegia, d'acord amb els corrents literaris de l'època, Goethe, Chateaubriand, Campoamor i Bécquer. Sabem que adquiria els llibrets romàntics de la "Biblioteca universal" des de Byron fins a Jovellanos. Però no hem d'oblidar que totes aquestes lectures i aquesta formació eren en castellà i ensenyaven l'ús literari del castellà. Marià Vallès va aportar a la literatura catalana totes aquestes influències a través dels seus treballs poètics. No cal dir que llegí també els clàssics de la Renaixença catalana: Rubió, Aribau i Verdaguer¹⁷.

1.2.5 Recerca d'una poesia moderna

Recolzat en aquesta sòlida formació i portat pel seu temperament sincer, ja des de l'inici Marià Vallès s'adonà que el gènere èpic a l'estil dels literats de la Renaixença era insuficient per als seus desitjos d'expressió. Formà part d'una generació de joves poetes nascuts als anys cinquanta que publicaren entre 1873 i 1888, com Francesc Matheu i Fornells (1851-1939) i Joaquim Bartrina i d'Aixemús (1850-1880). Seguien la línia dels crítics Josep Roca, Joan Sardà o Josep Yxart, els quals des de 1875 demanaven una superació de la poesia floral, repetitiva i artificiosa. Era un moment en què el catalanisme, més enllà de l'expressió literària, cercava obrir un camí realista, fàctic, polític, connectant l'admiració del passat amb el món real¹⁸.

L'esforç de superació de Marià Vallès va anar en dos direccions. Per una part, sense renunciar a la poesia èpica, es mogué dins del gènere patriòtic amb veu pròpia, lluny de formulismes i excessos grandiloqüents. La clau va ser el paisatge: situava els poemes en llocs concrets de les rodalies de Manresa, ben coneguts i estimats per ell.

¹⁶ "Avans de ahir lo Sor. Milá y Fontanals 'me preguntá sobre Herrera, y fins vaig poder recitarli diferents trossos de sas composicions, lo qual l'hi agrada molt": id.

¹⁷ "Además en Arumí 'm deixá "Los Nachez" y també 'ls he lleixits: també he llegit les Odas de Oraci; obras de Quevedo, "Lo Gayter del Llobregat", L llibre de la Patria, "L'Atlántida". Are llegeixo á Bécquer qual obra m'ha deixat Arumí, y avuy he comprat Las Doloras de Campoamor. Tot aixó sens oblidar lo Dret civil, politich y canovich que també curso aquet any": id.

¹⁸ Hi hagué poetes que cercaren aquesta modernització. Francesc Matheu evolucionà de la poesia patriòtica a la lírica amorosa a l'estil de Heine i Bécquer. Joaquim M. Bartrina conreà un pessimisme intimista a l'estil de Leopardi i Byron. Apel·les Mestres mostrà en breus composicions, sense idealismes, un intimisme desenganyat. Altres poetes foren Magí Morera, Francesc Casas i Amigó, Ramón E. Bassegoda, Melcior de Palau, etc "Naturalisme, Positivisme i Catalanisme 1860-1890", dins GABRIEL, Pere (dir.): *Història de la Cultura Catalana*, vol. V, pàg. 84-98. Vegeu també FUSTER, Joan: *Literatura Catalana Contemporània*. Barcelona 1988, pàg. 22-27.

Articulà la terra –present- i l'acció –el passat- de forma senzilla, sense artifici. Aquesta és la principal influència que rebé de Jacint Verdaguer: Marià Vallès no va assolir prou la grandesa descriptiva del mestre, però en canvi sabé conjugar com ell les notes èpiques amb les més delicades. I, com ell, expressà amb força, sense fissures, la seva convicció, fruit d'una personalitat sincera i coherent, cosa que fa la seva poesia força interessant.

Però la major innovació l'aconseguí en els poemes lírics. Ja en el primer curs universitari medità que la poesia "lírico- sèria" i conceptual, feta en un to elevat que ignorava els sentiments personals, no el satisfieia. Superà el concepte de poesia segons els cànons de l'època i es proposà reflectir el seu cor optimista i ple d'il·lusions¹⁹. Quina sorpresa quan Marià Vallès es decidí a vessar a la ploma els seus íntims sentiments: en lloc d'il·lusions i esperances el que li sortí era tota la seva soledat, por, tristesa i desengany. Realment era una expressió sincera i fonda, una mirada d'un jove romàntic que veia la vida senyorejada per la mort, a l'estil de Werther²⁰. I vet aquí que en els successius poemes, al llarg de cinc anys, és patent la superació personal del poeta. Dels primers poemes, dolguts i melangiosos per la pèrdua de la mare (1881), sarcàstics per la cruesa i l'amargor de la vida (1882), passà a uns altres on la pau superava el negativisme, fins que al 1887 Marià Vallès escrivia pletòric, poemes d'enamorament... Globalment la seva poesia lírica tracta del sentit del viure, com un camí de superació personal del binomi dolor-dolçor, fins la troballa de l'amor.

En l'aspecte formal, paral·lelament també evolucionà el llenguatge poètic, fruit de la recerca de l'expressió poètica més pura. Marià Vallès va anar trobant les imatges més personals fins a encertar a expressar-se en breus composicions íntimes i diàfanes. Els últims poemes mostren una clara evolució a un estil depurat i senzill: el poema "La Crucifixió", i "Bucòlica", escrits entre 1895 i 1896, són essencials, lineals, hi és més neta la identificació entre el paisatge i l'expressió del sentiment.

En la seva precocitat, aquesta generació de poetes, per molta sinceritat i creativitat que hi posava, patia d'una manca de teorització poètica que els recolzés. Sabien el que no volien, i creaven intuïtivament, però... què era allò que creaven? Fins que a inicis dels

¹⁹ "Ja estich cansat de bunyoleixar en la poesia lírico-seria que certament es impropia de mon caràcter, encara que sigan serios alguns rasgos de mas inclinacions. Jo so jove y á un jove ¿qué es lo que mes l'inspira? [...] vol que s'obrin de pal á pal las portas del cor, y que 's dongui vol á tot lo que la pensa nos posa com á cert, per trobar la verdadera certitud de las cosas": Carta a Narcís Verdaguer, 14 d'agost de 1881 (CAT ANC1-152. 264).

²⁰ En aquella època la mortaldat era elevada. En la seva joventut Marià Vallès veié morir la seva mare i el seu avi el mateix dia; una germana de 14 anys, un germanet de 3, i al menys tres amics de la universitat.

1890, Joan Maragall encertà a crear una poesia recolzada per una teoria de la paraula. El seu estil els representà.

1.2.6 Muntanyanes, l'edició projectada dels seus poemes

La fal·lera de Marià Vallès per la poesia deixà pas a altres afeccions a mitjans dels anys 1890. S'ha conservat una cinquantena de poemes, entre ells quatre premiats en diversos certàmens de Manresa i Barcelona, i una desena publicats en obres tant individuals com col·lectives o en publicacions periòdiques.

L'any 1896 Marià Vallès preparà l'edició de la major part dels seus poemes, que va titular *Muntanyanes*²¹ dedicant-la a l'Ajuntament de Manresa, ja que pensava que era a Manresa on el llibre podia tenir algun interès. Deia en la seva introducció amb tota humilitat: “Al publicar el present llibre, replech de sencilles expansions que abans no gosava confiar mes que al full de paper en que les apuntava, no ‘m proposo passar per poeta, perque no ho soch, ni alcançar els honors de la crítica literaria, perque la temo. Sentintme dominat, desde mos temps d'estudiant, per decidida afició a les lletres catalanes, he anat escrivint ratlles curtes a estones vagaroses, sens cap proposit de publicarles, a la mida que m'he sentit impresionat per quelcom de bó; y com aquestes impresions, ben o mal formulades, foren al fi veritablement sentides, venen á recordarme, encara avuy, els temps mellors de ma joventut, y fan reviure en mon esperit tot el vigor de mon entusiasme per les coses de nostra volguda terra. Veus aquí perque, coleccionantne unes quantes i entregantles a la estampa, m'he fet la ilusió de alcançar que tan aquells de mos lectors que conexen i estimen les glòries i belleses del Plá de Bajes y de nostra muntanya, com els que han sentit en son ánima l'aletieg de l'amor tal com jo l'he sentit, no rebutjarán mon llibret ab la indiferencia a que per falta de traça y de mèrit literari, pot esser merexedor. Ab aquesta falaguera esperança, he batejat mon llibret posantli 'l nom de Poesies montanyanes, y aquí 'l teniu”.

Els poemes s'estructuraven en quatre apartats. El primer apartat titulat “Notes patriòtiques” contenia poemes dedicats a la història de Catalunya i Manresa²²; el segon titulat “Tradicions” contenia rondalles locals manresanes²³. El tercer apartat es titulava

²¹ Arxiu de la família Vallès.

²² “A Manresa”, “La Séu”, “Els homens de paratje”, “La gent de Bruch”, “La creu de Sant Antoni” i “La Balconada de Sant Pau”.

²³ “La creu de palma”, “Temporal!”, “Les fites”, “L'avench de les Hermínies”, “L'Hostal de l'Arpa”, “La creu de Salelles”, “La Verge de la Guia”, “Los pans de la Culla”, “La bruixa” i “Cansó del pagés”.

“Amoroses” i contenia els poemes més lírics²⁴. Finalment, l'apartat titulat “Records” contenia poemes lírics i costumistes²⁵. Havia de ser il·lustrat amb dibuixos del manresà Lluís Torras i Farell (1867-1932). Però Muntanyanes no va arribar a ser mai publicat. Tot i que el procés estava iniciat, es feren proves d'impremta... per algun motiu es va parar. Va ser el disgust per la mort sobtada de l'amic Josep Soler i Miquel? Era el respecte que l'infonien els crítics? Marià Vallès era receptiu a les noves sensibilitats dels anys 1890, el naturalisme i el simbolisme, que superaven la Renaixença amb nous models grecollatins i europeus. Ell era fins deu anys més jove que la generació de Matheu, Mestres i Bartrina: potser per ser a la cua d'una moda, aviat es veié en parany nou, sense transició. El cert és que en aquells anys els poemes de tipus patriòtic i popular ja estaven desfasats, i eren els que més valorava Marià Vallès. Però en canvi els seus poemes lírics haurien realitzat una bona aportació a la literatura del moment.

1.3 Polític catalanista

Durant la dècada de 1880 l'impuls catalanista que durant molts anys s'havia expressat en la literatura va anar canviant el seu escenari fent-se present en el món polític, en associacions culturals amb voluntat d'incidir en la realitat. Valentí Almirall havia impulsat el Primer Congrés Catalanista l'octubre de 1880; i el 1882 fundà el Centre Català, una plataforma unitària i heterogènia del catalanisme, que fou acollida pels catalanistes de “La Renaixença”, però en canvi no rebé l'adhesió de “La Veu de Montserrat”²⁶. El Cercle Català va guanyar molt de prestigi per la redacció i presentació al rei Alfons XII del “Memorial de Greuges” l'any 1885. Amb aquest impuls sorgí en l'àmbit universitari el Centre Escolar Catalanista, amb el que Marià Vallès es relacionà, junt amb els seus amics íntims Francesc Moragas i Barret (1868-1935) i Narcís Verdager. Aquell any Marià Vallès acabava la carrera i preparava l'examen de grau, que efectuà el febrer de 1886; i després marxà a Madrid a ampliar estudis de Dret.

1.3.1 La Lliga Regional de Manresa (1890)

Les divergències dins del Centre Català s'accentuaren l'any 1887, quan es discutí la conveniència o no de celebrar l'Exposició Universal de Barcelona. Un grup de

²⁴ “Morta!”, “Primaveral”, “Nota”, “A una oreneta”, “De retorn”, “De lluny”, “Sobre una fulla”, “Mirante”, “Hivern”, “Vetlla”, “Gosemne”, “Balada” i “Revivalla”.

²⁵ “Lo gran pacte”, “Intima”, “La núvia”, “La tísica”, “Faula”, “Caricatura”, “Quatre horisonts”, “Digaume, oh Deu” i “Son llàgrimes”.

²⁶ Vegeu per tot aquest apartat: LLORENS I VILA, Jordi: *La Unió Catalanista*. Dalmau. Barcelona 1992.

dissidents fundà la Lliga Regionalista l'octubre de 1887 i s'hi adheriren el Centre Escolar Catalanista, liderat llavors per Narcís Verdaguer, i també els catalanistes de "La Renaixença" i altres més conservadors. La reunió inaugural fou el 5 de novembre. No es té constància de la pertinença de Marià Vallès a la Lliga; el que sí és clar és que hi participà des d'un principi, sempre a prop de l'amic Narcís Verdaguer. Per una part, Marià Vallès signà del Missatge a la reina regent Cristina el juny de 1888, durant l'Exposició Universal de Barcelona. Per altra banda, participà en el Congrés Jurídic de Barcelona dos mesos després en defensa del Dret Civil Català, que el Govern espanyol planejava suprimir.

En aquest context va anar prenent forma la iniciativa de Marià Vallès de traslladar a Manresa l'activisme polític. Aquell mateix estiu de 1888 per dinamitzar la vida cultural i social, organitzava l'acte del Foment manresà en la festa major²⁷. Un any més tard havia forjat un nou projecte, més ambiciós: la creació d'un centre regionalista, amb els amics Abadal, Huguet i Oms, per fer "noble propaganda catalanista"²⁸. Marià Vallès i Lluís Espinalt redactaren els estatuts de la Lliga Regional de Manresa²⁹, que es constituí el 5 de febrer de 1890. Marià Vallès en fou el president; Oleguer Miró i Borràs (1849-1926) el sots president, i Lluís Espinalt el secretari. Com a òrgan de propaganda editaren el *Setmanari Català* que es publicà fins 1899. Aquesta mena de centres els fomentava la Lliga, i es generalitzaren per tot Catalunya cap els anys 1898-1900. El de Manresa va ser, doncs, precursor.

El 9 de març de 1890 Marià Vallès es casà amb Consol Moragas i Barret, i traslladà temporalment la seva residència a Barcelona, on obrí el seu despatx d'advocat. El fet de viure a Barcelona no el desvinculà en absolut de Manresa. L'1 de juny presidí la sessió inaugural de la Lliga Regionalista de Manresa, amb representants de diferents associacions catalanistes, en què pronuncià un celebrat discurs³⁰. Contínuament Marià Vallès es desplaçava a Manresa per organitzar i assistir a vetllades i certàmens, i

²⁷ Cartes a Leonci Soler, 13 i 20 de setembre de 1888, Arxiu de la família Soler.

²⁸ Carta a Leonci Soler, 21 d'octubre de 1889, Arxiu de la família Soler.

²⁹ VALLÈS I VALLÈS, Marià; ESPINALT, Lluís: *Estatuts de la Lliga Regional*. Manresa 1890.

³⁰ Vegeu la crònica del periòdic sabadellenc *Lo Catalanista*, 8 de juny de 1890 i 15 de juny de 1890; i també la crònica de *La Renaixença*, citada per Pilar Martínez-Carner, *Els inicis del catalanisme polític i Leonci Soler i March*. Barcelona 1999, p. 152: "la causa del catalanisme a Manresa, queda encomanada al talent y entusiasmo de joves com los senyors Vallès, Pons, Espinalt, Miró, Leonci Soler, y tants d'altres". Vegeu també GASOL, Josep M^a: *Les Bases de Manresa. 1ª assemblea de la Unió Catalanista*. Ed. Rafael Dalmau. Barcelona 1987, pàg. 10.

col·laborar en la publicació del Setmanari. No tardarà gaire a traslladar-se de nou a la seva ciutat natal.

1.3.2 La Unió Catalanista i les Bases de Manresa (1890-1892)

El projecte catalanista polític avançava. S'havia fet evident que la Lliga Catalanista, eminentment barcelonina, despertava els recels de les comarques pel seu centralisme. Narcís Verdaguer promogué la creació d'una nova entitat de propaganda i acció política, forta i descentralitzada, unificadora de totes les forces de Catalunya.

Aquí començà tota una carrera de reunions i assemblees encaminades a la fundació de la Unió Catalanista, en què Marià Vallès participà en qualitat de president de la Lliga Regionalista de Manresa. Es van celebrar al local de la Lliga les reunions del Comitè organitzador de la nova entitat tots els diumenges de maig i juny de 1890. El reglament va quedar esbossat i presentat el 19 de juny, i s'inicià el procés de discussió entre les associacions de tot Catalunya. El 8 de febrer de 1891 es reuní la Comissió redactora amb representants de les associacions per estudiar les esmenes; totes van ser rebutjades, excepte la que va presentar Marià Vallès, qui, en representació de la Lliga Regional de Manresa, demanava augmentar la *ratio* de delegats per les ciutats de més de 10000 habitants, amb l'objectiu d'aconseguir major representació comarcal en les assemblees. Quinze dies més tard, el 22 del mateix febrer, se celebrà la reunió constitutiva del Consell, format per deu destacats catalanistes, encapçalats per Joan Josep Permanyer i Ayats (1848-1919) per la Lliga, i Enric Prat de la Riba (1870-1917) pel Centre Escolar, amb altres sis representants de diverses comarques, entre ells Marià Vallès. En aquesta reunió es decidia la composició de la Junta de la Unió Catalanista, i Marià Vallès demanà i aconseguí un representant més per Manresa. També es decidí el lloc de la primera Assemblea General, que fou precisament Manresa.

Després que, a finals de febrer, el Govern Civil aprovés la nova associació, es va celebrar per fi la reunió constituent de la Unió Catalanista el 15 de març de 1891. En aquella reunió, després d'un intens debat sobre els objectius concrets sobre els que calia treballar, es va arribar a una relació d'onze temes. Permanyer va redactar un primer projecte, que continuaren Lluís Domènec i Montaner (1850-1923) i Enric Prat de la Riba: el "Projecte de bases per a la constitució regional catalana". Finalment, el juny de 1891 es va repartir a cada delegat un exemplar per a la presentació d'esmenes. Aprovat el projecte, es van reunir el Consell i la Junta el 17 de març de 1892 per ratificar les dates de celebració de l'Assemblea: els 25, 26 i 27 de març, és a dir, la setmana entrant. A aquesta reunió Marià Vallès no hi va poder assistir, perquè aquell mateix dia

naixia el seu primer fill, a Manresa. Hi assistí en nom de la Lliga de Manresa el seu cunyat Francesc Moragas, llavors president de la secció de Dret del Centre Escolar Catalanista. Moragas l'informà de la reunió epistolament³¹.

Una setmana de gestions per la Comissió Organitzadora, formada per Oleguer Miró i Lluís Espinalt. El dia 23, a dos dies vista, aconseguiren la cessió per part de l'Ajuntament de Manresa del Saló de sessions de la Casa de la Vila. El dia 25 de març de 1892 començà l'Assemblea. Els tres delegats que representaven Manresa foren Vallès, Moragas i Miró. Al matí s'oferí als assistents una visita guiada als principals monuments manresans. A les 5 h. de la tarda s'inicià la Primera Assemblea de la Unió Catalanista. A la nit s'oferí una recepció en el local de la Lliga Regionalista de Manresa, presidida llavors per Andreu Pons i Santacreu. El 26 al matí feren una excursió en carruatges al monestir de Sant Benet del Bages, a 7 km., i a la tarda continuà l'Assemblea. A la nit la Lliga Regional organitzà una solemne vetllada literària, amb diverses lectures i un discurs de Lluís Espinalt. El diumenge al matí es clausurà l'Assemblea, i s'oferí un dinar de comiat, presidit per l'alcalde i pels organitzadors. Durant les tres sessions es va discutir base per base, fins que quedaren aprovades les famoses "Bases de Manresa", un ambiciós programa polític, capdavanter en el context de l'encarcarada vida política espanyola³².

La Unió va celebrar cada any una assemblea, a diferents llocs de Catalunya: Reus (maig de 1893), Balaguer (maig de 1894), Olot (juny de 1895)... però llavors Marià Vallès ja era arxiver de la Diputació i com a funcionari havia renunciat a la política. La coincidència de Marià Vallès i Enric Prat de la Riba en la Unió Catalanista donarà els seus fruits quan més tard Prat de la Riba accedirà a la Presidència de la Diputació.

1.4 Arxiver de la Diputació de Barcelona

1.4.1 Pràctiques en l'Arxiu de Manresa

La introducció de Marià Vallès en el món dels arxius es degué indubtablement al seu amic Leonci Soler i March. L'amistat entre els dos s'havia forjat durant l'etapa universitària, i continuà amb facilitat ja que a Manresa eren veïns molt propers. Marià

³¹ PÉREZ-BASTARDAS, Alfred: *Francesc Moragas i Barret i la Caixa de Pensions*. Caixa de Pensions 1990, pàg. 47-48.

³² Vegeu GASOL, Josep M^a: *Les Bases de Manresa. 1ª assemblea de la Unió Catalanista*. Ed. Rafael Dalmau. Barcelona 1987; i *Deliberacions de la Assamblea General de Delegats de la unió Catalanista tinguda a Manresa en lo mes de Mars de 1892*. Biblioteca de la Unió Catalanista. Impremta la Renaixença.

Vallès era més jove, però la comunitat d'interessos es pot dir que els agermanà. Tots dos compartien la passió pels llibres i la història. Quan Marià feia alguna troballa bibliogràfica, com la biblioteca de Marià Aguiló, o una altra al Balneari de Vichy, on passava uns dies amb un oncle seu, ho explicava al seu amic³³. Marià apreciava profundament el seu catalanisme: el descriu “catalanista fins lo moll dels ossos”³⁴. Quan l'1 de setembre de 1883 Marià Vallès va ser premiat pel poema *Los braus de l'any vuit* al Certamen de l'Ajuntament de Manresa (medalla d'or), el dedicà a ell: “A mon benvolgut cosí, lo docte Arxiver y lletrat, D. Leonci Soler y March”³⁵.

Efectivament, el 23 d'octubre de 1882 el jove Leonci Soler havia estat nomenat arxiver de Manresa: Marià li escriví una efusiva carta de felicitació. L'Arxiu de Manresa es convertí en un lloc de trobada durant tres anys a les vacances, i allà Marià Vallès hi realitzà les seves pràctiques d'arxiu. En la correspondència entre els dos hi ha referències a la feina a l'Arxiu, com un tema comú de tots dos. La relació amb l'Arxiu de Manresa es perllongà tota la vida, essent arxiver Joaquim Sarret i Arbós (1853-1935), que ocupà la plaça d'arxiver quan Leonci Soler marxà a València per casar-se el 1886.

1.4.2 D'advocat a arxiver

Quan Marià Vallès tornà de Madrid, a finals de 1886 obrí un despatx d'advocat a Manresa i exercí d'advocat d'ofici. Darrere els passos del seu pare i avi, que foren Procuradors del Tribunal de Primera Instància de Manresa, va ser nomenat Fiscal municipal suplent del partit judicial de Manresa i Secretari del Col·legi d'Advocats de Manresa des del 1888 fins el 1890³⁶.

Però el 26 de febrer de 1892 es publicà al *Boletín oficial de la provincia de Barcelona* la convocatòria d'una plaça d'arxiver en la Diputació de Barcelona. En la Secretaria de la Diputació hi treballaven el seu oncle polític Enric Moragas i Barret (1857-) i el seu

³³ “Vi aquí una biblioteca con 10000 volúmenes á cuyo propietario, el representante del gobierno francés, fuí presentado, y no solamente me llamó la atención el admirable orden de las obras, sí que también la riqueza de autores españoles, literarios y científicos”. Carta a Leonci Soler, 6 de juny de 1886, Arxiu de la família Soler. En casar-se Leonci Soler amb la valenciana Empar Terol i Cucurella l'any 1886, Marià escrivia al seu amic en castellà, per deferència amb ella.

³⁴ Carta a Narcís Verdager, s/d [1882] (CAT ANC1-152. 275).

³⁵ VALLÈS I VALLÈS, Marià: *Los Braus de l'any vuit. Poesia premiada ab la Medalla d'or oferta pel Exm. i Illm. Ajuntament de Manresa en lo Certamen que's celebrá en dita ciutat lo dia 1er de setembre de 1883*. J. Abadal. Manresa, 1883.

³⁶ Vegeu Carta a Leonci Soler, desembre de 1886, a l'Arxiu de la família Soler, i també el seu expedient de personal a la Diputació, lligall 2673 (CAT.AGDB.2673).

company de la Lliga i escriptor Joaquim Riera i Bertran (1848-1924): pot ser per aquestes vies Marià Vallès en rebé més informació.

La possibilitat de treballar en l'arxiu l'entusiasmà molt més que la seva feina d'advocat - en el fons no se sentia atret per la carrera judicial. Decidí presentar-se i enviar el seu currículum. El 17 de gener de 1893 la Diputació en sessió plenària va procedir a l'elecció, i la majoria de vots l'aconseguí precisament ell. L'1 de febrer va ser nomenat arxiver de la Diputació.

La feina d'arxiver li va agradar molt i li va donar l'oportunitat de col·laborar en la construcció d'una Catalunya moderna. Hi va treballar durant 27 anys fins a la seva mort el 1919³⁷. Aquest càrrec li comportà també un alleugeriment econòmic, ja que tenia sota la seva responsabilitat dues famílies: la pròpia i la del segon matrimoni del seu pare, que havia mort el 1888.

1.5 Publicista social i agrícola

1.5.1 Les assegurances

No tenia res d'envejable la situació política de final del segle XIX. La crisi de les colònies americanes i el desgast de la política espanyola havien accentuat problemes crònics com eren la ruïna del camp i la injustícia vers l'obrer fins a situacions insostenibles de col·lapse social. Igual que el seu pare, creador i director de la coral obrera "Apol·lo", Marià Vallès tenia consciència social. Per això el maig de 1887 la Junta directiva de l'Ateneu Obrer Manresà el nomenà soci honorari per agrair-li la seva col·laboració en favor dels obrers.

En la família política de Marià Vallès (també advocats) hi havia la convicció de la necessitat d'implantar sistemes de previsió social per pal·liar la nul·la cobertura social que tenien els obrers. El seu sogre Antoni Sorribes i Zaidín (1835- 1894)³⁸ editava una revista titulada *Los seguros* amb l'objectiu de propagar aquest sistema de previsió que havia conegut en les seves estades a Europa. En aquesta revista Marià Vallès publicà una vintena d'articles entre 1887 i 1894 sobre els beneficis de les assegurances, les assegurances d'incendis i el crèdit agrícola. Anys més tard, el 1902, publicà nous articles sobre la crisi agrària per la *Revista Social* del seu cunyat Francesc Moragas i Barret, futur fundador de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvi (1904).

³⁷ Vegeu el Capítol 8 d'aquest treball, dedicat a la seva feina com a arxiver.

³⁸ Segon marit de la seva sogra Consol Barret i Carafí (1844-1923).

Precisament el problema agrícola va ser el catalitzador de les seves preocupacions pel país. Els problemes i el potencial del desenvolupament agrari foren estudiats per ell des de la perspectiva d'home polític, que cerca les possibilitats de millora per l'acció. En aquell moment de crisi agrària per l'impacte de la fil·loxera i la inhibició governamental, Marià Vallès treballà per al desenvolupament agrari català i espanyol.

1.5.2 La revista *El Mundo Agrícola* (1897-1907) i *El Almendro* (1902)

Mentre l'amic Leonci Soler s'introduïa en el món de la política, Marià Vallès, limitat per la seva condició de funcionari, trobà en el periodisme el seu mitjà de participar en el debat polític. La superació de la crisi agrària va ser l'objectiu de tots dos amics, cadascú des de la seva palestra.

El 1897 Marià Vallès creà la seva pròpia revista d'agricultura, *El Mundo Agrícola*, un periòdic quinzenal "internacional" d'agricultura "pràctica" pel que pretenia difondre els avenços agrícoles europeus, exigir al Govern espanyol més atenció a l'agricultura, i impulsar l'associacionisme de la classe agricultora per a la defensa dels seus interessos³⁹. El juliol 1897 es publicà el primer número, amb la col·laboració del químic Frederic Benessat; el Sr. Frau s'ocupava de la secretaria, instal·lada en un principi al pis tercer del domicili de Marià Vallès, que n'era el redactor en cap. Els primers anys s'editava en castellà ja que pretenia arribar a tot l'estat, i a partir de 1906 va ser bilingüe. La iniciativa tingué bona acollida: l'any 1898 en la Fira Agrícola de Barcelona Marià Vallès obtingué un premi "medalla de segona classe" per la seva revista.

Els seus editorials seguiren el pols de la vida pública des de la perspectiva del món agrícola. Durant els primers cinc anys Marià Vallès escriví sobre la crisi agrària i la necessitat de l'associació de la classe agricultora, fent-se ressò de la progressió de l'associacionisme rural, amb la celebració de l'Assemblea de Saragossa (1899) i del seu fruit, la "Unión Nacional" (1900). Reclamava la baixada dels impostos i la supressió del recàrrec de guerra i posava el crit al cel pels privilegis fiscals dels prestadors de l'estat que desviaven els capitals. Aplaudí la creació del Ministeri d'Agricultura el juliol de 1900: els agricultors deixaven de dependre del Ministeri d'Hisenda. Reivindicà la necessitat de l'educació de la classe agricultora i el regionalisme agrícola i judicà la llei d'Ajuntaments rurals. L'estiu de 1901 publicà una sèrie de quatre articles sobre el problema social en el camp, titulats "Les vagues en el camp". Opinà sense embuts sobre l'autonomia provincial i l'obsessió del centralisme. Per poder conservar la seva independència respecte del poder polític, rebutjà participar en el "concurso madrileño

³⁹ *El Mundo Agrícola. Revista internacional de Agricultura práctica*. Redactor Jefe Mariano Vallés y Vallés. Barcelona, Tip. de Enrique Redondo/ José Abadal / Pedro Toll, 1897-1907.

de periódicos agrícolas” (1902): aquesta anècdota és ben significativa de la seva posició política.

A part, publicava en la revista nombrosos articles pràctics sobre tota mena de qüestions domèstiques d'una explotació agrària. La forta empenta amb què es desenvolupà *El Mundo Agrícola* va fer necessari el trasllat de les oficines a un local més ampli, a l'eixample, al carrer de Rosselló 160. Després de cinc anys la revista estava fortament consolidada, i aquest any 1902 fou l'any de l'eclosió, ple de fruits.

El 1902 havia mort el redactor de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, el penedenc Casimir Brugués. El president de l'IACSI Ignasi Girona i Vilanova (1857-1923) disposà que *El Mundo Agrícola* fos assumit per l'Institut com a òrgan portaveu. Efectivament, el gener de 1903 *El Mundo Agrícola* es fusionà amb la revista de l'IACSI. Inicialment el director de la revista, formalment era Ignasi Girona, però el maig de 1904 Marià Vallès tornà a figurar com a responsable, amb les oficines a Ronda de Sant Pere 55. Cada inici d'any es feia una reunió de la junta de l'Institut, i al maig, per la festa de Sant Isidre, una reunió de tots els socis. Marià Vallès participava en tot.

L'activisme de Marià Vallès era continu: participa en les fires agrícoles i els Congressos Agrícoles que se celebren la primavera cada any (Figueres al 1901, Palma de Mallorca el 1902, Manresa 1903, El Vendrell 1904, Cervera 1905...) com a corresponsal o presentant-hi ponències. També portà a terme estudis especials, com un sobre obres hidràuliques a Catalunya l'any 1905 encarregat per l'IACSI: el dictamen resultant es publicà el gener de 1906, firmat per Ignasi Girona, els enginyers Carlos de Angulo i Isidor Aguiló i Cortés, i Marià Vallès. Quan al juliol de 1906 es creà la desitjada Federació Catalano-Balear d'Agricultors la Federació utilitzà com a portaveu “El Mundo Agrícola”, ja des de l'agost. La revista passà a ser bilingüe, perquè les informacions de la Federació es publicaven totes en català.

Però precisament al final de l'estiu de 1906 morí sobtadament la seva dona Consol Moragas i Barret. Marià Vallès s'apartà de la gestió de la revista, malgrat que continuà escrivint els editorials quinzenals. *El Mundo Agrícola* continuà encara una mesos, fins al desembre de 1907 en què va sortir l'últim número. Des de 1908 Jaume Raventós i Domènech (1868-1938) s'ocupà de la revista de l'IACSI⁴⁰.

Durant deu anys Marià Vallès havia dirigit la revista *El Mundo Agrícola*. Però allò per què va passar a la posteritat és per la publicació d'un senzill llibret que es va vendre amb èxit per tot l'estat i que fins i tot va ser reeditat trenta anys més tard. Es tracta de *El*

⁴⁰ Vegeu PLANAS I MARESMA, Jordi: *Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya (1890-1936)*. Associació d'Història Rural de les comarques gironines. Girona 2006, pàg. 171.

Almendro, un manual on donava les claus pel cultiu d'aquest arbre, presentat com una solució per a les terres ermes de vinya. En va fer una edició acurada, amb molts dibuixos, nodrint-se de publicacions europees. Joan Maragall n'escriví una crítica amistosa al *Diario de Barcelona*⁴¹. Ell mateix aplicà el cultiu de l'ametller en el seu Mas Trullàs de Mura, on hi deixà moltes energies i introduí moltes millores, amb tot entusiasme. De manera que el seu apropament a l'agricultura no fou teòric sinó fàctic.

1.5.3 L'empresa química Vallès i Cia.

En els escrits de Marià Vallès a *El Mundo Agrícola* es constata el seu creixent interès pels abonaments químics, fins el punt que va crear una empresa de productes químics pel camp, convençut que aportaven innovació i progrés. Inicialment, l'any 1898 es va associar amb el jove enginyer valencià Antoni Mora i Pasqual per crear l'empresa "Mora y Comp^a". Primer comercialitzaren abonaments químics pel camp (sulfat amònic, nitrat de sosa, superfosfats i sals potàssiques), especialment abonaments vitícoles adaptats a diferents terrenys. Aviat s'especialitzaren en insecticides per a diferents plagues (creolina, saponina fenicada o carbural, sofre, sulfats de coure, "líquid Dufour", sulfur de carboni, naftalina i sabó cúpric). El 1899 obtingueren la patent d'alguns insecticides: el lysol, la creolina i el carbural. Construïren una fàbrica que s'inaugurà el 1902 en la carretera de Barcelona 52-54 (després Tenor Massini 69), a les Corts de Sarrià.

L'any 1904 l'empresa es reinicià amb el nom "Vallés y Comp^a", dedicada només al lysol (amb un nou logotip molt modern, un anagrama de la paraula "lisol", que jugava amb la simetria L-S-L). L'empresa va fer un esforç per divulgar el coneixement dels productes: oferia el servei d'informació i diagnosi del problema en visita prèvia, i publicava fullets amb moltes explicacions sobre els efectes de cadascun dels insecticides. L'any 1901 Mora y Comp^a publicà el llibret *El Lisol en la Agricultura*, i el 1903 Vallés y Comp^a va publicar *El lisol en la ganadería*⁴². Marià Vallès va dirigir aquesta fàbrica fins la seva mort, i la llegà als seus fills.

⁴¹ *El almendro. Su vegetación, zona de cultivo, terreno, ... , enfermedades y enemigos por Mariano Vallés y Vallés*. Barcelona: Hjs. De J. Jepus, 1902. 160 p.; -2^a ed. Barcelona: Lib. de Francisco Puig, 1932. 110 p.

⁴² *El Lisol en la agricultura*, 1901. 3^a ed.: Barcelona: Imprenta Abadal. 65 p.; *El Lisol en la ganaderia*, 1904.

Vegeu difusió d'aquests llibrets en la revista *L'Art del Pagès*, novembre 1903, p. 361.

PART II HISTÒRIA DE L'ARXIU DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Capítol segon Els fons de la primera Diputació

2.1 La Diputació de 1812-1814

Les diputacions van ser creades per les Corts de Cadis i descrites en la Constitució democràtica del 19 de març de 1812 (capítol 2, títol 6) com una representació del poder polític en el territori pel foment de la seva prosperitat.

Després del decret del 23 de maig de 1812 per l'establiment de les diputacions, i atesa la situació d'ocupació de Barcelona pels francesos, els electors es reuniren a Manresa i votaren els diputats el 31 d'octubre. El 30 de novembre la Diputació Provincial de Catalunya quedà constituïda a Vic. La Junta Superior de Catalunya, que des del 18 de juny de 1808 dirigia la guerra de la independència contra l'ocupació francesa, va ser dissolta l'endemà. La Diputació va restar establerta entre Vic i Berga. Formaven part de la Diputació les dues màximes autoritats provincials, el Capità General, llavors Luis de Lacy y Gautier (1772-1817), que la presidia, i l'Intendent de l'exèrcit de Catalunya, juntament amb els 7 diputats electes i un secretari. Aquest secretari fou fins el 1813 el prevere Josep Anglasell⁴³.

El govern liberal de Cadis va establir les competències de les diputacions en la *Instrucció per al govern econòmic-polític de les províncies* pel Decret del 23 de juny de 1813: controlar i tutelar les administracions municipals, recaptar contribucions i arbitris, i fomentar l'agricultura, la indústria i el comerç als ajuntaments. Però de fet en aquest primer període s'ocupà sobretot de la recaptació d'impostos per les necessitats de la guerra, actuant de mitjancera entre l'exèrcit i la població. Aquesta primera Diputació va ser anul·lada per Ferran VII pel Real Decret del 30 de juliol de 1814.

⁴³ Josep Anglasell [i Armengol] era el Secretari de la Junta Superior de Catalunya des de 1811. Posteriorment va ser diputat de les Corts espanyoles en la legislatura 1813-1814, membre de la Junta interina formada l'11 de març de 1820 i alcalde Barcelona els anys 1823 i 1824.

2.2 Fons Diputació de Catalunya (1811-1814)

Aquest fons conté la documentació produïda per la Diputació de Catalunya (30 de novembre de 1812- 30 de juliol de 1814). S'estructura en: sol·licituds rebudes (1811-1814), oficis rebuts de diferents institucions (1813-1814), i expedients (1813-1814)⁴⁴.

La documentació de la seva predecessora Junta Superior de Catalunya (1808-1812) passà a l'Arxiu de la Corona d'Aragó el 1817 per les gestions del seu arxiver Pròsper de Bofarull i Mascaró (1777-1859)⁴⁵. També incloïa la documentació de les Juntes corregimentals de Figueres, Vilafranca, Cervera i Mataró (1813-1814), que va ingressar a l'arxiu però posteriorment va ser transferida als ajuntaments de les capitals de cada corregiment; al fons n'ha quedat un inventari⁴⁶.

Tota aquesta documentació va ser traslladada i dipositada durant set anys en la Comptadoria, d'acord amb el Real Decret del 15 de juny de 1814 de Ferran VII que en suprimir les diputacions va establir que "els papers" de les seves secretaries passessin a les comptadores provincials i quedessin a disposició de les autoritats.

2.3 Preservació i control de la documentació

La preocupació principal dels responsables de la documentació va ser la seva conservació ja que per les precàries circumstàncies de la guerra no era possible establir-se en cap lloc segur i eren continus els trasllats. La Diputació acordà el 22 de juliol de 1813 formar i mantenir una brigada de 14 mules a Vic per transportar quan calgués els papers de la seva secretaria i la del Governador. La decisió estava directament motivada pel perill de perdre els papers i la voluntat de salvar-los⁴⁷.

⁴⁴ Aquesta documentació es troba respectivament als lligalls 1, 2-9 i 10-13 (CAT.AGDB.1-13). La descripció més antiga que en tenim és la del Llibre de registre-inventari confeccionat a inicis del 1900, al llibre 2, pàgines. 32 i 33.

⁴⁵ ES.08019.ACA/9.28.1//ACA,DIVERSOS, Junta Superior de Cataluña. El fons Junta Superior de Catalunya de l'ACA el formen 193 caixes d'expedients (de Govern, Gràcia i Justícia, Guerra, Hisenda) i 43 llibres (actes, oficis, memòries, reals ordres...).

⁴⁶ "Ynventarios de los papeles de las comisiones corregimentales remitidos por los Gobernadores", lligall 11, expedient 3 (CAT.AGDB.11,3).

⁴⁷ Vegeu el contracte que estableix el secretari de la Diputació Josep Anglasell amb el propietari dels animals Joan Verdaguer, i altres documents referents al pagament de les mensualitats que la Diputació va imposar als corregiments pel manteniment de l'anomenada "brigada de secretaria", al lligall 11, expedient 8 (CAT.AGDB.11,8).

La documentació es controlava, segons els usos de l'època, amb un registre d'entrada i sortida de documents (ordenat cronològicament) i un índex d'assumptes (ordenat alfabèticament). S'han conservat els registres de les sol·licituds rebudes (1811-1814) i dels oficis tramesos (1812-1813), i els índexs alfabètics de les sol·licituds rebudes (1812-1813) i de les resolucions (1812-1814)⁴⁸.

⁴⁸ Es troben al lligall 1, expedients 2-4; lligall 14, expedient 18; i lligall 85, expedients 3 i 4 (CAT.AGDB.1,24) (CAT.AGDB.14,8) (CAT.AGDB.85,3-4).

Capítol tercer Creació de l'Arxiu de la Diputació l'any 1820

3.1 La Diputació de Catalunya (1820-1822) i la Diputació de Barcelona (1822-1823)

Amb el *pronunciament* de Rafael de Riego y Núñez (1785-1823) del febrer de 1820 i el Decret de Corts del 7 de març es restaurava la Constitució de 1812 i amb ella les diputacions. A Barcelona el 10 de març es constituí una Junta interina, substituïda el 5 d'abril per una altra ja amb diputats elegits pels corregiments. Les Reals Ordres del 29 i 30 de març declararen restablertes les diputacions tal com ho eren el 1814. Per tant el 3 de maig, es restablí la Diputació catalana amb els diputats que la formaven el 1814, fins que es celebraren les eleccions i la Diputació de Catalunya quedà constituïda el 30 de maig de 1820. A causa d'una epidèmia de febre groga la Diputació es traslladà a Esparraguera entre setembre de 1821 i febrer de 1822.

El Decret del 17 de gener de 1822 obrí una nova etapa en la història de les diputacions en aprovar la divisió territorial en províncies, de manera que la Diputació de Catalunya deixà pas a les de Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona (la divisió definitiva serà pel Real Decret del 30 de novembre de 1833). La Diputació de Barcelona es constituí el 15 de maig de 1822. Igual que al 1812, estava formada pel Capità General, que la presidia, l'Intendent i 7 diputats elegits per partits judicials.

Per establir el seu funcionament i competències el govern progressista dictà la important *Instrucció per al govern de les províncies* del 3 de febrer de 1823, que dibuixava l'autonomia executiva que havien de tenir les diputacions, tan en el nivell polític (no depenia del Governador) com en l'econòmic (aprojava anualment el seu propi pressupost). Tan sols havia d'enviar una memòria anual al Govern, del qual depenia. Les funcions de les diputacions eren fer el cens, els repartiments de les contribucions i del servei militar, controlar les eleccions i participar en la gestió de beneficència, presons, sanitat, obres públiques i instrucció.

Però l'entrada de les hosts franceses retornà el poder als absolutistes. Aviat el mateix rei Ferran VII anul·là la constitució, el Ministeri d'Interior i les diputacions pels reals decrets del 16 d'octubre i del 25 desembre de 1823.

3.2 Organització de la secretaria segons el Reglament

La Junta interina constituïda el 10 de març es va establir en el Col·legi de la Mercè, on també s'havia instal·lat el Governador i la seva secretaria. Des del primer moment, però,

la Diputació reclamà al Govern la possessió del Palau de l'antiga Diputació –ara el Palau de la Generalitat-, que des del 1714 era ocupat per la Real Audiència, com a lloc idoni per establir la seva seu i les seves pròpies oficines. La cessió del Govern d'una part del Palau no arribarà fins un any més tard, pel Decret del 5 de març de 1821. Pocs dies després, el 23 de març de 1820, la Junta interina nomenà Secretari Giné Quintana i Ferrer⁴⁹, qui en pocs dies proposà l'organització de la secretaria en quatre seccions: Foment, Estadística i Milícies, Atribucions polítiques i Contribucions.

La constitució de la nova Diputació de Barcelona, separada ja de les altres províncies, va ser l'ocasió d'introduir algunes millores en l'organització de les oficines. La Diputació constituïda el 15 de maig de 1822 s'instal·là en la seva part del Palau de la Diputació cedit per Decret del 5 de març de 1821, on havia fet les obres de reforma necessàries: construï la sala de sessions (en el primer pis de la banda del carrer de Sant Honorat) i els despatxos. En la primera reunió del 15 de maig va resoldre nomenar de nou secretari en propietat Giné Quintana, que el 2 de desembre va ser substituït per Gaietà Roviralta⁵⁰. La nova Diputació va nomenar el mateix 15 de maig una Comissió especial, formada pels diputats Josep Casagemas i Josep Llauder, encarregada d'elaborar un projecte de Reglament interior que establís clarament el mètode i els procediments de treball.

El *Reglament Interior de la Diputació i la seva Secretaria*⁵¹ elaborat per dita Comissió reorganitzà l'estructura i el mètode de funcionament de la secretaria (Capítol III). Les oficines quedaren dividides en tres seccions - Foment, Atribucions polítiques i Contribucions- amb els seus corresponents negociats (arts. 18-21). Quedava suprimida la secció d'Estadística, però en canvi es creava una Comissió Especial independent per

⁴⁹ Diputat de les Corts de 1812, advocat de l'Audiència territorial, exercí com a secretari de la Diputació entre març i maig de 1820. Després marxà a Madrid com a diputat a Corts (des de l'1 de juliol de 1820 fins el 12 d'abril de 1822) on fou redactor del *Diario de Sesiones* de la Junta Provisional de Govern i intervingué en la recuperació del Palau de la Generalitat i la Instrucció del 3 de febrer de 1823. Durant els dos anys d'absència el substituïren el sotssecretari de la Diputació Francesc Soler i l'oficial de la Secció de Foment Ramon Muns, que el 25 de febrer de 1822 fou nomenat també sotssecretari en previsió del retorn de Giné Quintana. Aquest retornà a exercir el seu càrrec de secretari el març de 1822, fins el novembre en què va ser nomenat Governador de les Illes Balears. Morí exiliat a Mèxic el 1828.

⁵⁰ En marxar Quintana a les Balears, la Diputació proposà el càrrec al sotssecretari Francesc Soler, que renuncià humilment i la renúncia fou acceptada en mig d'elogis (vegeu *Actes de la Diputació provincial*, 26 de novembre de 1822). El 2 de desembre fou nomenat secretari Gaietà Roviralta, també advocat de l'Audiència territorial.

⁵¹ "Reglamento Interior de la Diputación Provincial y su Secretaria", lligall 23, expedient 1 (CAT.AGDB.23,1). És un document manuscrit.

planificar la formació del cens i estadística (art. 22), i una Secció Especial annexa a la de Contribucions dita Propis i Arbitris dedicada a liquidar els comptes d'aquests impostos (art. 25).

Secció de Foment	Obres de comuna utilitat
	Establiments de Beneficència, Instrucció pública i Correcció
	Camins, canals i ports
	Forest i mines
	Repartiment de Propis i Erms
	Agricultura, Arts i Comerç
	Societats econòmiques
	Cementiri
	Examen de Mestres de primeres lletres i d'Agrimensors
	Creació d'escoles
	Milícies Nacionals*
Secció d'Atribucions polítiques	Establiment d'Ajuntaments
	Abusos en l'administració de les Rendes públiques
	Infraccions de Constitució
	Rectificació de Partits
	Propostes per a places d'escrivans, procuradors, etc.
	Presons
	Sanitat
	Ordenances municipals
Secció de Contribucions	Examen dels repartiments de tota classe de contribucions
	Queixes i reclamacions referents al mateix
	Fons de la Diputació
	Subministraments
	Allotjaments i Bagatges
	Lleva*
	Cens i Estadística*
Secció especial de Propis i Arbitris	

Quadre 1: Seccions de la Secretaria l'any 1822. Font: Reglament Interior de la Diputació i la seva secretaria (1822). Els assenyalats amb asterisc eren abans negociats de la Secció d'Estadística.

3.3 L'arxiver Francesc Quintana

En organitzar les oficines de la Diputació el març de 1820 el secretari de la Junta interina va establir una plantilla de dos sotssecretaris, cinc oficials⁵², dos escriptors, un arxiver i un porter. Per tant ja des del primer moment, quan encara no estava ni constituïda la Diputació, ja es comptava amb una plaça d'arxiver. De seguida es procedí al seu nomenament: el 26 de març de 1820 va ser nomenat arxiver Francesc Quintana.

⁵² Un dels oficials nomenats, que alhora era un dels 7 membres d'aquesta Junta interina, era Marià Esteve i Morató, futur arxiver de la Diputació de Barcelona de 1836.

3.4 Els fons

3.4.1 Fons de la Diputació (1820-1823)

Aquest fons conté aplega la documentació de la Junta interina (1820), de la Diputació de Catalunya (1820-1822) i de la Diputació de Barcelona (1822-1823). Després de la nova divisió territorial que donà pas a les quatre diputacions catalanes, el fons de la Diputació de Catalunya va ser traslladat al Palau de la Generalitat junt amb la Secretaria de la Diputació de Barcelona.

Va caldre revisar tota la documentació per poder separar els expedients referents a Tarragona, Girona i Lleida, amb l'objectiu de lliurar-la a les noves diputacions. La documentació va ser preparada i relacionada, però una part no va ser recollida⁵³.

Es tracta d'un fons bastant desendreçat. Sense pretendre descriure'l, val la pena fer-ne una aproximació. Per una part es conserven les actes (1820-1823), separades les de la Junta Provisional de Catalunya (1820) i les de les dues Diputacions. Els lligalls d'expedients s'estructuren per les seccions de secretaria, fent distinció entre els de la Diputació de Catalunya (1820-1822) i els de la Diputació de Barcelona (1822-1823). Altres lligalls amb documentació de diversa tipologia també estan formats distingint les dues diputacions (1820-1823): contenen correspondència, oficis, reals ordres, circulars, expedients d'organització de la secretaria, memorials, comptabilitat... Es conserven també els índexs i registres previstos al Reglament (1820-1823). A part hi ha vint-i-un lligalls de certificats d'actes i acords dels ajuntaments (1821-1823).

Tota la documentació de 1812 a 1823 s'instal·là en un mateix dipòsit que futurs arxivers anomenaran A, constituït per més de 80 lligalls⁵⁴. En ser suprimida la Diputació, aquesta documentació passà a la Comptadoria i a la Intendència, segons disposà la circular de la Direcció de Rendes del 16 de setembre de 1823.

⁵³ Vegeu al lligall 57 "Relaciones de los expedientes despachados, segun este Registro de la Diputación Provincial de Cataluña y remitidos á las nuevas provincias que pertenecian [...] Gerona, Tarragona y Lérida, de los años 1820, 1821 y 1822" (CAT.AGDB.57). Va ser l'arxiver Marià Esteve qui el 1839 en arranjat l'arxiu va separar aquesta documentació, que ocupava 10 lligalls. Els últims quinze expedients que restaven han estat transferits l'any 2010.

⁵⁴ Tota informació sobre la relació entre els lligalls i els dipòsits és una deducció a partir de la signatura topogràfica que es dona en el Llibre de registre-inventari confeccionat a inicis del segle XX. Vegeu la descripció dels lligalls del dipòsit A feta o revisada per l'arxiver Marià Vallès en el Llibre de registre-inventari, llibre 2, pàg. 32-34 i llibre 1, pàg. 311-312.

3.4.2 Fons recuperats de la Diputació 1812-1814 i de la Diputació medieval

La Junta interina també s'ocupà de seguida de recuperar la documentació de l'anterior Diputació de 1812-1814. Sense saber que es trobava a la Comptadoria, el dia 13 de març de 1820 demanà a la Secretaria de la Diputació anterior els documents existents en ella sobre la distribució de partits en la província, útils en aquell moment per nomenar els jutges de 1ª Instància. El 3 de maig de 1820 quedava restablerta aquesta Diputació de 1814, la qual el dia 15 del mateix mes disposà que el secretari Giné Quintana recollís la documentació de la Comptadoria, ara suprimida per la Real Ordre del 29 de març de 1820.

Una altra gestió de gran transcendència referent a la recuperació de documents va ser la negociació encaminada a preservar el fons de la Diputació medieval o de la Generalitat de Catalunya que des de 1714 havia quedat oblidat en les golfes del Palau. En certa manera, la Diputació de 1820 remarcava la continuïtat històrica amb l'antiga Diputació medieval. Va reclamar al Govern la propietat d'aquest fons amb la finalitat d'ingressar-lo a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que es trobava en el mateix Palau, i que els membres de la Diputació van visitar, meravellats de la seva riquesa i instal·lació⁵⁵. El fons de l'antiga Diputació significava i testimoniava l'antiga llibertat de Catalunya: "cuando se haya limpiado, clasificado y reconocido el archivo de la antigua de que se trata, hallaremos sin duda con el mayor placer acopiados los más preciosos documentos de la preponderancia militar y marítima, de la importancia y extensión de fueros, y de la justa y envidiada libertad que gozaban nuestros mayores". També trameteren al Govern un projecte d'estatuts de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i li demanaren que s'hi destinessin els fons monacals de les ordres suprimides, que la Diputació es preocupà d'inventariar a través d'una comissió especial que es desplaçava als monestirs: vegeu *Actes de la Diputació*, 9 de setembre de 1820 i 3 de novembre de 1820⁵⁶.

La Real Ordre del 20 de juliol de 1821 conferí la propietat del fons a la Diputació, que el 15 de febrer de 1822 disposà el seu ingrés a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Aquest ingrés s'havia de realitzar amb unes actuacions arxivístiques prèvies: l'arxiver de la Diputació havia de supervisar la neteja dels volums, realitzada pel porter de l'arxiu i un ajudant, i

⁵⁵ L'Arxiu de la Corona d'Aragó estava instal·lat al Palau des del 28 d'abril de 1770, on hi restà fins el 18 de desembre de 1853: RUBIO Y CAMBRONERO, Ignacio: *El Palacio de la Diputación Provincial de Barcelona*. Barcelona 1972, pàg. 116.

⁵⁶ Vegeu *Actes de la Diputació* 15 de febrer de 1822.

la seva instal·lació en nous prestatges de fusta en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que va ser ampliat amb tres habitacions per la banda del carrer del Bisbe. En l'Arxiu de la Diputació havia de quedar un inventari del fons⁵⁷.

3.4.3 Fons de les Juntes d'Estadística i de la Junta d'obres del Port

La Real Ordre del 29 de març de 1822 que restablí les diputacions ordenà també la supressió de totes les Juntes de partit i que els seus papers fossin lliurats a les diputacions. La Junta interina va haver d'insistir per ingressar la documentació de les Juntes d'Estadística. La demanà el mateix dia 15 de maig i insistí el 23, al·legant que la necessitava per a elaborar un informe per al Governador sobre la riquesa de la província. Sembla que la Junta d'Estadística del partit de Tarragona es resistia a deixar de funcionar. En el fons es conserven sis lligalls amb la documentació de les Juntes d'Estadística (1818-1819) junt amb el corresponent registre. En suprimir-se la Secció d'Estadística i Milícies pel Reglament de 1822, quedà arxivat junt amb la documentació d'aquesta secció 1820-1822.

La Junta d'obres del Port de Barcelona, afavorida per la Junta de Comerç, havia aconseguit del rei la cessió de diversos impostos per a escometre les obres d'ampliació i neteja del port iniciades el 1816. Per acord de les Corts del 24 de juny de 1822, la Diputació de Barcelona havia d'exercir una funció inspectora de l'ús dels cabals. En suprimir-se la Diputació el 1823 el fons i tota la tramitació va passar a la Comptadoria Provincial. Són uns setanta lligalls de documentació de comptadoria referent al cobrament dels impostos, el control de la càrrega i descàrrega de mercaderies i el seguiment i pagament de les obres, oficis, reals ordres... (1816-1833)⁵⁸.

3.5 Normes pel control de la documentació

En Reglament de maig de 1822 descriu tot un sistema de control de la documentació. La responsabilitat en la formació dels expedients corresponia als oficials de les

⁵⁷ Vegeu *Actes de la Diputació*, 15 de març de 1820. Vegeu també *Breve noticia de las tareas y operaciones mas importantes en que se ha ocupado la Diputación Provincial desde el 6 de junio hasta 28 de febrero de 1822*. Barcelona 1822, pàg. 62-65 (CAT.AGDB.R7854). El fons de la Generalitat de Catalunya va ser ingressat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó per Real Ordre del 8 de novembre de 1827 després que l'any 1825 la Real Audiència en recuperés la propietat. El 1934 el Govern espanyol va reconèixer a favor de la Generalitat la titularitat del fons. El codi del fons a l'Arxiu de la Corona d'Aragó és ES.08019.ACA/4.8.

⁵⁸ La documentació es desà al dipòsit D. L'any 1881 l'arxiver va localitzar més documentació referent al port al dipòsit C, de l'època liberal i moderada (1836-1845-1846). Vegeu *Llibre de Registre-inventari*, vol 1, pàg. 170. El Fons de la Junta del Port creada el 1868 es troba al Museu Marítim.

seccions, que els havien de tenir ordenats per ordre d'entrada, foliats, numerats i cosits. Havien d'elaborar un *índex dels expedients de la secció* i un altre *índex dels reals decrets i ordres* superiors arribats a la secció (art. 24). En la pràctica en els índexs d'expedients es consignava el número d'expedient, l'assumpte indexat i la resolució; s'indexava be per assumpte, be per cognom, be per topònim⁵⁹.

Es va crear la plaça de registrador (art. 26), encarregat de resseguir el tràmit amb la confecció d'un *Llibre de Registre dels expedients*. Havia de ser un llibre alfabètic (fet que el confon amb l'índex); de cada expedient calia detallar qui promovia l'expedient, la data d'entrada, el contingut i el tràmit que seguia⁶⁰. El registrador també havia de formar el *Llibre de Decrets i Resolucions*⁶¹ i el *Llibre Copiador* dels oficis i informes produïts per la Diputació ordenats per data, ambdós proveïts dels seus índexs⁶².

D'aquesta manera quan la documentació ingressava a l'arxiu ja estava controlada i descrita. L'Arxiver havia de confeccionar un *Índex general alfabètic* de tot el que entrava a l'arxiu: els Llibres d'actes, les ordres del Govern ("decretos, reales ordenes, circulares é Instrucciones"), els expedients tancats i els diaris oficials, "y demás que la Diputación disponga"(arts. 27 i 36). Formava lligalls amb la documentació transferida, amb els seus corresponents índexs (els dels oficials): "todo lo cual el Archivero irá colocando ordenadamente por legajos con sus índices oportunos". Ara be, s'atribuïa a l'arxiver una altra tasca particular: passar a net les actes de la Diputació i fer-ne l'índex⁶³.

⁵⁹ Els índexs de les Secció d'Estadística i de Foment es troben al lligall 59, els de la Secció d'Atribucions polítiques al lligall 60 i els de la Secció de Contribucions als lligalls 61 i 63 (CAT.AGDB.59-63).

⁶⁰ Per exemple, el registre titulat "Expedientes despachados desde 1º Abril de 1821 hasta 30 Junio de 1822" (anterior al reglament) dóna el número d'expedient, el terme indexat, l'assumpte, quin oficial l'inicia i quin el resol (no calia la data perquè es feien el registres mensualment); vegeu-lo a la caixa 57, expedients 3 i 4 (CAT.AGDB.57,3-4). Durant els mesos que la Diputació s'establí a Esparraguera es formà un índex general (en realitat un registre indexat) on consta en columnes la data, el terme d'indexació, l'assumpte, el número de l'expedient i el final del tràmit: "Índice de los expedientes despachados en Esparraguera durante la epidemia del año 1821", al lligall 56, expedients 1 i 2 (CAT.AGDB.56,1-2).

⁶¹. Vegeu "Libro de los Decretos y Resoluciones dados por SE la Diputación Provincial de Barcelona en los expedientes entrados en su Secretaria en el presente año económico de 1822" i "Libro de Decretos empezado a 1º de Marzo de 1823" al lligall 56, expedients 3 i 4 (CAT.AGDB.56,3-4). Hi consta el número de decret, la data i un resum.

⁶² Per exemple els cinc registres de la secció d'Estadística (anterior al Reglament) titulats "Registros de los negocios que se despachan en esta sección", al lligall 59 (CAT.AGDB.59). Hi consta la data de la sessió on s'aprova i el resum o copia de la resolució.

⁶³ Els esborranys de les actes d'aquesta època s'han conservat als lligalls 62 i 63 (CAT.AGDB.62; CAT.AGDB.63).

Capítol quart Reorganització de l'Arxiu a partir de 1836

4.1 La consolidació de la Diputació (1836-1843)

Mort Ferran VII, s'obrí un període de consolidació de l'estat liberal. Pel Real decret del 30 de novembre de 1833, que restablia la divisió en províncies, el govern de cada província quedava a càrrec del sotsdelegat de foment, amb atribucions de governador civil. En esclatar la revolta de les *bullangues*, el 10 d'agost de 1835 a Barcelona s'organitzà una Junta revolucionària provisional, dita *Junta Auxiliar i Consultiva*, que el 9 de setembre el govern substituï per una altra *Junta superior governativa*, amb àmplies funcions. El govern liberal de Juan Álvarez Mendizábal (1790-1853) restaurà les diputacions pel Real Decret del 21 de setembre de 1835, on les diputacions s'entenen com a òrgans supramunicipals, intermedis entre els ajuntaments i el govern; els diputats eren elegits pels municipis agrupats en partits judicials i per tant el nombre dels diputats de Barcelona augmentava a 16. Mentre no es creaven les Diputacions, el Capità General Francisco Espoz y Mina (1781-1836) constituï el 8 de novembre una altra *Junta d'armament i recursos del Principat*.

La Diputació de Barcelona va ser constituïda el 3 de febrer de 1836. Però els desordres de l'estiu de 1836 ocasionaren la Real Ordre del 25 d'agost que la transformà de nou provisionalment en una *Junta d'armament*. La Real Ordre del 15 d'octubre declarà vigent la instrucció del 3 de febrer de 1823, el Real Decret del 8 de desembre de 1836 declarà restablert el Decret de Corts de l'11 d'agost de 1813 que regulava alguns aspectes del càrrecs d'alcalde i diputat, i el Real Decret del 14 de gener de 1837 igualà de nou el nombre de diputats al de partits judicials. Aquestes disposicions legals afavoriren l'àmplia capacitat d'acció i autonomia de la Diputació que es va constituir el 6 d'octubre de 1836 amb 7 diputats progressistes, després ampliat a 16, i que va coexistir uns mesos amb la Junta d'Armament.

Però la Diputació es va enfrontar inevitablement amb la política repressiva del nou Capità General Ramon de Meer i Kindelan (1787-s. XIX), partidari dels moderats, qui prescindí d'ella en crear una Junta i Consell amb algunes de les seves atribucions; i fins i tot arribà a suprimir-la el 13 d'octubre de 1837. Les diputacions foren ratificades en la nova Constitució del 18 de juny de 1837 (article 69), i el Decret de 13 de setembre de 1837 d'Organització de les diputacions provincials va concretar la seva composició i mode d'elecció, sense gaires canvis respecte a la normativa de 1835. Convocades noves eleccions es constituï la Diputació de Barcelona el 15 de desembre de 1837. Com era dominada pels moderats, quedà dòcilment supeditada a la Junta creada pel Capità

General, fins que aquest va ser rellevat el juny de 1839: el mes següent la Diputació es va renovar mitjançant noves eleccions, molt conflictives. Tots aquests anys van estar marcats per la situació excepcional de guerra civil, en què la prioritat de la Diputació de Barcelona va ser aconseguir recursos humans i econòmics per a l'exèrcit.

En aquest any el govern moderat dictà la Llei d'organització i atribucions dels ajuntaments del 14 de juliol de 1840, que establia que era competència de les Diputacions la creació, unió i segregació de nous ajuntaments, la dissolució dels ajuntaments i l'aprovació de pressupostos i comptes, la creació d'arbitris i la venda de propietats. Però la llei va ser contestada amb una revolta popular l'1 de setembre, que motivà l'exili de la reina i donà pas a la Regència del progressista General Baldomero Espartero (1793-1879). L'execució de la llei va ser suspesa a l'octubre. A Barcelona es formà una *Junta* provisional que restaurà la Diputació progressista dissolta arbitràriament el 1837.

Es celebraren noves eleccions i a inicis de gener de 1841 es constituïa la nova Diputació, també de majoria progressista. En aquests anys, acabada la guerra carlina, la Diputació de Barcelona va poder exercir una incipient tasca de foment: construcció de carreteres, obres públiques, instrucció, urbanisme...

El 3 de desembre de 1842 el General Espartero bombardejava Barcelona des de Montjuïc per aturar l'estat de revolta. Arran dels pronunciaments a Reus del 30 de maig pels generals Joan Prim i Prats (1814-1870) i Llorenç Milans del Bosch (1816-1880), el 15 de juny s'establí a Barcelona la *Junta Suprema Provisional de Govern de la província de Barcelona*. L'exili d'Espartero el 30 de juliol de 1843 accentuà els desordres a la ciutat fins esclatar la revolta Jamància. La Diputació deixà de reunir-se.

La Junta demanava que es constituís a Madrid una Junta central revolucionària que impulsés canvis democràtics, però el govern provisional de Joaquín Maria Lòpez (1798-1855) no ho va fer. Esclatà la insurrecció anomenada centralista, creant-se el 3 de setembre la *Junta Centralista* que capitulà el 19 de novembre després que Barcelona fos de nou bombardejada, aquest a vegada per Prim. Alhora la Real Ordre de setembre de 1843 establia que les persones que formaven la Diputació eren les mateixes que formaven la *Junta d'Armament*, instal·lada a Gràcia; i el Capità General disposà que la Diputació es traslladés a Gràcia, on s'instal·là la nova Diputació des de l'octubre de 1843 fins al gener de 1844.

El 6 de gener de 1844 s'aprovà el Reglament de la Llei d'Ajuntaments de 1840, que quedava així restablerta. En aquest reglament s'establia la competència de la Diputació en la tutela de les eleccions municipals i en les reclamacions contra els ajuntaments.

4.2 L'Arxiu i Registre, seccions de secretaria

La Diputació constituïda el febrer de 1836 inicià les gestions per recuperar la part del Palau que posseïa el 1823, dret confirmat pel Real Decret del 18 d'abril de 1836, i organitzà una secretaria nomenant sotssecretari Francesc Soler (tal com ho era el 1823). Aquesta secretaria es dedicà quasi exclusivament a organitzar les eleccions i per aquest motiu no va arribar a nomenar secretari, arxiver ni registrador. La Junta Superior d'Armament i Recursos que la substituï el 2 de setembre, ateses les agudes i imperioses necessitats de la guerra, va prendre mesures per reduir el pressupost com baixar els sous de tots els empleats i suprimir la plaça d'Arxiver, que era vacant, perquè en aquell moment era "supèrflua"⁶⁴.

La Diputació progressista que es constituï el 6 d'octubre del mateix any en canvi s'ocupà immediatament de l'organització de la secretaria. Nomenà secretari Ramon Bussanya i es proposà l'elaboració d'un Reglament intern⁶⁵. Dos mesos més tard aprovà la divisió de les oficines de secretaria en "taules" o seccions⁶⁶.

Arxiu i Registre	
Per copiar actes	
Taules de la Diputació	Ajuntaments etc. Obres, beneficència etc. Milícies i contribucions
Taules de la Junta d'Armament	d'Hisenda de Guerra
Taula de Comptabilitat	

Quadre 2: Divisió de les oficines de la Diputació de Barcelona del 2 de novembre de 1836, quan coexistia amb la Junta d'Armament. Font: Actes de la Diputació de Barcelona

L'arxiu estava ja consolidat en la primera organització de 1836 com una de les oficines de secretaria. Es considerava una unitat administrativa junt amb el registre. Sembla que l'arxiver ja s'havia deslliurat de la tasca de copiar les actes.

Aquesta primera organització va ser substituïda per una de més adient a les funcions de la Diputació. A causa dels successos de l'estiu de 1843, i per Real Ordre de setembre de 1843, la Diputació es va veure obligada a fusionar-se amb la Junta d'Armament,

⁶⁴ Actes de la Diputació, 5 de setembre de 1836.

⁶⁵ Actes de la Diputació, 5 i 11 d'octubre de 1836. No es té constància que el Reglament arribés a elaborar-se. Quedava pendent destituir formalment a Francesc Soler, en aplicació de la llei del 28 d'octubre de 1837, i el 16 d'octubre fou destituït.

⁶⁶ Actes de la Diputació, 2 de novembre de 1836.

instal·lada a Gràcia; en conseqüència el 3 d'octubre de 1843 es van unificar les dues secretaries, amb Ramon Bussanya com a secretari.

Per reorganitzar la nova secretaria la Diputació creà una comissió formada pels diputats Galí, Melcior Vidal i Carles de Martí⁶⁷; i el 30 d'octubre de 1843 aprovà la divisió de la secretaria en cinc “taules” o seccions amb els seus corresponents negociats. En aquesta divisió l'Arxiu i Registre ja no són considerats seccions.

Taula 1 ^a	Govern interior
	Comptabilitat
	Carreteres
	Port de Barcelona
	Obres
	Examen d'agrimensors
Taula 2 ^a	Guerra
	Lleva de l'exèrcit
	Bagatges
	Subministraments
	Allotjaments
	Milícia Nacional
	Casa Moneda
Taula 3 ^a	Propis i Arbitris
	Metge de banys
Taula 4 ^a	Hisenda pública
Taula 5 ^a	Ajuntaments
	Estadística
	Agregació i separació de pobles
	Beneficència
	Salut
	Agricultura
	Indústria
	Comerç

Quadre 3: Divisió de Secretaria en Seccions i Negociats el 1843. Font: *Actes de la Diputació*, 9 de desembre de 1843

⁶⁷ *Actes de la Diputació*, 19 d'octubre de 1843.

4.3 L'arxiver Marià Esteve i Morató

La Diputació progressista constituïda el 6 d'octubre de 1836 en organitzar la seva secretaria s'havia plantejat de seguida la necessitat de nomenar un arxiver. Un dictamen de la Comissió de Secretaria presentat el 14 d'octubre pel diputat Gaietà Roviralta (precisament l'antic secretari de la Diputació de Barcelona de 1822) considerava que era necessari nomenar un arxiver "que coordine el gran número de papeles de la antigua Diputación"⁶⁸. Aquesta documentació de la Diputació de 1820-1823 acabava d'ingressar, procedent de Comptadoria de Propis. Així, el 2 de novembre de 1836 la Diputació nomenà arxiver Marià Esteve i Morató, que era també registrador⁶⁹.

Nomenar Arxiver i registrador la mateixa persona resultà un error. La feina intensa i diària del registre deixava en segon lloc l'atenció a l'arxiu, i el fons quedà sense tractar. Un any més tard, Marià Esteve, que era tan sols ajudat per l'escrivent Marià Berenguer (també empleat de l'antiga Secretaria del 1823), proposà augmentar la plantilla i introduir millores en el mètode de treball. El control de la documentació s'exercia exclusivament mitjançant la feina del registrador, que resseguia totes les fases del tràmit, de manera que a la seva taula retornaven els expedients cada vegada que canviaven de secció; Marià Esteve proposava que es tramités els expedients directament d'una taula a una altra, la qual cosa suposaria un alleugeriment notable de la feina del registre i permetria dedicar més hores a l'arxiu⁷⁰. Exposava al president que era urgent tractar la documentació dels anys 1820-1823, que havia trobat en tal desordre que no era possible localitzar cap document que es cerqués, i proposà augmentar la dotació de personal per a l'arxiu amb la incorporació de Josep Homs. Les raons de l'arxiver foren trameses de seguida, el 2 d'octubre, a la Comissió de Secretaria i la proposta va ser acceptada; però deu dies després el capità general Baró de Meer dissolia la Diputació.

Passats dos mesos i constituïda el 15 de desembre de 1837 la nova Diputació de Barcelona, la Comissió de Secretaria proposà en un informe destinar més recursos a l'Arxiu, amb l'argument que no només calia ordenar la documentació antiga, sinó també

⁶⁸ *Actes de la Diputació*, 14 d'octubre de 1836.

⁶⁹ Com ja s'ha dit, Marià Esteve havia format part de la primera Junta interina de l'11 de març de 1820 i havia estat oficial de la secretaria de la Diputació entre 1820 i 1823.

⁷⁰ Abans ho havia proposat al secretari i al sotssecretari. La proposta al president de la Diputació està datada el 30 de setembre de 1837: vegeu-la al lligall 3786, expedient 15 (CAT.AGDB.3786,15)

desar correctament la nova documentació que ja s'havia creat. Basada en aquest informe, en sessió del 28 de desembre de 1838 la Diputació aprovà que Marià Esteve deixés el Registre per ocupar-se exclusivament de l'Arxiu, nomenà registrador Marià Berenguer, i destinà l'escrivent Manuel Espinosa a l'Arxiu⁷¹. La resposta va ser, per tant, la separació del càrrec d'arxiver del de registrador, i la dotació a l'arxiu d'una plantilla de dos persones: l'arxiver i un auxiliar.

4.4 Els fons

4.4.1 Fons de la Diputació de Barcelona

La documentació d'aquest període a partir del 3 de febrer de 1836 (en les temporades que no va ser substituïda per una Junta) inicia el gruix del fons de la Diputació, ja que forma un tot continu amb la documentació posterior. El motiu és que l'arxiver va començar a agrupar-la per negociats i no per seccions, com les agrupacions Administració municipal, Construcció de carreteres (1834), Obres públiques (1836), Comptabilitat del govern de la província (1838-1839), i Subministraments (1838), Sanitat (1835), i les referents al sistema democràtic Eleccions diputats a corts (1836-1910), Eleccions diputats provincials (1837-1918) i Cens de població (1836).

També es troben agrupacions tancades amb documentació sobre l'organització de cossos i defenses de guerra a causa de la Primera Guerra Carlina, com Ronda d'Infanteria (1837), Ronda de Cavalleria (1837-1840), Requisició de cavalls (1837-1838) i Fortificacions (1839-1840).

La fràgil estructura i l'escassetat del fons d'aquesta època es deu a la falta d'estabilitat de la Diputació: en vuit anys s'havien succeït 8 juntes de govern i 7 diputacions.

4.4.2 Recuperació del Fons de la Diputació 1812-1823

El fons de l'antiga Diputació havia ingressat a l'Arxiu el 13 d'octubre de 1836, procedent de la Comptadoria que en suprimir-se la Diputació el 1823 se n'havia fet càrrec. Juntament amb els lligalls es lliurà un "Inventario de los documentos procedentes de la Diputación provincial de Cataluña y de la Provincia de Barcelona que ecsistian en el Archivo de esa Contaduria y se pasan a S.E, la Diputacion". També des d'Intendència s'havia lliurat mesos abans, el juny de 1836, documentació de l'antiga Diputació amb el

⁷¹ Actes de la Diputació, 28 de desembre de 1838.

corresponent “Inventario de la Comisión de Yntendencia cuya entrega se ha verificado en los dias 15 y 16 de Junio de 1836”⁷².

4.4.3 Fons de juntes de govern (1835-1843)

Els fons de les successives juntes de govern creades en diversos moments de caos polític s’han conservat com subfons diferenciats. Aquestes juntes van ser la Junta auxiliar consultiva (del 10 d’agost al 9 setembre de 1835), la Junta superior governativa (presidida pel Capità General, del 9 de setembre fins l’octubre 1835) i la Junta d’armament i recursos del Principat (creada pel nou Capità General Espoz y Mina el 8 de novembre de 1835, fins al 3 de febrer de 1836).

En canvi la documentació de la Junta d’Armament (creada l’agost 1836) com que a partir de novembre coexistí amb la Diputació, presenta la documentació barrejada amb la de la secretaria de la Diputació.

També s’ha conservat la documentació de la Junta provisional (1840) o “Junta para la clasificación de los ciudadanos correspondientes a la cruz de 1º de septiembre de 1840”, les Juntes suprema i centralista (1843), la Junta de d’armament i defensa a Gràcia (1843) i la documentació de la Comissió especial de la Diputació provincial (1843), en aplicació de la Llei d’ajuntaments de 1840 restablerta el 1843, referent al control de les administracions municipals.

4.5 Tractament dels fons

4.5.1 Classificació per assumpte

La feina realitzada per Marià Esteve va permetre tenir els fons ordenats i inventariats i va posar les bases per a la futura organització de l’arxiu general. Efectivament, l’arxiver va introduir un nou criteri per classificar la documentació. En lloc de fer els lligalls per seccions, començà a fer-ho en funció del negociat, tràmit o assumpte de la documentació. Aquesta innovació facilitava la continuïtat de la classificació en èpoques posteriors, creava un model per a futurs arxivers, de manera que va propiciar l’estructuració dels fons de l’Arxiu que ens ha arribat.

Alliberat del registre, Marià Esteve realitzà un arranament de l’arxiu, tasca que es va perllongar durant dos anys. A finals de 1840 es va considerar reorganitzat l’arxiu. Per conservar el control, cada nova incidència va ser anotada i registrada, com per exemple

⁷² Vegeu lligall 3786, expedient 15 (CAT.AGDB.3786,15).

l'ingrés de la documentació de la Ronda de cavalleria o Cos de Caçadors a Cavall (1837-1840) a l'arxiu el 9 de febrer de 1841⁷³.

4.5.2 Inventari del fons de 1820-1823

L'arxiver no només hagué d'ocupar-se de la documentació que s'anava generant, sinó que sobretot hagué d'ordenar el fons del període 1820-1823. El Fons de la Diputació 1812-1823 havia ingressat de nou a l'Arxiu de la Diputació entre el 15 de juny i el 13 d'octubre de 1836 procedent d'Intendència i la seva Comptadoria on havia estat traslladat l'any 1823. Dos anys després de l'ingrés continuava sense tractar, en considerable desordre, de manera que no era possible localitzar cap document que es cerqués⁷⁴.

Al llarg de dos anys la Diputació s'havia fet conscient de la importància del mètode per al tractament de la documentació, i quan aprovà l'augment de la plantilla de l'arxiu el desembre de 1838, manà que l'arxiver procurés “adoptar un método que facilite el hallazgo de los papeles necesarios”⁷⁵. Per fi a inicis de 1839 Marià Esteve, alliberat del registre i auxiliat per Manuel Espinosa, es va dedicar a ordenar la documentació de 1820-1823.

El seu propòsit era ordenar el fons i restituir-lo tal com era, separant la documentació per seccions, que és com s'havia arxivat en el seu moment. La idea inicial de Marià Esteve era distingir fins i tot els negociats, “[...] haciendo una división de negociados aunque no fuese sino por mayor, y tomando nota de las ecsistencias nos acercásemos un tanto al estado de arreglo que debería”⁷⁶; però sembla que finalment es limità a reproduir una estructura per seccions. El fet és que el fons està ara ordenat per seccions: els expedients de cada secció amb els seus corresponents índex i registres.

Tenia clar el principi de no conservar dins del fons documentació que no li corresponia per raó de la seva creació. En el seu estudi de la documentació detectà que hi havia

⁷³ Vegeu la descripció del contingut de l'expedient del Cos de Caçadors a Cavall realitzada el 9 de febrer de 1841 al lligall 677 (CAT.AGDB.677)

⁷⁴ Com exposava l'arxiver al president de la Diputació el 30 de setembre de 1837, “en la actualidad es muy difícil formar dicha nota con la prontitud que ecsige el despacho (un certificat que havien sollicitat), si la casualidad no depara el pronto hallazgo de lo que se busca, pues los papeles correspondientes á la época de 1820 á 1823 que ecsisten en el Archivo de V.E. están sin orden ni arreglo en su colocación. [...] El arreglo del archivo está enteramente abandonado”. Vegeu lligall 3786, expedient 15 (CAT.AGDB.3786,15)

⁷⁵ *Actes de la Diputació*, 28 de desembre de 1838.

⁷⁶ Vegeu lligall 3786, expedient 15 (CAT.AGDB.3786,15)

també documents del Cap Polític i d'altres Diputacions, ingressada junt amb el fons de la Diputació de 1820-1823 el 13 d'octubre de 1836. El 15 de març de 1839 ho comunicà a la Comissió de Secretaria: "Es de creer que mientras estuvieron en depósito desde el año 1823 al de 1836 habrán sido desliados, reconocidos y mezclados unos con otros, pues se han encontrado legajos que los contenían de varias secciones, y aún de distintas Diputaciones, otros de Diputaciones y Jefes Políticos etc, pero después de examinados los legajos que presentaban más sospecha de haber sufrido variación quedan actualmente separados en esta forma: 1º Lo que pertenece a la Diputación de Barcelona en tres secciones según lo estaba su Secretaria en 1823. 2º Lo que ha parecido corresponder a Gobierno Político de Cataluña y Barcelona. 3º Lo correspondiente a Gerona, a Lérida, a Tarragona".

L'arxiver havia fet una relació dels casos més problemàtics i sol·licitava al membres de la Comissió de Secretaria que passessin per l'Arxiu per solucionar els dubtes. Però fou el col·lega de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Pròsper de Bofarull i Mascaró, aleshores també diputat, qui vuit dies més tard el visità i l'ajudà a decidir. Marià Esteve anotà meticulosament quina solució es donava a cada cas.

És palesa la professionalitat d'aquest arxiver. Marià Esteve aplicava dos principis bàsics de l'arxivística anys abans de la seva definició per Natalis de Wally el 1840: el principi de procedència (Esteve tenia clara la diferenciació dels fons segons quina era l'entitat productora.) i el de respecte a la estructura interna dels fons (per ordenar el fons calia reproduir la primitiva estructura). Els dubtes els solucionava un per un i col·legiadament.

4.5.3 Els dipòsits

L'oficina de l'arxiu era d'allò més austera: estava dotada d'un armari, diversos prestatges, tres escales i dos taules⁷⁷. Segons l'arxiver Marià Esteve, hi feia molt de fred.

L'arxiver va organitzar els dipòsits reservant quatre ubicacions diferenciades segons el tipus d'agrupacions documentals. En l'armari devia instal·lar l'antiga documentació de 1812-1823, dipòsit que més tard es va anomenar A. A part va iniciar dos dipòsits per a agrupacions obertes: un dipòsit per a la documentació de les eleccions de diputats a

⁷⁷ Vegeu l'inventari de mobles del 13 de desembre de 1837 que va fer la nova Diputació moderada en ser suprimida l'anterior progressista al lligall 3786, expedient 13: "En el Archivo: Amas (sic) del armario y estantes afirmados en las paredes: 3 gradas de tablas viejas, dos de cuatro escalones, y la otra de cinco. 2 mesas ordinarias y sin cajones de 10 pies de largo y 5 pies de ancho poco más o menos y según dijo el carpintero no son de S.E. Una escribanía de latón, esto es tintero, salvadera y oblera. Una regla de nogal. Una pluma de lápiz". (CAT.AGDB.3786,13)

Madrid, l'anomenat posteriorment dipòsit B, que va ser utilitzat fins 1856, i un altre per a la documentació procedent de les oficines, el dipòsit que després serà anomenat E que no es tancarà fins l'any 1868. La documentació de les Juntes i institucions de guerra entre 1834 i 1843, les va instal·lar en una quarta ubicació, el futur dipòsit D.

Capítol cinquè Un arxiu desatès (1845-1854)

5.1 La somnolència de la Diputació moderada

En definitiva, les diputacions havien quedat consolidades a partir de la revolució liberal de 1836 com a peces estables de l'esquema polític espanyol. En els anys següents els liberals moderats transformaren la seva fesomia, però no arribaren a anul·lar-la. Els desordres socials provocats per faccions extremes del liberalisme que els progressistes no pogueren controlar inclinà el favor de la burgesia catalana cap a un liberalisme moderat. S'obria així una etapa de domini conservador, en què la Diputació de Barcelona quedà molt debilitada, totalment depenent del Cap Polític, amb poques atribucions concretes fora d'una funció consultiva, sense pressupost propi⁷⁸.

Igualment a nivell estatal els desordres socials provocaren una reacció restrictiva. El govern de Ramón María Narváez y Campos que el 1844 obria la "dècada moderada" dictà la nova Constitució monàrquica de 1845 (en substitució de la de juny de 1837). Amb les lleis d'*Organització i atribucions dels Ajuntaments i de les Diputacions Provincials* del 8 de gener de 1845 el govern posà les els ajuntaments i diputacions sota el control directe de les autoritats. Segons aquest disseny la Diputació, formada pel Cap Polític, l'Intendent i els diputats elegits (que en el cas de Barcelona eren 11), no era un ens administratiu, sinó consultiu del Cap Polític. Quedà molt limitada en les seves atribucions: l'única funció que podia exercir era fer els repartiments dels impostos de l'estat i derrames provincials entre els Ajuntaments, i els repartiments de les quintes, a part de col·laborar amb altres entitats de foment, beneficència, etc. No podia deliberar ni fer propostes de qüestions polítiques, sinó només de temes de la seva competència que eren: l'administració dels bens provincials, la segregació o fusió d'Ajuntaments, els límits territorials, la creació d'establiments de beneficència i la necessitat d'obres públiques, que havia de sufragar amb el seu pressupost⁷⁹. El càrrec de diputat era obligatori per al qui havia resultat elegit. Es limità el nombre de reunions a dos sessions anuals de vint dies, i es reduí el sufragi. El pressupost de la Diputació de Barcelona es reduí dràsticament: només es finançava amb els arbitris provincials que cada any proposava a aprovació del govern. A més a més el 2 d'abril de 1845 es creà el Consell Provincial, format pel Cap Polític i cinc advocats, un tribunal de primera instància d'assumptes administratius. Per tant el Consell Provincial atenia tota queixa dels

⁷⁸ FRADERA, Josep M.: "Entre progressistes i moderats: la Diputació de 1840 a 1868", dins Riquer, Borja de (dir): *Història de la Diputació*. Barcelona 2007, vol. 1.

⁷⁹ PI i ARIMÓN, Andrés Avelino: *Barcelona Antigua y Moderna*, vol. 1. Barcelona 1854, p. 120-121

ajuntaments a les decisions de la Diputació de manera que aquesta quedava totalment controlada, però amb l'obligació de finançar els sous dels consellers.

Lligada de peus i mans, l'únic camp en que la Diputació de Barcelona assolí autonomia fou en la construcció de carreteres provincials, a través de la creació el 1848 de la Junta de Carreteres de Catalunya en què participaven les quatre diputacions, sostinguda amb diners de l'estat i amb unes contribucions especials sobre el comerç molt impopulars.

5.2 Secretaria a Governació Civil

A partir de 1844 o 1845, la secretaria d'una Diputació de Barcelona sense capacitat executiva es va fusionar amb la secretaria del Cap Polític, situada al Col·legi de la Mercè i des de 1850 a la Duana⁸⁰. A la seu del Palau de la plaça de Sant Jaume es celebraven ocasionalment els plens de la Diputació, però de fet tan sols hi restà la secretaria del Consell Provincial.

Mancada com era d'ingressos, la Diputació va reduir dràsticament les places d'empleats de secretaria com les del registrador i d'alguns escriptors, que eren vacants⁸¹; la feina del Registre va passar a l'escriptor més antic, Ramon Casagemas⁸². No hi havia un empleat secretari sinó que ocupava aquest càrrec el diputat més jove.

5.3 Arxiu sense arxiver?

És molt versemblant que el domini dels moderats de la Diputació de Barcelona a partir de 1844 ocasionés la marxa de personatges tan declaradament liberals com Marià Esteve i que la nova Diputació moderada no nomenés cap altre arxiver. Sembla que l'Arxiu va quedar desatès: quan es va suprimir la Casa Moneda el 1847, la seva documentació es va ficar en caixes i es va portar a l'Arxiu on ningú la va tractar durant vuit anys.

⁸⁰ Una de les reclamacions dels diputats l'any 1851 era disposar d'una administració pròpia i separada com abans de 1844: Vegeu *Actes de la Diputació Provincial*, 27 d'agost de 1851: FRADERA, Josep M.: "Entre progressistes i moderats: la Diputació de 1840 a 1868", dins Riquer, Borja de (dir): *Història de la Diputació*. Barcelona 2007, pàg. 110.

⁸¹ *Actes de la Diputació*, 31 de març de 1844.

⁸² *Actes de la Diputació*, 5 d'octubre de 1844.

5.4 Els fons

5.4.1 Fons de la Diputació de Barcelona

No s'ha conservat gaire volum de documentació de l'època moderada de 1844 a 1854. La documentació va quedar arxivada per negociats a la seu del Govern civil, on la Diputació de Barcelona tenia la seva secretaria, i no va ingressar a l'Arxiu de la Diputació fins 1855, si és que hi va ingressar. Atesa la reducció de les competències de la Diputació, les agrupacions documentals que començaren en aquests anys són poques: Bagatges, Allotjaments, Servei militar, i Plets contenciosos-administratius. També es van obrir agrupacions de documentació referent a assumptes sobre els que podia deliberar com Instrucció pública, Beneficència, Policia urbana, Obra pública, Divisió territorial (des de 1848), etc. La documentació de comptadoria i dipositaria començà a arxivar-se com a tal, en les agrupacions Llibres de caixa, Comptabilitat i arquejos, i Personal.

El Consell Provincial tenia les seves oficines al Palau de la Generalitat, i allà es va desar la seva documentació com una agrupació diferenciada (primera etapa, 1846-1854), en ser suprimit el 1854. Generarà nova documentació en ser restaurat el 1856, però amb les oficines a la seu del Govern Civil, fins la seva eliminació definitiva l'any 1868.

5.4.2 Fons de la Junta de la Moneda de Catalunya

La Casa Moneda⁸³, que des del 1836 era competència de la Diputació de Barcelona, va ser suprimida pel Govern per Real Ordre del 13 de de maig de 1847. El seu fons (1844-1847) va ingressar a l'Arxiu en cinc caixes de fusta. Posteriorment el Govern va crear per Real Decret del 5 d'agost de 1852 una Junta de la Moneda de Catalunya responsabilitzada de retirar la xavalla sobrant. Es conserven les actes d'aquesta Junta des del 24 d'agost de 1852 fins el 29 de juny de 1856.

⁸³ La Seca de Barcelona, que des de de 1808 emetia moneda de coure de baix valor per sufragar especialment les despeses militars, va ser transferida el 1836 a la Diputació de Barcelona. En mans de la Diputació, la Junta d'Armament de 1836 va encunyar la peceta catalana, però acabada la primera guerra carlina va continuar les emissions de gran quantitat de moneda amb destí a altres tipus de despeses fins provocar una greu depreciació de la xavalla. Vegeu PASQUAL, Pere: "La Diputació i la modernització de la xarxa viària catalana: 1840-1868", dins Riquer, Borja de (dir): *Història de la Diputació*. Barcelona 2007, pàg. 152-153 i 168-176.

Capítol sisè Regularització de l'Arxiu des de 1854

6.1 Progressistes (1854-1856) i moderats (1856-1868)

El domini moderat de la Diputació de Barcelona va ser interromput per un parèntesi progressista de menys de dos anys. L'1 d'agost de 1854, després de setmanes de revolta i protesta als carrers, es va instaurar un nou govern progressista liderat per Leopoldo O'Donell y Joris. La Diputació fou de nou dissolta. Per dos decrets del dia 7 d'agost el Govern suprimia tota la normativa de la dècada anterior i manava que les diputacions quedessin constituïdes com ho eren el 1843 i que es regissin per la Instrucció del 3 de febrer de 1823; també suprimia el Consell Provincial, i creava en canvi el Tribunal Contenciós-administratiu. La Diputació de Barcelona es constituí el 20 d'agost, presidida per Pasqual Madoz.

L'octubre de 1856 la Diputació de Barcelona fou dissolta en recuperar el poder els moderats, que amb el Real Decret del 16 d'octubre de 1856 restauraren la normativa anterior sobre les Diputacions i els Consells Provincials. La Diputació moderada es constituí de nou el 24 d'octubre de 1856.

El parèntesi progressista va servir per treure les diputacions de la somnolència de 1845. Recuperaren part de l'antiga capacitat executiva, gràcies a la llei provincial del 25 de setembre de 1863, de *Govern i administració de les províncies*, modificada lleugerament pel Reglament del 22 d'octubre de 1866, que dissenyà una Diputació conservadora, és a dir, supeditada al Govern Civil, però alhora descentralitzada. Es subratllava el seu comès economicoadministratiu independent de les lluites polítiques de poder. Conservava el Consell Provincial però conferint-li tan sols la funció de prendre acords interins en els períodes entre sessions, que després havien de ser ratificats pel ple. El nombre de diputats es va ampliar a dos per partit: per tant arribaven a 32.

El domini moderat de la Diputació de Barcelona continuà amb estabilitat renovant-se amb les successives eleccions, que es celebraven aproximadament cada dos anys, fins que fou escombrat per la revolució "La Gloriosa" de 1868.

6.2 Oficines de la Secretaria

Durant el breu parèntesi progressista la Diputació de Barcelona recuperà les seves funcions i organitzà els seus propis negociats, però no és segur que retornés a les oficines al Palau de la Generalitat; en tot cas seria per pocs mesos.

Amb el retorn dels moderats el 1856, restaurada la llei del 8 de gener de 1845, les atribucions de la Diputació de Barcelona eren formar el pressupost provincial i fer els repartiments de les quintes i de la contribució territorial. Els diputats celebraven només dues sessions a l'any, això sí, es podien allargar durant 20 dies cadascuna. Les sessions se celebraven al saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat. El Consell Provincial només s'ocupava dels assumptes contenciosos administratius i d'elaborar informes per al Cap Polític.

La secretaria continuava fusionada amb la secretaria del Govern Civil i per tant els sis oficials de la Diputació treballaven a la Duana. Els negocis de les oficines del Govern Civil es distribuïen en sis grups, i al capdavant de cadascun d'ells hi havia un oficial.

Obres públiques, Ports, Fars, Edificació d'esglésies, Ferrocarrils, Carreteres, Portatges, Indústria, Policia fabril, Privilegis, Marques, Comerç, Societats anònimes, Societats comanditàries per accions, Juntes, Tribunals i cònsols de comerç, Subsistències, Telègrafs
Eleccions de diputats a Corts, Impremta, Butlletí oficial, Propietat literària, Divisió territorial, Allotjaments, Bagatges, Agricultura, Policia rural, Caça i pesca, Obres als marges dels rius, Rectificació de cabdals, Aprofitaments de les aigües per a recs i motors, Servitud forçosa d'aqüeductes
Policia urbana, Autorització per a processar alcaldes i individus d'ajuntament i altres funcionaris públics, Assumptes indeterminats, Ajuntaments, Secretaris d'ajuntaments, Diversions públiques, "Disensos", Organització i atribucions del Consell i Diputació Provincial, Teatres, Indemnitzacions
Instrucció pública, Sanitat amb totes les seves incidències, Escoles especials, Correus, Comptabilitat, Milícia Nacional, Eleccions municipals
Hisenda
Intervenció en pagament de carreteres. Obres públiques, Escoles industrials, Acadèmies de Belles Arts, Tribunals de comerç, Inspecció de mines, Forest, Tots els rams de foment

Quadre 4: Negociats de la secretaria del Govern civil el 1857. Font: *El Consultor. Nueva guía de Barcelona*. A Flotats. Barcelona, 1857, pàg. 393

Les altres oficines eren la Dipositaria, el Registre, l'Arxiu i la Secció de vigilància, de la que depenien els negocis de Vigilància, Padró d'estrangers, Ordre públic, Guàrdia civil, Presidis, Presons, Cases de correcció, Llicències d'armes de caça, i Passaports per a l'estranger.

6.3 L'arxiver Ramon Solà i Soler

Si hi hagué un arxiver durant la dècada moderada, fos qui fos, els esdeveniments polítics de 1854 precipitaren la seva marxa. La nova Diputació del 20 d'agost de 1854,

pretenent esborrar la “dècada moderada”, va establir que tots els empleats entrats amb posterioritat a 1843 ja no formaven part de Secretaria; entre d'altres, cap arxiver no es presentà a les oficines.

En el primer moment la Diputació de Barcelona hagué d'ajustar el pressupost provincial, i eliminà entre altres despeses, la partida de 20.000 *reales vellon* destinada a l'Arxiu i la plaça d'arxiver⁸⁴. Aquest fet s'explica més per raons d'urgència que no pas per una despreocupació real per l'arxiu; ja que l'endemà entrà al servei de la Diputació de Barcelona com a auxiliar de l'arxiu Ramon Solà i Soler (Manresa 1819- Gràcia 1879), que va ocupar la nova plaça d'arxiver un mes més tard, el 4 d'octubre de 1854. En retornar els moderats al poder el 1856, el seu càrrec no va desaparèixer però va passar a dependre de les oficines del Govern Civil.

6.4 Els fons

6.4.1 Fons dels negociats de la Diputació de Barcelona

La reeixida Diputació de Barcelona va desplegar una intensa activitat d'organització interna i de foment econòmic i cultural. Els nous negociats produïren abundant documentació que es va classificar dins d'agrupacions ja existents o en altres de nova creació, com les referents a la funció de foment: Camins veïnals, Exposicions i concursos, Agricultura Industria i Comerç, Presons i correcció pública (1856); Aigües, Ferrocarrils i Belles Arts (1857); Forest (1860); Arxius i biblioteques, i Museus (1861), i Fires i Mercats (1865).

La implantació de la Comptadoria i la Dipositaria pròpies motiva l'origen de quasi totes les agrupacions d'aquest nom. També s'obriren noves agrupacions coma conseqüència de la reorganització de la Secció d'Hisenda: Calamitats públiques (1854), Pressupostos provincials (1855), Contribucions i les seves incidències (1856), Comptabilitat municipals: recàrrecs i arbitris (1857), Comptabilitat provincial: drets i propietats de la província (1860), Pressupostos municipals (1861). Igualment la reorganització interna quedà reflectida en la agrupacions com Material de la corporació (1854), Personal de Secretaria (1857) i Personal d'obres públiques provincial (1858).

6.4.2 Fons recuperats de l'època moderada

El 1854 la Diputació de Barcelona havia recuperat les seves antigues funcions, però només en algun cas aïllat s'ha pogut constatar que es traspassés també a la Diputació

⁸⁴ *Actes de la Diputació*, 20 i 28 d'agost de 1854 (CAT.AGDB.R33).

la documentació del període moderat referent a les competències traspassades. És el cas de la documentació de 1844-1853 sobre l'organització dels Ajuntaments de la província (elegits segons la nova llei de 1845), que havia quedat abandonada en l'arxiu del Govern civil, i el novembre de 1855 va ingressar a l'Arxiu de la Diputació⁸⁵.

6.4.3 Fons de la Junta provincial d'instrucció pública

La llei d'Instrucció Pública dita Llei Moyano del 9 de setembre de 1857 va manar la creació de la Junta Provincial d'Instrucció Pública. En el fons es conserva la documentació produïda, junt amb la dels negocis anteriors i posteriors referents a l'Ensenyament (1845-1912).

6.5 Tractament dels fons

De la mateixa manera que en els anys 1830 l'arxiver Marià Esteve comptà amb els coneixements de l'eminent arxiver Pròsper de Bofarull, Ramon Solà es beneficià de la primerenca legislació governamental sobre arxius, causada per la necessitat de tractar l'abundant documentació monacal desamortitzada que havia ingressat als arxius estatals. Per la Real Ordre del 7 d'octubre de 1856 creà la "Escuela Diplomática"; i pel Real Decret del 17 de juliol de 1858 la Junta Facultativa d'Arxius, Biblioteques i Museus i el Cos d'Arxivers, Bibliotecaris i Antiquaris de l'Estat, cos que edità la "Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos". En concret pel Real Decret del 8 de maig de 1859 aprovà les Bases per a l'organització dels arxius i biblioteques del Regne, que classificava els arxius en generals, provincials i municipals⁸⁶.

Segur que Solà va estudiar i incorporar els coneixements tècnics del moment i els va aplicar a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona. De fet l'aspecte més important que cal destacar de la seva tasca és el mètode i la regularitat. S'ha pogut constatar que entre 1856 i 1868 la documentació ingressava a l'arxiu amb transferències força regulars i s'arxivava amb criteris homogenis.

Ramon Solà tenia al seu càrrec alhora l'arxiu del Govern Civil a l'edifici de la Duana i el de la Diputació de Barcelona al Palau de la Generalitat. La documentació d'èpoques anteriors que havia quedat quasi abandonada durant deu anys en el Palau de la Generalitat va ser custodiada per Ramon Solà de seguida que aquest ocupà el seu

⁸⁵ Vegeu el Llibre de registre-inventari, vol. 1, pàg. 216.

⁸⁶ Vegeu MARTÍNEZ NIETO, Blanca: "Balanz de la formació en Arxivística a Espanya", *Lligall: revista Catalana d'Arxivística*, 1998 n° 13, pàg. 229-251.

càrrec d'arxiver⁸⁷. El 1855 va localitzar a l'arxiu les cinc caixes de fusta amb documentació de la Casa Moneda (1844-1847), la va inventariar i la va desar⁸⁸. Entre 1854 i 1856 va elaborar la relació de tots els diputats, presidents i secretaris de la Diputació de Barcelona des dels seus orígens, i els va mantenir actualitzats⁸⁹.

La ubicació de la documentació en els dipòsits dona alguna llum sobre l'organització de l'arxiu fins 1868, afectat per la dualitat de seus de la secretaria. Solà instal·là la documentació produïda a les oficines a partir de 1855 en un dipòsit anomenat C. La documentació produïda durant la època moderada (1845-1854) a la seu de Govern Civil la va agrupar en el dipòsit anomenat F. I la documentació anterior, de l'època liberal (1836-1843), possiblement traslladada a la seu del Govern Civil en fusionar-se les dues oficines el 1844, conformà el dipòsit anomenat E. Aquest tres dipòsits es tancaren el 1868.

Pel que fa als dipòsits iniciats en èpoques anteriors, per una banda el 1856 es tancà el dipòsit B on s'havia continuat desant la documentació de les Eleccions de diputats a Madrid. Per altra banda el dipòsit D, que contenia la documentació generada en situacions provisionals i de guerra entre 1834 i 1843, es va fer servir per desar els ingressos especials, com la documentació de comptadoria de les obres del port (1816-1830), la dels Ajuntaments procedent del Govern de la província (1844-1853), la de la Casa de la Moneda (1844) i posteriorment la de la Junta de Beneficència (1852-1868). Per deducció es pot pensar que Ramon Solà és qui va atorgar un nom a cada dipòsit: va rebre l'A i el B, va obrir el C l'any 1855, i després retrospectivament va nomenar el D com "varis" i va incorporar l'E i el F amb la documentació recuperada del Govern civil.

⁸⁷ "En un salón espacioso del piso 2º del propio edificio [Palau de la Generalitat] están guardados todos los expedientes y demás documentos en que han entendido las diputaciones provinciales. Este departamento corre a cargo del Archivero del Gobierno de la Provincia", descripció trobada a *El Consultor. Nueva guía de Barcelona*. A Flotats. Barcelona, 1857, pàg. 397. És possible que la marxa de l'Arxiu de la Corona d'Aragó al Palau del Lloctinent el 1853 beneficiés d'alguna manera l'Arxiu de la Diputació i que aquest guanyés nous espais. Malgrat això la descripció que se'n fa l'inventari de 1855 del mobiliari de l'arxiu és bastant austera, tot i que una barraqueta de lli proporciona una imatge de cert confort: "En el archivo. Una barraca de lienzo. Un pequeño plumero para la limpieza. Una mesa de madera común para escribir. Otra mesa grande con banquillos. Dos tinteros de bronce, una oblera y salvadora. Un sillón con almoadon de cadana verde. Unas tijeras de escritorio. Una escalera de mano. Otra con ruedas. Dos felpudos. Una cofaina. Una toalla. Un cántaro para agua. Cuatro arcas de madera. Unas cortinillas de tela verde": vegeu lligall 3786, expedient 13 (CAT.AGDB.3786,13).

⁸⁸ Vegeu el Llibre de registre-inventari, vol. 1, pàg. 303.

⁸⁹ Aquests llistats es troben al lligall 3786, expedient 1 (CAT.AGDB.3786,1).

Capítol setè **Consolidació de l'Arxiu en la dècada dels 1870**

7.1 **La Diputació de la revolució (1868) i la Restauració (1874-1898)**

La Revolució liberal de setembre de 1868 va motivar que la Junta Revolucionària Provisional, pels decrets de l'1 i 2 d'octubre de 1868, dissolgués la Diputació de Barcelona i nomenés nous diputats, de majoria progressista, sota la presidència a Víctor Balaguer. Aquesta Diputació es beneficià de la nova vida que injectaren els canvis revolucionaris: va poder portar a terme diverses iniciatives en el terreny educatiu, va suprimir la Junta de Carreteres i va fer grans esforços per pal·liar els allistaments que decretava el govern; però no pogué evitar que la protesta popular contra les quintes esdevingués revolta, atrinxerada a Gràcia durant una setmana l'abril de 1870⁹⁰.

Durant el govern de Francisco Serrano y Domínguez les Diputacions foren incloses en la Constitució de 1869 i dissenyades de nou per la Llei orgànica provincial del 2 d'agost de 1870 i pel Decret sobre el règim de les Diputacions de l'1 de gener de 1871. Es definia una Diputació de patró progressista i democràtic, eficaç, despolititzada, descentralitzada i amb capacitat executiva. Instaurava el sufragi universal per a la seva elecció (els majors de 25 anys), i ampliava el número de districtes electorals (a Barcelona s'augmentava a 53). El Governador deixava de ser el president nat de la Diputació: era la mateixa corporació la que elegia el seu president entre els diputats. En canvi es creava la Comissió Provincial Permanent, amb àmplies atribucions, presidida pel Governador.

Aquestes millores havien de permetre l'expansió de l'activitat de la Diputació, però la complicada situació política, i l'esclat de la guerra carlina l'abril de 1872 minvaren la seva capacitat real. El març de 1871 es celebraren eleccions democràtiques per renovar la Diputació de Barcelona. La Diputació constituïda el 4 d'abril, de majoria republicana, elegí president Anselm Clavé i Camps. Aquesta diputació s'enfrontà amb el Governador Bernardo Iglesias i amb l'exèrcit, que ocupava els baixos del Palau de la Generalitat, fins que el Ministre de Governació Práxedes Mateo Sagasta per ordre del 19 de juny de 1871 va suspendre els diputats més radicals, més de la meitat del consistori, essent substituïts pels que designà el Governador; els diputats suspesos no foren restituïts fins el 12 de juliol de 1872.

⁹⁰ En els aldarulls gran part de la documentació de l'Ajuntament de Gràcia resultà destruïda. Vegeu RIQUEL, Borja de: "La Diputació revolucionària: 1868-1874", dins RIQUEL, Borja de (dir): . Barcelona 2007, vol. 1, pàg. 205.

En noves eleccions de renovació de la meitat dels diputats, també democràtiques, es va elegir una nova diputació de majoria també republicana, que es constituí el 6 de novembre de 1872 presidida per Benito Arabio Torre. Però l'11 de febrer de 1873 es proclamava la Primera República Espanyola. La situació política esdevingué caòtica, s'agreujaren els desordres socials, i s'intensificà la tercera guerra carlina. La desconfiança cap al Govern central accentuà les propostes de declarar l'Estat federal català. En aquestes circumstàncies la Diputació de Barcelona adquirí molt de prestigi i mantingué un paper molt actiu: exercí un poder real per reconduir la situació.

El 29 de desembre de 1874 el *pronunciament* del Capità General de Catalunya Arsenio Martínez-Campos Antón acabà amb la primera República. El 6 de gener de 1874 el nou governador dissolia la Diputació de Barcelona i nomenava una Comissió provincial interina. El Capità General Martínez-Campos nomenà una nova Diputació, conservadora, per decret de l'1 de febrer de 1874, que es mostrà sempre dòcil al govern. La proclamació com a rei d'Alfons XII el desembre de 1874 motivà la dimissió dels diputats sagastins l'1 de gener. Per decret del 21 de gener de 1875 s'establí la renovació de les diputacions provincials i els ajuntaments, i el 30 el governador nomenà els 53 nous diputats. L'any 1875 quedà controlada la tercera i última carlinada. El 1876 es proclamà una nova Constitució.

Fins el 1881 la Diputació de Barcelona, renovada en successives eleccions, fou governada pels conservadors, els quals havien entès la conveniència de despolititzar la Diputació, de no remarcar el centralisme governamental, d'augmentar la representació electoral i d'ampliar el sufragi, tal com definiren amb avançaments i retrocessos les diferents lleis provincials d'aquest període. El disseny de les diputacions de la llei de 1870 va ser profundament modificat. La llei de bases del 16 de desembre de 1876 del govern d'Antonio Cánovas del Castillo restablí la llei de 1870 però augmentà el control per part del Governador i disminuí el nombre de districtes electorals i de diputats; segons la llei provincial del 2 d'octubre de 1877 el Governador podia fins i tot interferir en les votacions; i la llei electoral del 28 de desembre de 1878 restringí notablement el sufragi. La Diputació de Barcelona continuà amb la seva tasca de beneficència, instrucció i obres públiques. Restablí els mossos d'esquadra, impulsà amb eficàcia la construcció de carreteres i establí mesures per combatre la fil·loxera⁹¹.

El nou govern liberal de Sagasta amb la llei provincial del 29 d'agost de 1882 recuperà una Diputació menys centralista, més representativa del territori i amb un sufragi més

⁹¹ RIQUER, Borja de: "La Diputació conservadora: 1875-1880", dins RIQUER, Borja de (dir): . Barcelona 2007, vol. 1, pàg. 244-263.

ampli. Es composava de 32 diputats, elegits en vuit districtes electorals a raó de quatre diputats per districte. Les eleccions de desembre de 1882 donaren la majoria als liberals, que la conservaren fins 1890, excepte durant el bienni 1884-1886.

En els anys següents els dos partits acordaren d'establir una alternança⁹² que distorsionava les eleccions. La llei del 26 de juny de 1890 del govern de Cánovas restablí el sufragi universal. La Diputació de Barcelona, a part de mantenir la seva activitat pròpia, va intervenir en el debat polític. Proposà al Govern que les diputacions poguessin associar-se, com permetia la llei de 1877 i no la de 1882. Participà en la campanya de salvaguarda del dret civil català, en el procés d'agregació dels pobles del pla de Barcelona, en la defensa dels aranzels i en la del concert econòmic a l'estil de les Diputacions basques. S'involucrà en pro dels drets colonials i recolzà la guerra contra els Estats Units alhora que intentà suavitzar el problema social provocat pels nombrosos reclutaments de joves. Però la crisi social, econòmica i de desafecció política del 1898 afectà també a la Diputació de Barcelona, pel fet que havia defensat la intervenció militar a Cuba.

7.2 Organització de la secretaria i aprovació del Reglament

A partir de 1869 quedaren de nou separades les oficines de la Diputació de Barcelona de les del Govern Civil. Durant la revolució el setembre de 1868 s'havia cremat el vell Palau reial (davant la Llotja) i la nova Diputació va decidir establir-se allà amb les seves oficines, per la seva proximitat al Govern Civil, fins que l'Estat en va recuperar la propietat el novembre de 1869⁹³.

La secretaria de la Diputació de Barcelona va retornar al Palau de la Generalitat. Començaren uns anys, tota la dècada dels 1870, decisius per la implantació d'una administració moderna. La Diputació procurà de seguida dotar la seva secretaria i arxiu del personal necessari. La Diputació federalista elegida l'abril de 1871 nomenà Secretari Teodor Lavallol i Pons (Barcelona 1841-1897) el 22 d'abril. Aquest Secretari fou clau en la reorganització de la secretaria i en l'aprovació del Reglament interior l'any 1879.

La següent Diputació, elegida el 6 de novembre de 1872, sota la presidència de Benito

⁹² GABRIEL, Pere: "Entre liberals i conservadors 1880-1898", dins RIQUER, Borja de (dir): *Història de la Diputació*. Barcelona 2007, vol. 1, pàg. 275-276.

⁹³ RIQUER, Borja de: "La Diputació revolucionària: 1868-1874", dins RIQUER, Borja de (dir): . Barcelona 2007, vol. 1, pàg. 205.

Arabio, aprovà immediatament la reestructuració de la secretaria per acord de la Comissió Provincial de l'11 de novembre i posà en marxa la redacció del reglament interior⁹⁴. Va crear una comissió encarregada de redactar el reglament, formada pel propi president Benito Arabio Torre i el diputat Ildefons Cerdà i Sunyer, els quals presentaren el 3 de gener de 1873 una proposta que regulava el desenvolupament de les sessions d'acord amb la llei de 1870. El text va ser discutit al llarg del mes de gener fins que el 5 de febrer es suggerí que també s'hi havia d'incloure la normativa sobre la confecció i tramitació dels expedients⁹⁸.

Els successos polítics i socials de 1873 aturaren el projecte. El procés d'estudi del Reglament el reactivà la Diputació conservadora l'estiu de 1878: el Departament Central proposà en la sessió del 19 de juny de 1878 una redacció complerta. Fins el moment s'havia discutit sobre els diputats i les seves reunions, però ara s'inclouïa una part sobre les oficines i les funcions dels seus empleats. Els mesos de novembre i desembre de 1878 es discutí la part dedicada a les sessions dels diputats, i el gener i febrer la part referida a la Secretaria. Finalment va ser aprovat el 10 de febrer de 1879 i va començar a regir l'1 d'agost d'aquell any per decret de presidència de l'1 de juliol⁹⁵.

El Reglament quedà estructurat, doncs, en dues parts. El primer llibre (articles 1 a 106) tractava de la manera de funcionar la Diputació: la Presidència, les Comissions i les sessions. Detallava en especial les normes per a les discussions i les votacions. El segon llibre tractava "de les oficines de la Diputació i els seus procediments", en sis parts o "títols". En la primera (Títol 1), explicava les oficines existents i les relacions entre elles (articles 107 a 110), les categories laborals (111-137), els drets i deures dels empleats (138-165), la concessió de permisos (166- 173), els dies i hores d'oficina (174-176), la confidencialitat (177-178); l'agilitat en la tramitació (179-188), els documents d'entrada extemporanis o informals (189), els dictàmens dels caps de secció (190-192), les resolucions (193-199), les comunicacions (200-202), les condicions dels expedients (203-209), les certificacions (210), i el material de les oficines (211-224). En els següents "títols" detallava el règim de cadascuna de les oficines (Secretaria, Comptadoria, Dipositaria i Serveis Facultatius). Primer descrivia la Secretaria (Títol 2): després d'establir la seva estructura general (225-233), detallava les funcions dels empleats: el secretari (234-235), els caps de secció (236-237), els oficials (238), els auxiliars (239), els escriptors (240), el Registre (241-242) i l'Arxiu-Biblioteca (243-246). A continuació tractava de la Comptadoria i Dipositaria (Títol 3, articles 247- 253) i finalment dels

⁹⁴ Vegeu "Régimen de Dependencias. 1870", lligall 1594, expedient 5 (CAT.AGDB.1594,5). Aquesta reorganització no contemplava encara la situació orgànica de l'arxiu.

⁹⁵ Vegeu lligall 3794, expedient 3 (CAT.AGDB.3794,3).

Serveis Facultatius (Títol 4, articles 254-269). Seguia un apartat dedicat al Servei mecànic de conserge, mossos i porters (Títol 5, articles 270-283) i un altre sobre el procediment de modificació del Reglament (Títol 6, article 284).

Cal situar la redacció del reglament en un context en què, a nivell estatal, l'administració pública es reorganitza i modernitza. En la dècada dels 1870 ja existia força disposicions del govern sobre l'organització dels arxius públics (com l'Ordre del Ministeri de Foment del 4 de maig de 1870 de reorganització i creació de places, o la del 19 d'octubre del mateix any que determinava les formalitats per segellar i numerar els documents d'arxiu)⁹⁶. En segon lloc el Reglament emanava de la pràctica dels mètodes de treball que s'efectuaven a les oficines de la Diputació, ja que entre 1872 i 1876 els diputats havien anat prenent acords per a l'organització de les oficines de Secretaria: horaris, règim del Registre, divisió en seccions...; i el secretari Teodor Llavallol havia anat establint les disposicions menors necessàries pel repartiment de les tasques, la confecció dels expedients, la redacció i requisits de diverses tipologies de documents, etc. Tota aquesta normativa és la que després va ser inclosa en el Reglament. També la pràctica de l'arxiu hi quedà reflectida i és probable que l'arxiver tingués un paper actiu en la seva redacció.

Segons la descripció que en fa el Reglament, la Diputació de Barcelona tenia quatre "dependències": Secretaria, Comptadoria, Dipositaria i Serveis Facultatius. Però el centre de totes aquestes oficines era la Secretaria, per la que circulava la documentació que calia lliurar als diputats. De Secretaria depenien quatre seccions, que es corresponien amb les quatre Comissions dels diputats: Departament central, Secció de Foment, Secció de Governació i Secció d'Hisenda.

SECRETARIA	Departament Central	Negociats del Departament Central
	Secció de Foment	Negociats de Foment
	Secció de Governació	Negociats de Governació
	Secció d'Hisenda	Negociats d'Hisenda
COMPTADORIA		
DIPOSITARIA		
SERVEIS FACULTATIUS		

Quadre 5: Oficines de la Diputació de Barcelona: dependències, seccions i negociats. Font: Reglament 1879

⁹⁶ Vegeu FERNÁNDEZ BAJÓN, Mª Teresa: "Disposiciones legislativas sobre políticas de archivos y bibliotecas en la España del siglo XIX", *Documentación de las Ciencias de la Información*, 2001, 24, 45-77.

De cada secció depenien els negocis, i del cap de cada secció depenien diversos oficials, cadascun dels quals es responsabilitzava de les tramitacions de quatre o cinc negocis:

Negociats del Departament Central	Secretaria (actes i acords de la Diputació i la Comissió Provincial)	
	Convocatòries de la Diputació i la Comissió Provincial	
	Personal de diputats provincials	
	Personal de totes les dependències	
	Govern interior	
	Relacions externes	
	Material de la corporació	
	Plets contenciosos - administratius	
	Arxiu i Biblioteca	
	Registre general	
	Indeterminat	
Negociats de la Secció de Foment	Agricultura, indústria i comerç	
	Fires i mercats	
	Exposicions i concursos	
	Forest, mines i aigua	
	Ferrocarriis	
	Carreteres provincials	
	Camins veïnals	
	Policia urbana i rural	
	Construccions civils	
	Personal mecànic del servei facultatiu	
	Instrucció pública	
	Belles Arts	
	Museus	
	Arxius i Biblioteques	
	Cens de població	
	Divisió territorial, tocant a Foment	
	Indeterminat de Foment	
Negociats de la Secció de Governació	Administració municipal	
	Propietats locals	
	Assumptes contenciosos – administratius	
	Ordenances municipals	
	Bagatges	
	Allotjaments	
	Subministres	
	Divisió territorial, tocant a Governació	
	Beneficència	
	Sanitat	
	Presons i correcció pública	
	Servei militar	
	Allistaments extraordinaris	
	Força ciutadana	
	Eleccions i els seus annexos	
	Butlletí oficial	
	Somatents	
Indeterminat de Governació		
Negociats de la Secció d'Hisenda	Hisenda	Contribucions i les seves incidències
	General:	Impostos i les seves incidències
	Hisenda provincial:	Drets i propietats de la província
		Rendes i Arbitris de la província

		Càrregues de la província
		Pressupostos i comptes de la província, que no sigui de Comptadoria
		Subvencions i auxilis no imputables a altres seccions
		Emprèstits
		Calamitats públiques
		Xavalla catalana
	Hisenda municipal:	Pressupostos municipals
		Recàrrecs i arbitris municipals
	Indeterminat d'Hisenda	

Quadre 6: Relació dels negociats de la Secretaria dividits per seccions. Font: Reglament de 1879-1895

Pel que fa l'arxiu, el Reglament permet comprendre la seva dependència orgànica i la seva relació amb les altres oficines. Orgànicament l'Arxiu i Biblioteca, així com el Registre, eren negociats del Departament Central, però el Reglament tractava de manera especial aquestes oficines, per l'especificitat de la seva tasca. Eren sota la dependència directa del Secretari: “[...] tendrá el Secretario á sus inmediatas órdenes, con entera independencia entre sí y respecto de los Jefes de Sección, al Oficial de lo Contencioso, al Registrador y al Archivero” (art. 231). L'arxiu era un “departament” en certa manera al mateix nivell jeràrquic que les seccions. L'arxiver era un oficial i tenia al seu càrrec com a auxiliar el sotsarxiver: “Este departamento (l'Arxiu i Biblioteca) estará a cargo del Archivero quien dependerá directamente del Secretario, en conformidad á lo establecido en el artículo 231, y tendrá á sus inmediatas órdenes al sub-archivero, que funcionará como auxiliar de aquél” (art. 243).

El secretari era responsable de la cura i conservació dels fons i de la custòdia dels inventaris dels seus bens, mentre que l'arxiver i el sotsarxiver eren els responsables directes de la gestió de l'arxiu: “(Atribuciones del secretario:) El cuidado y conservación del Archivo Provincial por medio del Archivero y Sub-archivero, que serán responsables de su acertada y celosa gestión. La custodia, por sí o por medio del Archivero, de los inventarios de todos los libros, muebles, enseres y efectos pertenecientes á la Corporación” (art. 234, 10 i 11).

7.3 Els arxivers Ramón Solà i Camilo de Rancés

El 1868 Ramon Solà va ser nomenat definitivament arxiver de la Diputació de Barcelona⁹⁷. La plantilla de l'Arxiu va ser ampliada amb una plaça de sotsarxiver, per la

⁹⁷ Vegeu el seu expedient de personal al lligall 1581, expedient 13 (CAT.AGDB.1581,13). El nom del seu càrrec al pas del anys va ser: arxiver del Govern de la Província (1856-1857), arxiver de la Província (1863), arxiver de la secretaria de la Diputació (1868), oficial auxiliar de secretaria de la Diputació amb destí a l'arxiu (1869) i finalment arxiver de la Diputació de Barcelona (1873).

qual fou nomenat el 8 de maig de 1873 l'escrivent Camilo de Rancés (Mataró 1804-Barcelona 1890), auxiliar de l'arxiu des de 1871⁹⁸. Aquest nomenament fou decisiu per a l'arxiu ja que obrí una etapa de 30 anys en què va poder realitzar una millora qualitativa i quantitativa de la seva tasca.

Ramon Solà va ser arxiver de la Diputació durant 25 anys. Morí mesos després de l'aprovació del Reglament. El substituí Camilo de Rancés, nomenat arxiver el 10 de novembre de 1879, qui ocupà el càrrec fins la seva mort el 1892, i treballà ja plenament segons el Reglament establert. La plaça de sotsarxiver que Camilo de Rancés va deixar lliure l'ocupà, per nomenament del mateix dia 10 de novembre de 1879, Isidoro Fernández de la Torre (1831-1902), escrivent de la Secció d'Hisenda⁹⁹. Tant el nomenament de l'arxiver com el del sotsarxiver es va ajustar plenament al que establia el Reglament: "La plaza de Archivero se conferira, ó por ascenso al Subarchivero, ó por traslado de un Oficial ó por concurso. La de Subarchivero se proveerá en algun Auxiliar ó Escribiente apto para su desempeño, y á falta de éstos por concurso" (art. 118).

7.4 Els fons

7.4.1 Fons de la Diputació de Barcelona

En recuperar la plenitud de les seves funcions després de la revolució de 1868, es diversificà la producció documental de les seccions i els negociats. El mateix 1868 s'iniciaren quasi totes les agrupacions documentals emanades del negociat de Personal de totes les dependències: Porters, Personal de comptadoria, de construccions civils, de dipositaria, temporers i Jubilacions i pensions. Els nous negociats d'Hisenda també motivaren noves agrupacions: Subvenciones y auxilis, Rendes y arbitris (1869) Emprèstits (1872), Càrregues de la província (1873), i Comptabilitat municipal: Impuestos i les seves incidències (1880). Del negociat de Carreteres provincials i de Construccions civils de la secció de Foment prové la documentació de les noves agrupacions Permisos (1869), Expropiacions (1875), Conservació (1879), i Ports (1879). Del negociat d'Administració municipal s'obren les agrupacions Autoritzacions per a litigar (1868), Secretaris ajuntament (1869); Ordenances municipals (1872).

També hi ha noves agrupacions referents a les forces de seguretat, a causa de la revifada de la guerra carlina: Policia rural, Força ciutadana o Allistaments

⁹⁸ Havia estat secretari de la Junta de Carreteres des de 1861. Vegeu el seu expedient de personal al lligall 1586, expedient 14 (CAT.AGDB.1586,14).

⁹⁹ Vegeu el seu expedient de personal al lligall 1857, expedient 5 (CAT.AHDB.1857,5)

extraordinaris, Sometents (1873). La instauració del sufragi universal a Corts i l'indirecte al Senat és l'origen de les agrupacions Cens electoral (1872), i Eleccions senadors (1871). Finalment, comença en aquesta etapa l'agrupació Butlletí oficial (1869).

Totes aquestes noves agrupacions van acabar de configurar l'estructura de l'arxiu, que des de finals dels anys 1870 va ser ampliada amb molt poques i excepcionals noves agrupacions com la del Projecte de la nova Casa de Maternitat (1883-1890), Projectes i plànols per carreteres (1886), Pressupostos presons (1900) o diverses referents als ferrocarrils (1907) i automòbils (1911).

Quedà definitivament tancada l'agrupació de documentació del Consell Provincial (1846-1868), en ser suprimit aquest per segona vegada pels progressistes.

7.4.2 Fons recuperats: documentació de Comptadoria

Els canvis legislatius motivaren l'ingrés a l'Arxiu de la Diputació de documentació de l'època moderada, però en alguns casos el trasllat de la documentació es va endarrerir uns anys. El 1868 en recuperar les antigues competències de la Diputació s'acordà que la Comptadoria de la província passés a la Diputació. Això mateix ja s'havia legislat el 1836 fent-se la corresponent transferència; i es va tornar a legislar el 1854, sense que es pogués cap paper de manera que quedava aquest ingrés pendent de documentació de l'època moderada.

El 10 d'abril de 1874 el Comptador reclamà aquesta documentació. El motiu era eminentment pràctic: evitar haver de desplaçar-se a l'arxiu del Govern Civil cada vegada que es volia fer una consulta sobre els pressupostos provincials. L'arxiver Ramon Solà rebé la documentació el 18 de maig de 1874; el que el Comptador havia reclamat era la documentació de 1857 a 1867, però la que s'ingressà de fet era dels anys 1847 a 1863¹⁰⁰.

7.4.3 Fons de les Juntes d'Armament, de Carreteres, de Beneficència i de Comerç

El govern progressista va dissoldre les Juntes que l'octubre de 1868 havien assumit el poder. La documentació de les Juntes revolucionàries dels pobles (1868) i de la Junta d'Armament (1868-1869) es va aplegar i desar al dipòsit D.

¹⁰⁰ "Reclamación de los documentos que obran en el Archivo del Gobierno de la Provincia pertenecientes a la Sección de Contabilidad provincial y a la Contaduría de fondos provinciales", lligall 1109 (CAT.AGDB.1109).

El desmantellament del sistema polític instaurat pels moderats va implicar la supressió de les juntes mixtes creades trenta anys abans.

La Junta de Carreteres (1848-1856; 1857-1868) va ser suprimida definitivament el 1868 per la Junta revolucionària. El mateix any Governació va transferir la documentació (1847-1854), corresponent a la primera etapa de la Junta, durant la dècada moderada, que no havia estat transferida, i que ingressà a l'arxiu l'any 1870¹⁰¹. La documentació es dispersà per diversos dipòsits.

La Junta de Beneficència va ser extingida pel decret del 17 de desembre de 1868¹⁰². L'any 1869 ingressà a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona la seva documentació (1852-1868), incloent la de la Casa de Maternitat i Expòsits (creada el 1853). Però no hi ingressaren els fons de la Casa de Misericòrdia del carrer Elisabets (fundada el 1583 en continuïtat amb la Casa dels Infants Orfes de 1370) ni el de la Casa de Caritat del monestir de Montalegre (creada el 1802), anteriors a la Junta de Beneficència que les regí a partir de 1852. Aquesta documentació es desà al dipòsit D.

El fons anomenat de la Junta de Comerç va passar a dependre de la Diputació de Barcelona en suprimir-se la Junta Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç el 1872. Incloïa els fons originats per tres institucions: el Consolat de Mar (1268-1715), la Junta de Comerç (1758-1847) i la Junta Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç (1847-1872). No es va canviar d'ubicació, és a dir, va romandre a l'edifici de la Llotja, però l'arxiver Ramon Solà en va fer un inventari l'any 1877.

7.4.4 Diverses col·leccions ingressades per salvament de patrimoni

El Gremi d'Argenters dissolt el gener de 1879 va posar a la venda sis pintures de Sant Eloi i sis Llibres de Passantia de gran valor que corrien el perill de vendre's a l'estranger. La Diputació de Barcelona els adquirí i ingressaren a l'Arxiu el 5 de desembre de 1879. Igualment, el fons bibliogràfic especialitzat en música de Joan Carreras i Dagàs (Girona 1828- La Bisbal d'Empordà 1900) fou adquirit per la Diputació de Barcelona el 1892. El mateix any l'important fons artístic de l'Escola Provincial de Belles Arts va passar a disposició de la Diputació, pel real decret del 8 de juliol de 1892.

¹⁰¹ Vegeu nota al Llibre de registre-inventari 1, pàg. 32.

¹⁰² "Inventario de los documentos y expedientes que obran en la Secretaria de la extinguida Junta Provincial de Beneficiencia de esta Capital", 26 de gener de 1869, elaborat per Luis de Mayora i Saturní Vila: Lligall 3786, expedient 15 (CAT.AGDB.3786,15).

7.5 Tractament dels fons

L'arxiu i els dipòsits tenim constància que es trobaven en el segon pis de la banda del carrer de Sant Honorat, al damunt de la sala de sessions, i que connectava per una petita escala amb un habitacle construït al terrat, que segurament es destinava a dipòsit. Existeixen plànols de l'escala d'accés a l'arxiu des de la planta baixa gràcies a un projecte d'obres de 1864 que no es va realitzar¹⁰³.

El retorn de les oficines a l'antic Palau de la Generalitat va posar en evidència un problema greu. El terra de l'arxiu vibrava amb el simple caminar. L'arquitecte provincial Ramón Prats i Montells estudià la situació i la qualificà de greu risc: el pes dels lligalls feia perillar l'estabilitat del terra. El 25 d'abril de 1871 presentà un projecte de construcció d'un nou paviment plenament sòlid. Les obres es van realitzar l'any 1872 i van possibilitar la reubicació de la documentació en condicions de seguretat¹⁰⁴. Aviat, però, es manifestà que l'obstacle principal que l'Arxiu trobava per al seu desenvolupament era la falta d'espai. El 1878 el mateix arquitecte projectà ampliar el dipòsit del terrat construint-hi tres habitacions, alhora que tornava a projectar la nova escala d'accés a l'arxiu i al terrat¹⁰⁵. Aquesta ampliació tampoc no es va realitzar fins el 1895.

Era el moment *kairós* de l'Arxiu de la Diputació de Barcelona. L'interès polític per dotar de mitjans aquesta institució, el desenvolupament de normativa legal referent a l'organització dels arxius, l'aprovació del Reglament de la Diputació, la recuperació de la plaça de sotsarxiver, la millora de l'espai físic de l'arxiu...Durant els anys 1870 els expedients es formaren de manera regular, amb cobertes, cosits, i identificats amb l'assumpte i l'any, i molts dels lligalls s'identificaren amb un número i el nom del dipòsit. Potser el fet de buidar els dipòsits i tornar-los a omplir per raó de les obres degué constituir una oportunitat de controlar millor els lligalls: per exemple, devia consagrar la pràctica de numerar-los. Com ja s'ha explicat, es va ampliar l'estructura per negociats i matèries iniciada el 1836.

¹⁰³ "Proyecto de una escalera para el archivo de la Excm. Diputación Provincial, formado por el arquitecto de la provincia Francisco Daniel Molina". Barcelona, 27 de juliol de 1864: lligall 2558, expedient 8 (CAT.AGDB.2558,8).

¹⁰⁴ Vegeu el projecte i la seva memòria al lligall 1984 (CAT.AGDB.1984).

¹⁰⁵ Vegeu lligall 3794, expedient 1: el projecte era de l'arquitecte de la província Roman Prats i Montells (CAT.AGDB.3794,1).

Pel que fa als dipòsits, els canvis en l'espai que ocasionaren les obres incidiren en una millor disposició dels lligalls. A partir de 1868 es tancaren pràcticament els dipòsits en ús i se n'obriren quatre de nous. El de major capacitat era el M, que va ser utilitzat de manera contínua fins 1910. És difícil establir amb quin criteri la documentació es desava als altres tres dipòsits anomenats G, H i L, que no eren massa grans.

L'arxiver va haver de tractar un gran volum de documentació de les Juntes extingides per la legislació revolucionària. Els ingressos extraordinaris es desaren separats de la documentació de les transferències ordinàries; per exemple la documentació de la Junta de Beneficència (1852-1868) es desà en el dipòsit D, i la de la Secció d'Hisenda referent a l'administració municipal dels ajuntaments de la província de 1870-1871¹⁰⁶, ingressada el 1878, es desà al dipòsit D i C. En el cas dels fons de la Junta de Comerç es van quedar a l'edifici de la Llotja, però controlats per l'inventari que en va fer l'arxiver l'any 1877¹⁰⁷.

D'aquesta època sabem que els fons patiren alguns accidents: hi hagué un incendi a la Secció d'Hisenda el 1880 que cremà alguns expedients, documentació que encara no s'havia transferit¹⁰⁸.

7.6 Normativa per al control de la documentació

Gràcies al Reglament de la Diputació de Barcelona de 1879 sabem amb força exactitud quin circuit seguien els expedients, com i quan es feien les transferències a l'arxiu, quina era la mínima descripció, i com s'entenia la seva custòdia. No està expressat de manera sistemàtica sinó en diferents contextos.

La tasca de l'arxiver era rebre i controlar les transferències d'expedients, confeccionar i classificar els lligalls per negociats o matèries, disposar-los amb ordre als dipòsits, servir-los en cas de consulta i portar un llibre que registrés les entrades i sortides de documentació. De tota manera, com es tractava d'un Reglament de la Secretaria, no només de l'Arxiu, no detallava tota la pràctica arxivística. Per exemple el Reglament no

¹⁰⁶ Vegeu el lligall 956, on un full de testimoni en deixa constància: "1870. Todos estos expedientes se pasaron al archivo en los primeros dias del mes de abril de 1878" (CAT.AGDB.956).

¹⁰⁷ "Inventario del archivo de la Lonja. Solà, auxiliado de Vidal. Mayo de 1877": lligall 2558, expedient 5 (CAT.AGDB.2558,5). Vegeu les pàgines 105 i següents d'aquest treball.

¹⁰⁸ "Incendio del local que ocupa la Sección de Hacienda de la Secretaría de este cuerpo provincial": AGDB: lligall 1991, expedient 46 (CAT.AGDB.1991,46). Hem trobat recremat, per exemple, l'expedient abans citat del lligall 1109, que precisament pertany a la Secció d'Hisenda.

plantejava la necessitat de numerar el lligalls, pràctica avui dia indispensable en un arxiu, encara que de fet l'arxiver ho feia i n'apuntava el número en la coberta de l'expedient juntament amb la lletra del dipòsit on es desava, si menys no pel que fa al dipòsit M. Tampoc feia cap referència a la necessitat de fer un inventari que permetés tenir ben controlada i ubicada la documentació: l'únic instrument que contemplava era el llibre de registre d'entrada i sortida de documents i els fulls registrals de les transferències. Per altra banda, el Reglament deslliurava l'arxiver d'escriure les actes de la Diputació i dels seus índexs, però el responsabilitzà de la Biblioteca.

7.6.1 Seccions i Registre

El registrador havia de confeccionar un llibre de registre de tota la documentació que entrava, dia a dia i per ordre de presentació de cada document: estampava un segell amb la data, li donava un número d'ordre i anotava el nom de l'oficina on segons el Secretari li corresponia ser tramitat: "Anotar dia por dia, y por órden de presentación, en el libro registro que llevará al efecto además de los libros auxiliares necesarios, la entrada de los documentos, expedientes ó instancias que ingresen, sellándolos con un sello que marcará la fecha de su ingreso, y anotando el número de orden en el Registro, y al márgen de aquellos, la dependencia ó sección á que disponga el Secretario que se carguen" (art. 241, 2). Col·laborava en aquesta feina el Pagador, quan no feia el servei de pagadoria (art. 267,2).

El registrador certificava l'ingrés dels documents per a l'interessat o per altres finalitats determinades pel secretari: "Dar recibo á los interesados que lo soliciten, de las instancias ó documentos que presenten, y acusarlo asimismo de todo lo demás que el secretario designe" (art. 242, 4).

Hi havia cert discerniment: si un document d'entrada era incorrecte o invàlid, era retornat pel Secretari. Es consideraven invàlides les instàncies extemporànies, les entrades per conducte indegut, les que no complien requisits formals i les que tractaven d'assumptes pels quals la Diputació no tenia competències (art. 189).

El registrador examinava si els documents d'entrada complien totes les formalitats: "Recibir los documentos ó instancias que se presenten, cerciorándose, bajo su responsabilidad, de que están extendidos con las formalidades necesarias y de si se han observado en ellos las disposiciones sobre papel sellado y las demás formalidades que exijan las leyes vigentes, ó los acuerdos de la Corporación [...]. Llamar la atención del Secretario hácia todos los documentos que caigan bajo la prescripción del artículo 189 de este Reglamento" (art. 241, 1 i 5). En els altres casos l'examen era atribució dels

oficials de les seccions: “Examinar, en el acto de recibirlos, todos los documentos ó instancias de nueva entrada, y proponer inmediatamente al Jefe de Sección lo que corresponda, á efectos del artículo 189” (art. 238, 12).

Pel que fa als terminis de la tramitació, s'establia el temps en què una oficina havia de despatxar els tràmits, en general 15 dies si calia elaborar un dictamen o informe i 3 dies per fer una diligència, una proposta de decret o una comunicació d'acords (arts. 183-188). Per evitar els endarreriments els caps de secció d'oficina trametien al secretari semestralment (de l'1 al 5 de gener i de juny) una relació dels assumptes pendents i dels motius del retard; i anualment (1-5 de gener) un resum del número d'assumptes tramitats per cada oficina (art. 180). Cadascun dels oficials havia tramès al cap de secció aquestes dades respecte de cada negociat (art. 238, 15).

Quan un cap de secció lliurava al secretari els expedients despatxats amb la Comissió Provincial perquè en prengué nota dels acords, o els expedients que havien de ser discutits pel Cos Provincial perquè en fes l'ordre del dia i les actes, el secretari disposava de 24 hores per retornar-los (art. 236,9).

Es detallaven els requisits formals d'algunes tipologies de documents: els acords de la Diputació (art. 193), els dictàmens dels caps de secció (art. 191), els dictàmens o propostes de les Comissions (art. 194), els decrets de les Comissions (art. 195), les comunicacions dels acords de la Diputació, de les comissions, del president de la Diputació o de la Secretaria (art. 200) i els justificants de recepció dirigits a autoritats superiors (art. 201).

S'establien normes per a la confecció dels expedients: la mida de foli, els marges, l'ús de paper comú amb capçalera impresa de la Diputació i planes amb el mateix timbre: “salvo las disposiciones legales sobre papel sellado, se usará papel comun con membrete de la Diputacion y carillas con igual timbre, para todos los expedientes relativos á a asuntos de competencia de aquel Cuerpo” (art. 204).

En la coberta dels expedients havia de figurar l'any, el negociat on es tramitava i el número d'expedient dins d'aquell any. S'havien de foliar tots els full útils (exceptuant els full en blanc): “Todos los expedientes llevarán, en la carilla, el número de orden que les corresponda en el año en que se formen, dentro del negociado á que pertenezcan, así como todas las hojas útiles de los mismos, irán numeradas por orden correlativo” (art. 206).

Els expedients es feien per anys. Havien d'anar cosits i confeccionats en aquest ordre: documentació presentada, dictamen o acord si no eren marginals, i diligències de complimentació: “Los expedientes se llevarán por años y se formarán cosiendo, uno

tras otro, los documentos originales que se fueren presentando, y cuidando que quede libre la parte escrita; inmediatamente después de cada uno de ellos se unirá el dictámen, decreto ó acuerdo que motive, no siendo marginales, y se extenderán a continuacion las diligencias de cumplimiento á que dé lugar” (art. 205).

Era comès de cada oficial, en el moment de preparar les transferències de documentació a l'arxiu, revisar que els expedients fossin perfectament reglats, foliats, cosits i segellats (art. 238,5). El cap de cada oficina n'era el responsable: “Cuidar de que no salga de la seccion ningun documento que no esté en debida regla, ni un expediente que no vaya foleado, cosido y sellado” (art. 236, 7).

S'establia qui tenia la responsabilitat de la custòdia de la documentació en cada moment de la tramitació. A les oficines cada oficial havia de tenir els expedients per ordre, separats per negociats, diferenciant els que estaven en tramitació, els que eren per resoldre i els tancats: “Conservar los expedientes y documentos en el mejor órden, teniendo separados por negociados y en distintas carpetas ó compartimentos de la taquilla, los que estuvieren *en curso, para resolución y terminados*” (art. 238, 11).

La documentació estava controlada: els empleats no podien treure de l'oficina cap còpia ni molt menys treure un document o llibre, sense l'autorització expressa del cap de l'oficina o del secretari: “Los empleados no podrán, sin expresa autorización del Jefe de la dependencia respectiva, sacar copias de los documentos de la oficina, ni facilitarlas á personas extrañas á la Corporación; así como tampoco podrán extraer de las oficinas documento, expediente, libro ni objeto alguno sin la autorización indicada, ó la del Secretario, en su caso” (art. 147).

Si en algun moment havia de sortir algun expedient, el cap de l'oficina o secretari podien manar que l'oficial en fes un extracte amb data i firma per guardar-lo dins d'una carpeta amb anotació de l'assumpte: “En los casos de remisión de expedientes originales y siempre que su importancia lo requiera, á juicio del Secretario ó Jefe de la dependenci ó seccion correspondiente, quedará en la Diputación un extracto de aquellos, fechado y firmado por el Oficial del negociado respectivo, y se guardará bajo carpeta expresiva del asunto á que se refiera” (art. 207). Si calia separar un document del seu expedient, es posava una còpia en el seu lloc o una diligència dient els folis que ocupava i el destí on havia anat el document: “Siempre que deba desglosarse de un expediente alguno de los documentos que lo integren, se hará constar, al pie de la copia que lo sustituya ó en diligencia que se extenderá al efecto, si no quedase tal copia, el fólío ó fólíos que ocupaba y el destino que se le haya dado” (art. 208). Si calia fer una còpia per unir a un altre expedient, s'indicava la data de la còpia i la secció i expedient matriu d'on s'havia

copiat: “En los tantos ó copias que se libren para unir á otros expedientes, se consignará siempre al pié, la fecha de su expedición, y la seccion y expediente en que radique la matriz de donde se han sacado” (art. 209).

Eren establerts els terminis, els responsables i el registre de les transferències a l'arxiu, que eren per secció i anuals. El cap de secció havia de transferir a l'arxiver entre l'1 i el 15 de gener tots els expedients tancats i el registre de sortida de l'any anterior d'aquella secció, amb el corresponent inventari duplicat del qual n'havia de conservar un exemplar firmat per l'arxiver: “Entregar al Archivero dentro de los quince primeros dias del mes de Enero de cada año, todos los expedientes de la seccion que no deban tener ulterior trámite, ó nota negativa, si no los hubiere, acompañados del registro de salida del año anterior y del correspondiente inventario duplicado, del que guardará un ejemplar con el recibí del Archivero, para descargo de la seccion” (art. 236, 10).

Aquesta transferència l'havia de preparar i passar al cap de secció cada oficial entre l'1 i el 8 de gener respecte dels expedients al seu càrrec, junt amb la relació, revisant que fos tota en regla: “Preparar en los ocho primeros dias del mes de Enero de cada año los expedientes de su cargo que deban formar parte de los que menciona el párrafo décimo del artículo 236, cuidando de que estén perfectamente en regla, y entregarlos al Jefe de la seccion al objeto que allá se expresa, acompañados de una relacion de ellos, ó nota negativa firmada, si no los hubiere” (art. 238, 5).

De la mateixa manera, el registrador lliurava a l'arxiver entre l'1 i el 15 de gener, el llibre de Registre de l'any anterior, amb la diligència de final de llibre: “Entregar al Archivero, bajo recibo, en los primeros quince dias de cada año, el Registro del anterior, con la diligencia de cierre del libro que extenderá a continuación del último asiento” (art. 241, 6).

El disseny d'aquestes normes per les transferències fou una peça clau pel control de la documentació, especialment pel fet de preveure la constància escrita del que es transferia.

7.6.2 Arxiu: classificació, instal.lació i control de l'accés

La primera funció de l'arxiver era classificar els expedients transferits. La classificació havia de fer-se per negociats i matèries: “Corresponde al Archivero por razón del Archivo: 1. Clasificar los expedientes y papeles segun el orden de negociados y materias” (art. 244, 1).

L'arxiver havia de formar els lligalls segons un mètode i ordre (no diu quin, no esmenta la descripció dels lligalls), de manera que fossin uniformes: “Disponer el buen órden y

coleccion metódica por legajos uniformes, en cuanto quepa, de todos los papeles que se le entreguen” (art. 244, 2).

Confeccionava un registre d'entrada i sortida dels documents de l'arxiu: “Llevar un libro de entradas y salidas de todos los papeles del archivo” (art. 244, 3). Aquest llibre havia de servir per localitzar la documentació als prestatges; segurament en la pràctica també es feien servir els fulls registrals que les oficines elaboraven, una còpia dels quals quedava a l'arxiu, per localitzar la documentació quan calgués.

Era funció de l'arxiver atendre les consultes i el préstec. Els diputats tenien dret a la consulta de tota la documentació i a prendre'n notes, però sempre dins de l'oficina, sense treure els expedients. L'arxiver atenia les sol·licituds dels diputats i els empleats, els lliurava documentació amb agilitat i facilitava la consulta i la presa d'apunts o les còpies: “Evacuar, con toda brevedad y exactitud, los pedidos de antecedentes que se hagan, facilitar la inspección, estudio ó lectura, y la toma de notas, apuntes ó copias de lo concerniente al Archivo, á los Diputados ó empleados que lo soliciten” (art. 244,4).

Era funció de l'arxiver vetllar perquè els documents no sortissin de la casa sense l'autorització del secretari: “[...] no desprenderse de antecedente o documento alguno si no es para el servicio y á fin de utilizarlos dentro de la casa, á menos que el pedido proceda del Secretario” (art. 244,4). De tota manera el reglament deixava una porta oberta per extreure documentació, en el cas que els calgués fer-ne un estudi minuciós per elaborar un dictamen. Se n'exceptuava la documentació de la Comissió Provincial, que quedava reservada (art. 177).

També s'admetia la consulta de particulars que com a interessats tenien dret a consultar els seus assumptes, i era l'arxiver qui els atenia. Però si hi havia un informe només podien saber els seus termes generals, sense accedir a la seva lectura; i si hi havia un dictamen pendent d'aprovació per la Comissió o una proposta de la Comissió pendent d'aprovar per la Diputació, tampoc els podien consultar. També els estava restringit l'accés a tot allò que el president considerés reservat, i els assumptes de la Comissió Provincial (art. 178). Altres consultes dels particulars havien d'estar autoritzades pel secretari: “Facilitar á los particulares las noticias que pidan, y mediante autorización del Secretario, permitir á los mismos la inspección de los papeles y documentos, así como la toma de notas, apuntes ó copias, segun convenga” (244, 5).

Finalment, el càrrec d'arxiver quedava lligat al de bibliotecari¹⁰⁹. En qualitat de responsable de la Biblioteca l'arxiver havia de col·leccionar la *Gaceta de Madrid*, el

¹⁰⁹ De fet, la biblioteca era a l'avantsala de l'arxiu.

Boletín Oficial de la Provincia i el *Diario de avisos de la ciudad* vetllant perquè no faltés cap número (art. 245, 1). Havia de portar un registre d'entrada i sortida de llibres i altres elements de la Biblioteca (art. 245, 4) i classificar, ordenar i custodiar tot el contingut de la Biblioteca. Com a eina de control, posava un segell a cada objecte (art. 245, 3). Era el seu deure inventariar no només els llibres, sinó també els fullets, mapes, làmines i "demás objetos existentes en la biblioteca". Aquest inventari l'havia de lliurar firmat al secretari (art. 245, 2), i actualitzar-lo anualment el desembre (art. 245, 7). També atenia les consultes de llibres dels diputats i els empleats. Lliurava les comandes en funció només del servei, i sense que poguessin sortir de la casa si no hi havia petició expressa del Secretari. Els particulars podien llegir dins del local (art. 245, 5). Finalment, l'arxiver proposava al Secretari les enquadracions necessàries i tota millora del servei (art. 245, 6).

Capítol vuitè Canvis en l'Arxiu de la Diputació catalanista

8.1 La Diputació catalanista (1907) i la Mancomunitat de Catalunya (1814)

Durant tres dècades els partits conservador i liberal s'havien alternat en el domini de la Diputació de Barcelona. Però els desastres de 1898 i el descontentament polític i social que cristal·litzà en l'estat de guerra declarat el 28 d'octubre de 1899 precipitaren la caiguda dels partits dinàstics, que resultaven inútils. En canvi el catalanisme polític representat per la Lliga Regionalista es va anar obrint pas en la Diputació i aconseguí minories en les eleccions de 1901 i 1905, fins que en les del 3 d'octubre de 1907 triomfà la candidatura de Solidaritat Catalana encapçalada per Enric Prat de la Riba.

El discurs del president del 15 de juny de 1909 en què proposava una gran expansió de l'acció política mitjançant un emprèstit marcà l'inici d'una nova etapa plena de realitzacions en l'ús del català, la construcció de camins veïnals, la creació d'escoles superiors, la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans, les gestions per una nova Casa de Maternitat, i especialment les gestions junt amb Lluís Duran i Ventosa per aconseguir l'autonomia catalana mitjançant una Diputació única¹¹⁰. La Diputació de Barcelona presentà al nou govern de Francisco Silvela la petició de creació d'una Diputació general de Catalunya amb concert econòmic. Es va aconseguir un primer Real Decret del 15 de novembre de 1909 de descentralització administrativa. El projecte de la Llei de Mancomunitats, presentat el 17 d'octubre de 1912, possibilità el Real Decret del 18 de desembre de 1913 sobre descentralització administrativa i mancomunitats provincials. L'expansió política del catalanisme s'intensificà amb la creació de la Mancomunitat de Catalunya pel Real Decret del 26 de març de 1914. Prat de la Riba fou capaç de crear il·lusió en un important sector de la població.

La Mancomunitat va recuperar, restaurar i modernitzar el Palau de la Generalitat, tot traslladant l'Audiència al nou Palau de Justícia. Desplegà la seva activitat en la construcció de carreteres, de ferrocarrils, de telèfons, i en la potenciació de la cultura catalana mitjançant una xarxa de biblioteques populars, la normativització del català, la creació de l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local, la de Bibliotecàries i molts altres centres d'educació superior.

¹¹⁰ MARTÍ, Josep Lluís: "Dinàstics i Regionalistes 1898-1913", dins Riquer, Borja de (dir): *Història de la Diputació*. Barcelona 2007, vol. 2, pàg. 21-27.

La Diputació de Barcelona quedà en un segon terme, havent traspassat la major part de les seves competències a la Mancomunitat, i reduí la seva activitat i el seu personal, ja que la Mancomunitat a mida que rebia poders per transferència de les diputacions creava les seves pròpies oficines i funcionariat.

En morir Enric Prat de la Riba el 1917, Joan Vallès i Pujals (1881-1966) el succeí com a president de la Diputació de Barcelona. Per presidir la Mancomunitat fou elegit Josep Puig i Cadafalch (1867-1956) que encapçalà la presentació al Govern d'un Projecte de bases de la Mancomunitat el 25 de novembre de 1918, un projecte d'estatut "integral", que desfermà la protesta castellana i tibà les relacions amb l'Estat, mentre que a Catalunya s'hi adherien els ajuntaments, entitats i forces populars. Però també es manifestà la reivindicació obrera, que anà a una vaga general durant els primers mesos de 1919.

8.2 L'arxiver Marià Vallès i Vallès

8.2.1 Accés per concurs a la plaça d'arxiver

En morir Camilo de Rancés l'any 1890 la seva plaça quedà vacant durant dos anys durant els quals es va cuidar de l'arxiu el sotsarxiver Isidoro Fernández¹¹¹. L'any 1892 la plaça d'arxiver sortí a concurs, que es celebrà el gener de 1893. Va resultar elegit Marià Vallès i Vallès que va ser nomenat arxiver l'1 de febrer. Era la primera vegada que es nomenava un arxiver per oposició. Per això val la pena estudiar amb detall el procés.

El gener de 1892 va arribar a la Diputació de Barcelona una instància d'un periodista que demanava la plaça d'Arxiver, que era vacant des del 1890. Segons el Reglament es podia nomenar l'arxiver per tres procediments: nomenar un oficial, escollir-lo per concurs o mitjançant una proposta unipersonal raonada (art. 118). L'1 de febrer de 1892 el Departament Central decidí presentar la plaça a concurs raonant que la importància adquirida per l'Arxiu i la Biblioteca feia aconsellable cercar una persona amb aptitud científica¹¹².

¹¹¹ Per acord del 31 de gener de 1893 va percebre la diferència de sou amb el d'un arxiver, amb efectes des de l'1 de gener de 1892.

¹¹² Vegeu el dictamen a "Expediente general del personal de Secretaría, Contaduría y Depositaria", lligall 1986 (CAT.AGDB.1986). Aquesta preparació intel·lectual era necessària per afrontar l'envergadura dels fons artístics, musicals i bibliogràfics que estaven ingressant a l'Arxiu i Biblioteca.

En un principi l'aspirant havia de ser titulat en Arxivística (de la *Escuela Superior de Diplomática* de Madrid), però en la sessió pública extraordinària del 19 de febrer es va discutir aquest requisit, a petició del diputat Eduard Vidal i de Valenciano. Quatre diputats (Raimon Duran i Ventosa, Bartomeu Bosch i Puig, Magí Sandiumenge i Navarra, i Josep Griera i Dolcet) proposaven ampliar el requisit a llicenciats en Dret i Filosofia i Lletres, tal com va ser exposat per Duran i aprovat pel Departament Central, amb només el vot contrari de Manuel Farguell i de Magarola. El president accidental Manuel Henrich i Girona, a petició d'Eusebi Corominas i Cornell, aclarí que entre aquestes titulacions hi hauria paritat, és a dir, que no era preferent la d'Arxiver per obtenir la plaça¹¹³.

El 26 de febrer de 1892 es publicà en *Boletín oficial de la provincia de Barcelona* la convocatòria del concurs per la plaça d'arxiver de la Diputació de Barcelona. El 12 d'abril, dia en què es tancava la presentació de sol·licituds, Marià Vallès presentà a seva documentació. Acreditava la seva feina professional a Manresa, i tots els altres mèrits que se li van acudir¹¹⁴. En total es van presentar 23 candidats. Quasi tots eren llicenciats en Dret, excepte tres que ho eren en Filosofia i Lletres, i dos en Arxivística; un d'ells, Joaquín Deleito y Míguez, el qual es perfilava com idoni: títol d'Arxiver Bibliotecari Antiquari, 25 anys, ajudant del Museu Provincial de Barcelona¹¹⁵.

¹¹³ Vegeu l'acord a "Departamento Central. Acuerdos 1893", lligall 2684, llibre 2 (CAT.AGDB.2684,2). El requisit de posseir el títol d'Arxiver Bibliotecari Antiquari per accedir al càrrec d'arxiver de la Diputació va ser obligatori per la llei del 30 de juny de 1894, i va ser inclòs en el Reglament de la Diputació de Barcelona el 1895: vegeu Actes de la Diputació, 12 de febrer de 1895. La Escuela de Diplomática va ser suprimida per Real Decret del 20 de juliol de 1900 i assumida per la Facultat de Filosofia i Lletres de Madrid

¹¹⁴ Vegeu el seu expedient de personal al lligall 2673 (CAT.AGDB.2673).

¹¹⁵ Entre els candidats hi havia disset llicenciats en Dret. Cinc d'ells eren d'uns 40 anys. Tres presentaven bon currículum com haver estat diputat per Lleida, o ser oficial de la Diputació de Barcelona: eren Rodolf Vidal i Quer nascut a Tàrrega, Eduard Umbert i Feliu, i Enric Pedemonte i Clarà. Altres dos presentaven menys mèrits: Josep Martorell i Cuní i Ricardo Chacón y Sánchez. Altres nou advocats eren més joves i presentaven diversos mèrits: hi havia fiscals municipals, un ajudant de la facultat de Dret, escriptors... Eren Blas Morera i Ferrer d'Igualada, Bonaventura Muncunill i Parellada nascut a Manresa, Víctor Lleó i del Moij, Carles Galofré i Galofré, Pere Garriga i Folch de Badalona, Ramon Ruyra i Alsina nascut a Blanes, Joaquim de Cabirol i Nadal, Josep Gassó i Castells i Marià Vallès i Vallès nascut a Manresa. També es presentaren tres llicenciats en Dret molt joves, sense experiència: Josep Mª Ventura i Pallàs, i Josep Samsó i Volart, tots dos amb excel·lent expedient acadèmic, i Joan Sabater i Casals de Badalona. Altres tres candidats presentaven el títol de Filosofia i Lletres: Jaume Novellas de Molins, Manuel Lascorz y Serveto, nascut a Plan (Osca), que era oficial de la Diputació de Tarragona, i Antoni Subias, nascut a Figueras. Hi havia un únic candidat, Lluís de Salamó i Camps, que posseïa tots dos títols de Dret i Filosofia i Lletres, amb excel·lent expedient acadèmic, i era professor de Segon Ensenyament. Finalment, dos candidats posseïen

El procediment de selecció es congelà durant uns bons mesos, des de l'abril fins al novembre, a causa de les eleccions. Dels 32 diputats provincials es renovaven alternativament 16 cada dos anys. Les eleccions del desembre de 1890 –les primeres de sufragi universal¹¹⁶– havien significat un retrocés per al partit liberal, que fins aquell moment dominava la Corporació. El novembre de 1892 les eleccions les van guanyar els conservadors: entre 18 i 22 diputats, davant 5 liberals i 5 republicans. L'elecció del nou arxiver es realitzava en un moment àlgid després d'unes eleccions que canviaren el partit de la majoria.

Marià Vallès havia demanat a Leonci Soler i March aquell mes de novembre un certificat de les seves feines de col·laboració en l'Arxiu de Manresa, per presentar-lo com un mèrit afegit¹¹⁷. El 7 de gener la seva dona Consol Moragas i Barret presentà aquest certificat, junt amb una instància redactada per ella en què al·legava l'ajut desinteressat que el seu pare, Arístides Moragas y Barret (1837-1881), havia donat a la Diputació de Barcelona anys abans en defensar la Casa de Caritat en el plet de la plaça de braus¹¹⁸. S'admeté la seva petició, però es rebutjà el certificat de les pràctiques per ser fora de termini.

En la primera sessió, el 7 de gener, el primer tema a tractar va ser el de la plaça d'arxiver. Els membres de la Comissió del Departament Central (el president Manuel Planas i Casals, i els diputats provincials Domènech Sert i Rius, Joaquim Badia i Andreu, Bartomeu Bosch i Puig, i Joaquim Sostres Rey, tots conservadors menys Sostres) havien de preparar un dictamen per sotmetre'l a votació. Declararen una candidatura nul·la per presentar-se fora de termini, i resumiren les altres 22 candidatures en quatre grups: 2 candidats amb títol d'arxiver, 1 candidat amb dos llicenciatures; 14 candidats amb una llicenciatura i altres mèrits complementaris (entre els quals es trobava Marià Vallès), i 5 candidats amb una llicenciatura i sense altres mèrits. De tots aquests havien de seleccionar una terna.

la titulació oficial d'Arxiver Bibliotecari Antiquari. Tots dos eren de Madrid, Emilio Mochales Tauriz i Joaquín Deleito y Míguez. Vegeu els currículums dels candidats, a R 291, número 5 (CAT AHDB R291.5).

¹¹⁶ Aprovat el 1871, restringit el 1878, va ser finalment restablert el 1890.

¹¹⁷ Vegeu carta a Leonci Soler, 26 de novembre de 1892, Arxiu de la família Soler.

¹¹⁸ MORAGAS, Arístides: *Demostración del derecho que asiste a la Casa Provincial de Caridad de Barcelona para reivindicar el edificio y solar de la plaza de toros de esta ciudad*. Barcelona Establ. Tip. de los Sucesores de N. Ramirez y C^a, 1878. En el pati de la Casa de la Caritat hi va haver fins fa pocs anys una làpida on en agraïment es nomenava benefactor Arístides Moragas i Barret. En aquells anys, entre 1875 i 1877, l'avi matern de Consol Moragas, Francesc Barret i Druet (1817-1881), de llarga carrera política en l'Ajuntament de Barcelona i en les Corts de Madrid, era diputat de la Diputació de Barcelona.

Els tres candidats seleccionats foren un de cadascun dels tres grups primers: Joaquín Deleito y Mínguez, per tenir el títol en Arxivística, el professor Lluís de Salomó y Camps, per tenir dues llicenciatures, i l'advocat Marià Vallés i Vallés del grup tercer perquè presentava l'oportunitat de retornar a la família Moragas un favor: tal com havia suggerit Consol Moragas aquell mateix dia: “ Y para el tercer lugar de la terna, se propone, de entre los licenciados en Derecho ó en Filosofía y Letras que aducen además méritos o servicios complementarios, á D. Mariano Vallés y Vallés en cuyo favor militan consideraciones de un orden especial y de gran valía para esta Corporación, ya que teniendo contraída una deuda de gratitud con D. Arístides Moragas por la celosísima y desinteresada defensa que hizo de sus derechos en el pleito sobre reivindicación de la plaza de toros, hoy se le presenta ocasión propicia de premiar aquellos desvelos en la persona del hijo político de aquel ferviente defensor de los intereses de la provincia, que ni siquiera quiso percibir los honorarios que como Abogado le correspondían por sus trabajos en dicho pleito”. Al final, en fer un resum del dictamen, s'exposava de nou aquesta motivació: “[...] en quien concurren circunstancias tales que este Departamento ha creído que no podía dejar de continuar en la terna á fin de que la Diputación pueda recompensar en la persona del marido de la hija de D. Arístides Moragas, los excelentes y desinteresados servicios de aquel distinguido letrado, si es que el Cuerpo provincial entiende que procede tenerlos en cuenta en esta ocasión y forma, ó dejar de hacerlo si fuese otro su criterio”¹¹⁹.

En la sessió pública ordinària del 10 de gener es va presentar aquest dictamen, i a petició del diputat Fermí Villamil i Cancio, quedà pendent de discussió. En la següent sessió pública ordinària del 17 de gener¹²⁰ Fermí Villamil impugnà el dictamen pel sistema de terna, i va demanar poder escollir directament entre tots els candidats¹²¹. Però el diputat Joaquim Sostres va al·legar que era pràctica estable presentar una terna. Van votar, i s'aprovà dit dictamen del Departament Central. Es va interrompre la sessió, per tal de fer acords (també s'havia d'escollir personal de la Casa de Maternitat). La votació

¹¹⁹ Vegeu el dictamen al “Expediente general del personal de Secretaria, Contaduría y Depositaria”, lligall 1986 (CAT.AGDB.1986); i l'acord a “Departamento Central. Acuerdos”, lligall 2684, llibre 2 (CAT.AGDB.2684,2).

¹²⁰ Vegeu *Actes de la Diputació*, 17 de gener de 1893 i “Acuerdos adoptados por la Exma. Diputación Provincial durante el año de 1893”, acord nº 46.

¹²¹ Fermí Villamil ja va impugnar a la primera reunió constituent de la Diputació (per renovació biennal) del 3 de gener de 1891, que va ser la primera votada per sufragi universal i que Villamil considerà irregular i nul·la.

va ser secreta. Va guanyar Marià Vallès amb 18 vots, mentre que Joaquin Deleito rebé els altres 9 vots¹²².

Però tres setmanes més tard, en la sessió del 31 de gener, el diputat Artur Saforcada i Labandera “preguntó qué deficiencia ha habido en el expediente del Archivero últimamente nombrado”. Joaquim Sostres contestà que cap, i llavors Magí Sandiumenge presentà una proposició per suspendre el nomenament, estudiar la seva possible nul·litat i en el seu cas tornar a fer un altre nomenament, fent constar que l'arxiver electe no havia presentat el certificat de servei militar fins el 25 de gener, en lloc de fer-ho dins del termini inicial de presentació de candidatures. Després de llegir aquesta proposició es va votar acceptar-la a discussió; Francesc Benet i Colom en representació de gran part dels conservadors i Francesc de P. Roqué i Feliu en el dels republicans, digueren que acceptaven la proposició per cortesia, però que consideraven irrevocable i legal el nomenament o al menys no prejutjaven res. Per tant aquesta proposició va passar al Departament Central.

Aquell mateix 31 de gener el Departament Central va elaborar un nou dictamen on amb llargs raonaments jurídics deia que els acords de la Diputació, si afectaven a tercers, creaven drets i eren irrevocables, i que el retard en la presentació del certificat del servei militar no era en cap cas raó de nul·litat, ja que era només un requisit per complir la llei de lleva abans de prendre possessió del càrrec. Per tant, es proposava desestimar la proposta de Magí Sandiumenge. Va continuar la sessió pública ordinària, i es va debatre aquest dictamen. Sandiumenge el va impugnar insistint que “del examen del expediente del Archivero nombrado no resulta que se llevara a su debido tiempo este requisito”. Bosch li contestà que s'havia admès la seva proposta d'anul·lació “para que no se creyera que se trataba de evitar una discusión franca y amplia”, però que el certificat del servei militar que es demanava calia només per utilitzar-lo en la presa de possessió, i que així ho va fer Vallès; i va dir que el Departament Central així ho va considerar quan va proposar la terna. Sandiumenge contestà que els raonaments del dictamen no el convencien i que el satisfesia saber que el Departament Central havia actuat així conscientment, no per negligència. Llavors a petició de Joaquim Sostres, Magí Sandiumenge i Raimon Duran la votació es va fer nominal. Només Raimon Duran, Magí

¹²² En aquella sessió s'havien excusat quatre diputats: Alvarez, Sandiumenge, Subirà i Viñamata. per tant, n'hi havia 28.

Sandiumenge i Agustí Viñamata votaren en contra del dictamen¹²³; els vots afirmatius foren 20¹²⁴.

Aquest procés culminà amb el nomenament de Marià Vallès com a arxiver de la Diputació de Barcelona, que va prendre possessió del càrrec l'1 de febrer de 1893: aquell mateix dia ja treballà en l'arxiu tal com testimonia la seva firma en alguns expedients referents al foment de la lectura.

Com es veu, va ser un procés llarg i delicat, i en els últims moments, vertaderament difícil. Quin era el rerefons de l'elecció? En qualsevol cas no es pot simplificar dient que el votaren els conservadors i s'hi oposaren els liberals; ja hem vist que un petit nucli dels conservadors, fonamentalment Raimon Duran i Magí Sandiumenge, votaren en contra d'ell i impugnaren el seu nomenament.

Per una banda, Marià Vallès va sobresortir del grup d'advocats (molts dels quals també havien exercit càrrecs municipals, com fiscals, oficials, secretaris, o escriptors) en ser triat per a la terna, afavorit per l'agraïment de la Diputació a Arístides Moragas, El gran escull era la votació de la sessió plenària, on el seu rival Joaquín Deleito tenia la titulació d'Arxiver Bibliotecari Antiquari. Va ser gràcies a que el títol d'Arxiver no havia de donar cap avantatge, segons es pactà en un principi en redactar les bases del concurs¹²⁵, que va prevaler la neta comparació dels currículums professionals: i en aquest aspecte Marià Vallès presentava més mèrits.

Per altra banda, hi havia un aspecte que es destacava en Marià Vallès: es distingia, i molt, dels altres candidats pel seu actiu catalanisme. Era l'únic que havia presentat mèrits afegits com el fet d'escriure, publicar i guanyar premis en llengua catalana. I, encara que no podia constar com a mèrit, destacava per la seva intensa activitat pública en la recent creada Unió Catalanista, amb tota la significació d'aquest fet puntal en el naixement del catalanisme polític. Per la modernització de Catalunya calia funcionaris addictes a la causa catalana: aquests antecedents intangibles el van afavorir. En definitiva, Vallès encaixava amb el perfil de l'aspirant desitjat: amb capacitat científica, i catalanista.

¹²³ Magí Sandiumenge i Agustí Viñamata i Vilaseca havien estat absents el dia del nomenament, el 17 de gener, i és en aquesta ocasió que van expressar el seu vot contrari a Marià Vallès.

¹²⁴ Vegeu *Actes de la Diputació*, 31 de gener de 1893. Aquell dia faltaven 10 diputats.

¹²⁵ Precisament foren Duran i Sandiumenge (juntament amb Bosch i Giera) els que, un any abans, havien proposat que també els llicenciats en Dret i Filosofia i Lletres poguessin optar a la plaça.

Quin sentit tenia la impugnació? L'ambient de desconfiances que s'evidenciava no tenia res a veure amb el simple procés de nomenament de l'arxiver. Es pot interpretar com una maniobra política de desgast: aquella elecció de l'arxiver es trobava en mig de l'antagonisme polític, dins del grup conservador, entre el totpoderós Manuel Planas i Casals, que afavoria Marià Vallès, i l'emergent Raimon Duran i Ventosa, que afavoria Joaquín Deleito¹²⁶.

8.2.2 Un arxiver multitasques

Marià Vallès s'incorporà a un arxiu plenament organitzat. Assistit pel sotsarxiver Isidoro Fernández, va continuar la tasca de "classificació, ordenació i registre", segons la terminologia de l'època. Però la valoració historicista que rebien els fons del arxiu havia ampliat les funcions de l'ofici d'arxiver, que havia de "catalogar" tots els fons per descobrir els "tresors amagats". Vallès va elaborar un registre de la totalitat dels fons de l'Arxiu i de la Biblioteca, identificant una ingent quantitat de documents, llibres, objectes i obres gràfiques que la Diputació de Barcelona posseïa o adquiria per preservar-los de la seva desaparició; de tot calia fer-ne l'inventari.

També es va responsabilitzar de tasques que avui dia no solen ser competència d'un arxiver: es va encarregar de l'elaboració d'informes per al president de la Diputació, a partir de la documentació de l'Arxiu, "informes y dictámenes que constituyen el trabajo más difícil y delicado del Archivero, y que no podría desempeñar una persona imperita sin comprometer acaso la firma del Presidente que suscribía los certificados a que dan base", en paraules de Marià Vallès. Aquesta tasca era responsabilitat dels caps de secció.

Igualment, es va fer càrrec de la Biblioteca de la Diputació de Barcelona, tal com es preveia al Reglament, i intervenia en el tràmit del servei de foment de biblioteques de la secció de Foment que lliurava un lot de llibres a les entitats culturals i artístiques que ho sol·licitaven. Aquests llibres procedien dels exemplars que la secció de Foment comprava per col·laborar en les noves publicacions. El tràmit acabava necessàriament en l'arxiu, que controlava el dipòsit de llibres, feia la llista dels exemplars disponibles, i els lliurava a l'entitat beneficiària. Els expedients d'aquests tràmits augmentaren notablement al llarg dels anys¹²⁷.

¹²⁶ Joaquín Deleito (1867-1919) va ser posteriorment cap de l'Arxiu d'Hisenda de Barcelona.

¹²⁷ Els expedients d'adquisició i donació de llibres es troben sota el títol "Expedientes del Negociado de Archivos y Bibliotecas". També hi ha expedients similars del Negociat de Belles Arts.

La tendència ascendent del catalanisme al poder polític, també afectà l'Arxiu. En morir el Secretari Tomàs Lavallol el 1897, va ser nomenat Secretari de la Diputació Joaquim Riera i Bertran (Girona 1848 - Barcelona 1924), destacat catalanista¹²⁸. La victòria d'Enric Prat de la Riba en les eleccions de 1907 va possibilitar la sintonia total dels responsables de la Diputació de Barcelona, la seva Secretaria i el seu Arxiu. Nova etapa apassionant per Marià Vallès. Com a funcionari, es posava al servei del projecte de redreçar Catalunya. Prat de la Riba –amb qui havia coincidit en la Unió Catalanista quinze anys abans- trobà en ell un ferm col·laborador¹²⁹. L'arxiu va haver de preparar i controlar nombrosos traspassos de fons i col·leccions a les noves institucions culturals que creava la Mancomunitat, feina addicional inesperada.

Quan Isidoro Fernández va morir el 1902 no va ser substituït per cap altre sotsarxiver, que segons el Reglament (article 119) havia de nomenar el Secretari. Des d'aquesta data Marià Vallès va ser ajudat per auxiliars, com ara l'escrivent Tomàs Remolí i Real. Marià Vallès va continuar al capdavant de l'Arxiu fins la seva mort el 1919. L'arxiu quedà deu anys en mans de Santiago Boy Verdolet, escriptent "temporer" (interí) que havia entrat a la Secretaria el 1918¹³⁰, fins el nomenament d'un nou arxiver el 1928¹³¹.

8.3 Tractament dels fons

8.3.1 Tractament del fons de la Diputació de Barcelona

En el marc general de l'interès històric que suscitaven els arxius a final del segle XIX el Ministeri de Foment desitjava donar a conèixer el seus fons¹³². Per la Real Ordre del 14

¹²⁸ Advocat, escriptor i polític federalista, era oficial de la secretaria de la Diputació de Barcelona; hi va ingressar per oposició el 1876.

¹²⁹ La seva personalitat coincideix exactament amb la irònica descripció del funcionari ideal d'Enric Ucelay-Dacal, "La Diputació i la Mancomunitat 1914-1923", dins Riquer, Borja de (dir): *Història de la Diputació*. Barcelona 2007, pàg. 89

¹³⁰ Vegeu el llibre "Contaduría. Registro de cédulas personales años 1901 á 1923".

¹³¹ L'any 1928 va ser nomenat arxiver Ignacio Rubio Cambronero: vegeu el seu expedient personal al lligall 4116, expedient 8 (CAT.AGDB.4116,8).

¹³² Així ho expressava el Real Decret de 18 de novembre de 1886, que aprovà el Reglament del Cos d'Arxivers, Bibliotecaris i Antiquaris: "Los archivos, Bibliotecas y Museos Arqueológicos tienen en España una importancia extraordinaria, íntimamente relacionada con las vicisitudes históricas y los grandes hechos que más han influido en el progreso del mundo; poseen nuestras Bibliotecas riquezas de tal genero, que son justamente envidiadas por muchas naciones; tienen nuestros Archivos una antigüedad y una copia de documentos, tal vez sin igual; y existen en los Museos Arqueológicos de Madrid y de provincias muchos y

de gener de 1893 manava acabar i presentar les feines de catalogació dels fons¹³³. Marià Vallès emprengué la tasca de descriure el fons de manera total i coherent, i va elaborar un llibre de registre-inventari de tots els lligalls (no dels llibres). Aquest Llibre de registre-inventari és metodològicament limitat però acceptable per al seu temps, i ha estat durant cent anys de gran utilitat. Atenua la confusió creada per la heterogeneïtat de les actuacions amb diferents criteris segons les èpoques i alhora constitueix una gran font d'informació sobre el fons en totes les etapes. És encara avui la base de part de "l'inventari de lligalls" manual que es fa servir per localitzar la documentació del fons de la Diputació anterior als anys 1920¹³⁴.

En el Reglament de 1879 es detallava que els arxivers havien de confeccionar "un llibre d'entrades i sortides de tots els papers de l'arxiu" (article 244). El registre que elaborà Marià Vallès anava més enllà i descrivia la totalitat de la documentació ingressada a l'Arxiu, com una suma retrospectiva de la tasca realitzada per tots els arxivers anteriors. Per això en diem "Llibre de registre-inventari".

Va ser fet en l'etapa catalanista, no abans de 1910, cosa que es dedueix del fet que és escrit en castellà però sobre fulls impresos en català. Aquesta llibertat de fer els impresos en català només pot ser posterior a l'acord pres per la Diputació de Barcelona en les sessions públiques ordinàries de l'11 de gener i 15 de febrer de 1910 "d'usar indistintament la llengua catalana i la castellana en la mesura que això no s'oposés a les lleis, en els actes i documents de la Diputació"¹³⁵. Tanmateix, en la pràctica escrita aquesta llibertat trobà moltes limitacions: el Llibre de registre-inventari va ser escrit en castellà, per limitacions legals, o per l'excessiva dificultat que en la pràctica podia suposar traduir tots els inventaris anteriors, si els escriptors no sabien escriure el català.

Són dos llibres; el llibre 2 és la continuació del llibre 1. El llibre 1 està molt deteriorat –li cal una restauració- i ha perdut les pàgines inicials i tota l'enquadernació. El llibre 2 la conserva: té cobertes de cartró i llom de pell, amb el títol "Arxiu de la Diputació Provincial de Barcelona".

preciosos objetos artísticos e históricos, que nos legaron los diversos y privilegiados pueblos que ocuparon nuestro territorio".

¹³³ *Gazeta de Madrid*, nº 16, del 16 de gener de 1893.

¹³⁴ El Llibre de registre-inventari ha estat fotocopiats i les seves fulles han estat distribuïdes en les diferents àrees en que es subdivideix l'actual "inventari de lligalls", que no respecta l'antiga estructuració del fons.

¹³⁵ La proposta havia estat presentada l'11 de gener pels diputats Ildelfons Suñol (Coalició d'Esquerres) i Manuel Folguera i Duran (Unió Catalanista): vegeu MARTÍ, Josep Lluís: "Dinàstics i Regionalistes 1898-1913", dins RIQUER, Borja de (dir): *Història de la Diputació*. Barcelona 2007, vol. 2, pàg. 27.

Els fulls presenten quatre forats al marge intern, ja que quedaven lligats per quatre guies que els travessaven. Estan numerats en llapis, alguns amb tampó; però en el llibre 1 la numeració sembla alterada. El llibre 2 té molts fulls en blanc.

-Classificació, descripció i recuperació

En la capçalera dels fulls hi ha impresos els epígrafs de tres columnes: “any”, “negociat de” i “signatura” (aquesta, amb dos espais: per a la lletra topogràfica i per al número de lligall). En la primera fila s’escrivia només el nom del negociat, però en alguns casos a causa de l’amplitud de matèries d’un negociat, s’escribia específicament la matèria. En cadascuna de les altres files es descrivien els lligalls: l’any, l’assumpte (de vegades dels expedients que incloïa), i el número de lligall precedit de la lletra del dipòsit. Aquesta descripció ens permet identificar els lligalls, segons la terminologia actual, amb el productor (negociat), any, títol (assumpte) i codi (dipòsit i número de lligall).

Els lligalls eren classificats, dons, orgànicament, per negociats i per matèries. La documentació procedent de les institucions de guerra o de períodes excepcionals de 1820-1823 i 1835-1843 es tractava aïlladament, com a agrupació a part.

Els noms dels negociats no s’ordenaven en el Llibre de registre-inventari de cap manera, si be tendien a agrupar-se els d’una mateixa secció¹³⁶. Per facilitar la localització dels expedients el Llibre de registre-inventari es complementava amb un índex alfabètic. Cada llibre era precedit del seu índex de negociats i matèries, que remetia al número de pàgina. No s’ha conservat, però, el del llibre 1 perquè ha perdut les pàgines inicials¹³⁷. Aquest índex era l’instrument bàsic i necessari per localitzar un expedient.

-Ordre cronològic

Dins de cada negociat o matèria els lligalls es descrivien per ordre cronològic. Aquesta ordenació és un dels encerts del Llibre de registre-inventari, perquè resulta molt útil per localitzar la documentació de qualsevol època. Va causar a l’arxiver un gran treball de localització dels documents més antics, d’aclarir el seu contingut i relacionar-los amb el tot fent innumbrables i continus salts d’un lligall a un altre.

Cal suposar que va utilitzar els registres de l’arxiu d’èpoques anteriors, inventaris si n’hi havia, fulls de transferències, etc. El Llibre de registre-inventari que ens ha arribat per

¹³⁶ El Llibre 1 comença majoritàriament amb els de la Secció de Foment, i els de Comptadoria es troben quasi tots al Llibre 2. El fet que el llibre 1 hagi perdut l’enquadernació i tingui la numeració alterada fa pensar que potser l’ordre en què ens han arribat les pàgines no és l’originari.

¹³⁷ Vegeu l’Annex 1.

força ha de ser el resultat final de molts instruments parcials elaborats pels arxivers anteriors. Per tant representa el fruit d'una feina de descripció de molts anys.

En algun moment posterior es va donar una nova numeració a tots els lligalls, prescindint de la signatura topogràfica, i es va anotar en llapis al marge esquerre del Llibre de registre-inventari la nova numeració¹³⁸.

-Signatura topogràfica alfanumèrica

La signatura topogràfica que dóna el Llibre de registre-inventari és alfanumèrica. Una lletra, entre a A i la N, indicava el dipòsit on s'ubicava la documentació: per exemple M545 significava que el lligall 545 es trobava al dipòsit dit M¹³⁹.

El Reglament no deia res de numerar els lligalls ni d'anotar la signatura enlloc. Hem vist que des del any 1870 la signatura topogràfica s'anotava en la coberta d'expedients dels dipòsits M i N. Sembla que també en aquesta època es va començar a numerar els lligalls, possiblement a causa del trasllat per les obres del terra de l'arxiu. Des d'un punt de vista modern, aquesta descripció és indispensable i constitueix una notable millora de la descripció.

-Els dipòsits

L'estiu de 1895 es van realitzar per fi les obres de l'escala i l'ampliació de l'estança del terrat ja projectades els anys 1864 i 1878, segons nou projecte de l'arquitecte de la Diputació Camil Oliveres¹⁴⁰. El nou dipòsit resultant estava format per tres habitacions de més de 200 m² en conjunt, amb prestatges de més de 1500 metres lineals de capacitat. Cada sala tenia grans finestres tant a la façana anterior arran de la cúpula com a la façana posterior, instal·lació de gas i petites escales per salvar els desnivells. Indubtablement, aquestes obres d'ampliació de l'espai dels dipòsits van facilitar les millores en la instal·lació de la documentació, pel major espai disponible i també perquè la tasca de retirar la documentació i tornar-la a instal·lar degué ser una nova oportunitat per controlar-la.

¹³⁸ En esclatar la guerra els fons van ser retirats per a la seva salvaguarda: pot ser és en aquesta circumstància que es renumeraren els lligalls. També possiblement és en la postguerra que l'arxiu va ser ubicat als baixos del Palau de la Generalitat, on hi restaren fins l'any 1987.

¹³⁹ Alguns lligalls presenten les cobertes de cartró típiques de finals del XIX i principis del XX; però molts d'altres es desen actualment en caixes, i és possible que en canviar la cobertura s'hagi perdut alguna informació del lloc o coberta dels lligalls. En alguns casos la documentació pateix per manca d'espai dins d'aquestes caixes, pot ser per la voluntat, en el moment de la instal·lació, de reproduir exactament la capacitat de la unitat d'instal·lació antiga.

¹⁴⁰ Vegeu l'expedient Q675,1 (CAT.AGDB.Q675,1)

Gràcies a la signatura topogràfica dels lligalls hem reconstruir aproximadament el que devien contenir els 11 dipòsits identificats. De la majoria dels dipòsits ja se n'ha parlat. La documentació més antiga es troba en els dipòsits A, B i D. Els dipòsits C, E i F es van utilitzar entre 1855 i 1868. La documentació dels anys 1870 i 1880 es troba sobretot en els dipòsits G, H, L i M, i la més recent, des dels anys 1890 en els dipòsits M i N.

Abans de la Revolució de 1868 es mantenien diversos dipòsits oberts alhora, pot ser especialitzats en un assumpte (el dipòsit B contenia la documentació sobre les eleccions de diputats a Madrid entre 1836 i 1856) o procedència (de les oficines pròpies o de Governació, Comptadoria provincial, juntes...). En els anys 1870 es tancaren els dipòsits anteriors i es col·locava la documentació en un mateix dipòsit (M) a mida que anava arribant, encara que també s'utilitzaren minoritàriament altres nous dipòsits (G, H i L). Des de 1898 la documentació es va desar exclusivament al dipòsit N (amb l'excepció que també es va tornar a fer servir el dipòsit M als anys 1910, en què es redueix notablement la quantitat de documentació ingressada a l'arxiu, per la pèrdua de funcions de la Diputació en favor de la Mancomunitat). Ja no es desava en dipòsit a part els ingressos especials: per exemple els 100 lligalls de documentació de Comptadoria de 1856-1911 ingressats el 1913 van ser desats amb normalitat al dipòsit en ús, el dit N, on s'ordenava la documentació a mida que ingressava.

L'ús d'un sol dipòsit i l'ordre cronològic en què s'instal·lava la documentació significa que la gestió de les transferències s'havia normalitzat. Teòricament, segons el Reglament, les seccions transferien la documentació de cada negociat cada any, però en la pràctica en molts casos ho feien cada tres, quatre o més anys, tal com es dedueix per la disposició en un mateix lligall de documentació d'un mateix negociat de diversos anys, de vegades molt extrems¹⁴¹.

Es pot comprendre l'ordenació dels lligalls en el dipòsit a partir de les dades del Llibre de registre-inventari. Si es relaciona la numeració de lligall que s'assignava a la documentació ingressada amb la data de la documentació, es pot deduir que a mida que hi ingressava la documentació s'anava desant al dipòsit en lligalls numerats. Hem estudiat la seqüència en què es desava en el dipòsit N la documentació transferida per dues seccions, la de Foment i la de Governació, de documentació de sis dels seus negocis: Bagatges, Beneficència, Carreteres, Camins veïnals, Ferrocarril, i Indeterminat (Quadre 7).

¹⁴¹ També pot ser que els lligalls fossin etiquetats amb el nom del negociat, i que s'hi anés afegint documentació en diferents moments fins omplir-lo.

Negociat	Lligalls nº	Any de documentació	la Secció que fa la transferència
Carreteres: construcció	23-44	1898-1903	Foment
Carreteres: permisos	29-32	1899-1900	
Carreteres: permisos	45-53	1901-1904	
Carreteres: construcció	71	1901	
Camins veïnals: permisos	85-87	1899-1910	
Carreteres: expropiacions	91-94	1898-1902	
Beneficència	130	1903	Governació
Beneficència	133	1904	
Bagatges	164-168	1902-1907	
Carreteres: construcció	173-180	1898-1905	Foment
Carreteres: permisos	181-187	1905-1906	
Carreteres: construcció	184-189	1905	
Informes ferrocarrils i tramvies	198?	1925	
Camins veïnals: permisos	220-222	1905-1908	
Carreteres: expropiacions	228-230	1892. 1903-1906	
Carreteres: construcció	232-241	1902-1907	
Carreteres: permisos	235-240	1907-1908	
Bagatges	244	1908	Governació
Beneficència	249	1908	
Bagatges	357-358	1909-1912	
Carreteres: construcció	381-389	1900-1909	Foment
Carreteres: permisos	389-393	1908-1909	
Camins veïnals: permisos	398-401	1904-1909	
Carreteres: construcció	440-450	1904-1911	
Carreteres: expropiacions	441	1908	
Carreteres: permisos	446-456	1910-1912	
Carreteres: construcció	457-480?	1911-1913	
Camins veïnals: permisos	478-481	1910-1912	
Carreteres: expropiacions	489-492	1898. 1902-1911	
Bagatges	495	1913	Governació
Bagatges	509	1914	
Beneficència	519	1914	Foment
Beneficència	523	1916	
Bagatges	525	1915-1916	
Camins veïnals: permisos	556-561	1913-1914	
Carreteres: permisos	572-576	1913-1914	Foment
Carreteres: construcció	577-579	1899-1912	
Beneficència	581	1906	Governació
Carreteres: permisos	590-592	1915	Foment
Camins veïnals: permisos	593-594	1915	Governació
Beneficència	631	1917	
Beneficència	632	1915	
Bagatges	634	1917-1918	Foment
Indeterminats	634	1918	
Informes ferrocarrils i tramvies	647-648	1907-1915	Foment

Indeterminats	662	1915-1919	
Camins veïnals: construcció	667-674	1911-1918	Foment
Carreteres: construcció i conservació	676-687	1879-1912	
Carreteres: construcció	688-692	1913-1915	
Carreteres: construcció i conservació	692	1915-1918	
Indeterminats	707-709	1893	
Carreteres expropiacions diferents municipis	766-798	1875-1904	Foment
Indeterminats	805	1919-1920	
Indeterminats	820-823	1879-1915	
Bagatges	858	1919-1923	Governació

Quadre 7: Lligalls d'expedients d'alguns negociats desats al dipòsit N, amb el número de lligall, la data de la documentació i la secció que transfereix. Font: Llibre de registre-inventari

8.3.2 Tractament d'altres fons incorporats

La Diputació de Barcelona al llarg dels anys havia anat aplegant per diferents conductes una sèrie de béns de valor artístic o històric, amb voluntat de vetllar per la conservació del patrimoni català. A inicis del segle XIX Marià Vallès els recuperà de l'anonimat elaborant-ne els inventaris.

-Fons de la Junta de Comerç o “arxiu de la Llotja”

La Junta Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç (1758-1847), hereva del fons del Consolat de Mar (1268-1715) i de la Junta de Comerç (1758-1847), el 14 de març de 1868 nomenà arxiver Joaquim Rubió i Ors (1818-1899) perquè ordenés i classifiqués els fons. Però supressió de la Junta el 1872 i la revoltada situació política deixaren els fons abandonats a l'edifici de la Llotja, essent en part venuts i dispersats¹⁴².

La Diputació va intervenir: el maig de 1877 l'arxiver de la Diputació Ramon Solà n'elaborà un inventari¹⁴³. En aquest inventari els documents es classificaven en llibres, Gacetas, diaris, i lligalls; i a part la documentació de la Junta Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç, i altres. La descripció dels continguts era sumària i no diferenciava el fons del Consolat de Mar del de la Junta de Comerç. La numeració dels documents no seguia cap ordre aparentment lògic.

¹⁴² Institut d'Estudis Catalans: *Informe que l'Institut d'Estudis Catalans va traslladar al Excelentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona, sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya y la conveniència de la seva millor instal·lació*. Barcelona 1908. pàg. 10-11. De fet en l'actualitat el fons es troben dispersats entre la Biblioteca de Catalunya, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, l'Arxiu de la Corona d'Aragó i l'Ateneu Barcelonès.

¹⁴³ “Inventario del archivo de la Lonja. Solà, auxiliado de Vidal. Mayo de 1877”, lligall 2558, expedient 5 (CAT.AGDB.2558,5).

Aquest inventari també donava notícia de l'ordenació dels fons en els armaris de l'edifici de la Llotja. Els fons del Consolat de Mar i de la Junta de Comerç (llogalls 1 a 213) es desaven en l'armari de la Junta de Sanitat, en 10 prestatges. Un altre armari contenia el fons de la Junta Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç (llogalls 33-56 i 207-208) juntament amb les planxes de metall i els llibres en blanc.

Vint-i-cinc anys més tard el president de la Comissió Provincial, Darius Rumeu i Torrents, Baró de Viver, havent rebut notícia del mal estat del fons, el 13 de novembre de 1902 demanà a l'arxiver la seva opinió sobre la instal·lació de "l'arxiu de la Llotja". L'informe de Marià Vallès, signat el 17 del mateix mes, va ser determinant: considerava que els fons no estaven instal·lats en un lloc segur, en l'habitació del empleats de la Junta de Sanitat i en un armari situat al replà d'una escala. Instava a traslladar-los a l'Arxiu de la Diputació o bé a destinar en l'edifici de la Llotja una habitació adequada per a arxiu. En qualsevol cas calia ordenar-los, inventariar-los i assegurar la seva custòdia.

Així doncs la Diputació de Barcelona acordà el 28 de novembre de 1902 que els fons havien de ser traslladats a l'Arxiu de la Diputació. Primer calia que el secretari de la Comissió Administradora de la Casa Llotja, Lluís Riera i Soler, n'elaborés un inventari.

Sis mesos més tard, segons una comunicació de Marià Vallès a la Presidència del 13 de maig de 1903, el fons ja s'havia traslladat, instal·lat, classificat i inventariat¹⁴⁴.

L'inventari de 1903 que serví per controlar el trasllat a l'Arxiu de la Diputació és una versió més detallada del de maig de 1877. Sense canviar la numeració, agrupava els documents segons l'assumpte o la tipologia, i identificava 82 dels llogalls. Segons aquest inventari el fons contenia: llibres (llogall 213), llibres (llogalls 1 a 32, 57-60, 75-77, 81-82, 96-97), llogalls (60-80, 83-95, 98-128), llibres (llogalls 179, 182-188, 194-195), llogall 205, un rotlló de pergamins (llogall 208), llogalls (209-212), Correspondència (151-176 i 177-178), Escoles gratuïtes (117-126, 133-150, 180-181, 189-193, 200-204, 196-199), i Junta d'Agricultura, Indústria i Comerç (33-56 i 207-208).

Després del seu ingrés a l'Arxiu de la Diputació, Marià Vallès va trobar que el desordre era tal que calia al menys ordenar-lo cronològicament, tot conservant la diferenciació entre llibres i llogalls. Va descriure el contingut dels llogalls, amb la data, la numeració antiga, i una nova numeració precedida de "B^a". També va estudiar la documentació de "Escoles gratuïtes" i hi identificà i en segregà un nou apartat dit Comptabilitat. Els llibres

¹⁴⁴ "Traslado del archivo de la antigua Junta de Comercio situado en la casa Lonja del Mar, al de esta Diputación y posteriormente al Institut d'Estudis Catalans". 1902: llogall 3844, expedient 1 (CAT.AGDB.3844,1).

els descriví individualment tot identificant l'assumpte i la data: va identificar 228 llibres i dos pergamins.

Classificació	Data	Numeració nova
Expedients	1798-1864	1-68
Correspondència	1814-1859	69-94
Escoles gratuïtes	1770. 1814-1850	95-111
Comptabilitat	1820-1871	112-119
Junta d'Agricultura, Indústria i Comerç (dividit en: Secció d'agricultura, d'Indústria, de Comerç, i Junta d'Agricultura, Indústria i Comerç)	1824. 1860-1873	120-138
Varis	1471. 1765-1858	139-148
Pergamins	1299. 1243	dos unitats
Llibres	1373-1872	1-228

Quadre 8: Classificació de "l'arxiu de la Llotja", 1902. Font: CAT.AGDB.3844,1¹⁴⁵

Aquest inventari és el que es va utilitzar per controlar el lliurament realitzat a l'Institut d'Estudis Catalans el 2 d'abril de 1913, junt amb les planxes calcogràfiques. L'IEC el lliurà a la Biblioteca Nacional de Catalunya el mateix any.

El tractament de "l'arxiu de la Llotja" des d'un principi (segurament ja abans de l'inventari de 1877) no va separar el fons del Consolat de Mar del de la Junta de Comerç. Es va ordenar per tipologies i per assumptes. Segons Reis Fontanals, el fons hauria merescut un tractament arxivístic més profund, però en canvi ulteriors actuacions dels anys 1960 van consolidar una "ordenació defectuosa" basada en els formats, fins la nova catalogació de 1998¹⁴⁶.

Marià Vallès dirà anys més tard que havia salvat aquest fons d'una desaparició segura. El moment àlgid va ser el seu categòric dictamen sobre la necessitat de traslladar el fons a l'Arxiu de la Diputació, on va romandre deu anys fins el nou trasllat a l'IEC.

- Fons de la Junta de Carreteres

La Junta de Carreteres (1848-1868) havia estat creada pel Decret del 29 de setembre de 1848, amb la funció d'executar en l'àmbit de tot Catalunya el Pla de Carreteres de 1848 impulsat pel Capità General Manuel Pavía y de Lacy. Els seus fons econòmics provenien de la Diputació de Barcelona però també de nous impostos que gravaven el comerç. Va ser suprimida 8 anys més tard pel Real Decret del 3 de setembre de 1856,

¹⁴⁵ En la Biblioteca Nacional de Catalunya es conserva també un llibre índex manuscrit dels lligalls de la Junta de Comerç (CAT.BNC.JC.289).

¹⁴⁶ FONTANALS JAUMÀ, Reis: *Inventari del fons de la Junta de Comerç de Barcelona*. Biblioteca de Catalunya 2011. Era un fons altament valorat pels catalanistes, recull de la història del comerç i la indústria catalanes. Cal recordar també que en aquells anys de principi de segle Àngel Ruiz i Pablo estudiava el fons: RUIZ I PABLO, Àngel: *Historia de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona (1758-1847)* Barcelona, Heinrich 1919.

per falta d'acord entre la Diputació de Barcelona i els comerciants, encara que es va concedir que continués funcionant mentre les diputacions assumien plenament les seves funcions.

Després que l'estat promulgés la Llei de carreteres del 22 de juliol de 1857 per la que n'assumia la responsabilitat, la Junta de Carreteres va ser plenament restablerta pel Real Decret de 16 de setembre de 1857 amb l'estímul de la possible inversió estatal. El problema fou que per un nou Real Decret del 6 de juny de 1859, la Junta s'havia de nodrir no dels fons públics del govern, sinó d'un arbitri dit "de carreteres" consistent en el 8% a les duanes, que creava un clar greuge en comparació amb les altres províncies de la resta de l'estat.

La Junta revolucionària del 1868 va suprimir la Junta de Carreteres, per considerar-la innecessària i injust el tribut que la mantenia. La Diputació de Barcelona es va encarregar de dissoldre-la i en va assumir les funcions¹⁴⁷. El mateix any 1868 la Secció de Foment del Govern Civil va traslladar a la Diputació la part més antiga (1847-1854) del fons de la suprimida Junta de Carreteres, i dos anys més tard, l'any 1870, el fons ingressà a l'arxiu. L'any 1878 van ingressar quatre lligalls més. Creiem que en aquell moment el fons no va ser descrit. Vint o trenta anys més tard, quan Marià Vallès l'inventarià, el trobà repartit per quatre o cinc dipòsits, en alguns casos en mig de documentació del Negociat de Carreteres provincials dels anys 1870-1880. Aquest desgavell pensem que es pot explicar per un ús intens durant els anys 1870-1880, juntament amb l'absència d'una descripció clara del seu contingut i de la seva ubicació.

L'inventari del fons de la Junta de carreteres elaborat per Marià Vallès quedà integrat dins de la descripció general del fons de la Diputació de Barcelona¹⁴⁸. Segons un criteri de continuïtat cronològica, els documents de la Junta de Carreteres s'inventariaren a continuació dels lligalls de la Comissió de carreteres de 1834 i 1842, seguits dels expedients del negociat de Carreteres provincials. És possible que la reconstrucció d'aquest fons tingués un interès concret per l'acció de govern de la Mancomunitat en la construcció de carreteres.

-Llibres dels argenters

El Gremi d'Argenters s'havia vist obligat a dissoldre's l'any 1879 per ordre del Govern Civil, ja que no s'ajustava a la legalitat de la nova ordenació, sense perjudici

¹⁴⁷ "Memoria leida por el Excmo. Sr. Aniceto Mirambell, vice-presidente de la Diputación Provincial de Barcelona, en la sesión celebrada por dicha corporación del 1º de Abril de 1871". (CAT.AGDB.R11706).

¹⁴⁸ Llibre de registre-inventari 1, pàg. 32ss.

d'organitzar-se de nou sota una nova forma jurídica. La dissolució s'acordà en la reunió del Gremi del 10 de gener de 1879, i es creà una Comissió liquidadora dels seus béns.

Assabentada, l'Acadèmia Provincial de Belles Arts comunicà a la Diputació de Barcelona el 4 de març de 1879 que el gremi havia posat a la venda sis pintures de Sant Eloi de gran valor, que corrien el perill de vendre's a l'estranger. El president de la Diputació, Josep Vilaseca i Mogas, manà estudiar el cas per decret del 31 de març de 1879.

El dictamen de la Comissió de Foment explicà que l'oferta de la Comissió liquidadora incloïa també la venda de sis llibres de Passantia, i la Comissió hi volia afegir un quadre de la Verge relacionat amb els llibres. Però la Diputació acordà el 9 de juny de 1879 endarrerir l'adquisició per falta de pressupost.

En aquesta situació posà el crit al cel la Comissió de Monuments Històrico-artístics. En un comunicat del 22 de juliol de 1879, el seu sots president Marià Aguiló i Fuster instà a fer l'adquisició, tot destacant especialment el valor artístic i històric dels llibres de Passantia. En igual direcció escriví el president de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, Lluç Echevarria. El novembre, a proposició de la Comissió de Foment, s'acordà fer l'adquisició i pagar-la a terminis. Els set llibres i els set quadres ingressaren a la Diputació de Barcelona el 5 de desembre de 1879¹⁴⁹.

Els llibres quedaren a disposició de la Comissió de Foment, que els cedí per a l'Exposició d'Art ornamental hispano-portuguesa celebrada a Lisboa el novembre de 1881. La transferència a l'arxiu arribà arran d'una petició de reproducció fotogràfica feta el 30 d'abril de 1884 per Francesc de Febrer i Tomàs, president de l'Associació d'Artífexs en joieria i argenteria. Aquesta associació, en clara confrontació amb la Comissió liquidadora del Gremi, pretenia evitar la venda de la casa-col·legi dels argenters i dedicar-la a l'ensenyament de la joieria: és per aquesta tasca que sol·licitaven realitzar còpies dels dibuixos dels llibres de Passantia. La Diputació acordà accedir a aquesta sol·licitud el 21 d'abril de 1885, i l'endemà l'arxiver Camilo de Rancés rebé els llibres de mans de la Comissió de Foment¹⁵⁰.

L'any 1902 van arribar a l'arxiu diverses sol·licituds de diversos argenters d'obtenir una certificació de la seva qualificació com a Mestre. En aquest context Marià Vallès numerà

¹⁴⁹ Vegeu l'expedient del Negociat de Belles Arts "Adquisición de varios cuadros y libros pertenecientes al Gremio de Plateros de esta Ciudad", 1879: lligall 1387, expedient 47 (CAT.AGDB.1387,47).

¹⁵⁰ Sembla que l'any 1888 els llibres sortiren de l'arxiu amb destí a l'Exposició Universal de Barcelona (acord del 6 de novembre de 1888).

i inventarià els valuosos dibuixos inclosos en els llibres. De manera sumària, de cada llibre anotà el volum, el nombre total de dibuixos, els números extrems dels dibuixos, i la data (en anys extrems).

L'1 de gener de 1906 els llibres foren cedits a l'Ajuntament de Barcelona, que els destinà a la Biblioteca dels Museus. Però anys més tard, pel canvi de política cultural abans descrita, el 21 de maig de 1912 la Diputació de Barcelona acordà cedir-los a l'Institut d'Estudis Catalans amb destí a la Biblioteca Nacional de Catalunya. Actualment es conserven a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, juntament amb altres llibres dels argenters: el Llibre dels Advertiments i set volums del Llibre de les joies.

8.3.3 Tractament de diverses col·leccions

-Biblioteca musical inèdita de la Diputació

El fons bibliogràfic especialitzat en música de Joan Carreras i Dagàs (Girona 1828- La Bisbal d'Empordà 1900) fou adquirit per la Diputació de Barcelona el 1892. Per acord de l'1 de març 1906 la Diputació la va cedir en dipòsit a l'Ajuntament amb destí a la Biblioteca dels Museus. Marià Vallès elaborà un inventari dels 785 títols de la col·lecció, indicant solament el número i el títol. Aquest inventari es va fer servir per la cessió de la Biblioteca musical a l'Ajuntament de Barcelona el 8 de gener de 1907. Posteriorment, el 1909, Felip Pedrell i Sabater (1841-1922) publicà el catàleg detallat de la col·lecció per encàrrec de la Junta de Museus¹⁵¹. Pedrell havia estat assessor de l'adquisició del fons i s'havia arribat a proposar la creació d'una plaça de Bibliotecari Musical per a ell. Marià Vallès qualificava de "costosíssim catàleg" l'acuradíssima edició de Pedrell.

Anys més tard, el 3 de gener de 1912 passà a l'Institut d'Estudis Catalans amb destí a la Biblioteca Nacional de Catalunya¹⁵².

-Inventari d'una col·lecció de més de 4000 gravats

L'any 1906 la Diputació de Barcelona adquirí la col·lecció d'estampes de Jeroni Farauo i Condemines (1823-1886), amb la intenció de cedir-la a l'Ajuntament de Barcelona amb

¹⁵¹ PEDRELL, Felip. *Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona : ab notes històriques, biogràfiques y crítiques*. Barcelona: Palau de la Diputació, 1908-1909.

¹⁵² Vegeu "Expediente de entrega en depósito al Ayuntamiento de Barcelona, de libros y objetos artísticos y arqueológicos de propiedad de la Diputación, con destino al museo municipal i al Institut d'Estudis Catalans 1906": lligall 3844, expedient 2 (CAT.AGDB.3844,2). Vegeu especialment "Traslado a la Biblioteca Musical de la Diputación la biblioteca que adquirió a Juan Carreras y Dagas por acuerdo del 11 de Mayo de 1892 que hoy se encuentra en los locales de los Museos de Barcelona", en el mateix expedient.

destí als museus. Aquesta adquisició ampliava la col·lecció de dibuixos i gravats del Museu, que va ser enriquida al llarg dels anys amb moltes altres aportacions: la compra de la col·lecció de Joan Andreu i Font l'any 1899, el llegat de Jaume Esteve i Nadal el 1907, la donació de la col·lecció de Ramon Casas el 1909, i molt especialment amb la compra de la col·lecció de més de 4000 exemplars de Raimon Casellas i Dou per la Junta de Museus l'any 1911¹⁵³.

L'any 1887, poc després de la mort de Jeroni Faraudo, s'havia publicat un catàleg de la col·lecció¹⁵⁴. Vint anys més tard, en ser adquirida per la Diputació de Barcelona, Marià Vallès s'encarregà d'inventariar-la. L'inventari mostrava la col·lecció dividida en 9 "carteres" designades amb una lletra, de la A fins la H. Cada "cartera" se subdividia en les diferents carpetes, classificades per països i èpoques. En total eren 4521 gravats.

L'any 1906 la col·lecció Faraudo Condeminas va ser cedida a l'Ajuntament de Barcelona amb destí a la Biblioteca dels Museus, on hi ingressà el 26 d'octubre de 1910. Per a aquest lliurament es va fer servir l'inventari realitzat per Marià Vallès. Actualment es troba al Museu Nacional d'Art de Catalunya dins del Gabinet de Dibuixos i Gravats¹⁵⁵.

-Inventari de la col·lecció de pintures, retauls i obres d'art

La Junta de Comerç havia fundat l'any 1775 l'Escola Gratuïta de Disseny, amb seu a l'edifici de la Llotja. En ser suprimida la Junta de Comerç el 1847, l'escola passà a denominar-se Escola Provincial de Belles Arts i a dependre de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts creada pel Real Decret del 31 d'octubre 1849 -actualment Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi-.

L'Escola havia anat reunint una important col·lecció artística, en part procedent del salvament d'obres de les cremes de convents del 1835 i 1836, que va constituir el "museu de la Llotja". Quan pels reals decrets del 8 de juliol de 1892 i del 4 de gener de 1900 l'Escola Provincial de Belles Arts es desvinculava de l'Acadèmia, la Diputació de Barcelona cercà la manera d'exposar al públic les seves obres. El projecte era incorporar-les al Museu de Belles Arts creat el 1891 i de fet l'Ajuntament i la Diputació firmaren un acord el 1902. Però els tràmits i unes llargues obres d'adaptació del Palau

¹⁵³ BASSEGODA, Bonaventura: *El Gabinet de Dibuixos i Gravats. La col·lecció Raimon Casellas. Dibuixos i Gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya*. Barcelona 1992.

¹⁵⁴ Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa: *Álbum de grabados escogidos en el orden de su filiación histórica : colección de D. Jerónimo Faraudo*. Barcelona, Imprenta de Jaime Jepús, 1887.

¹⁵⁵ Encara l'any 1917 Folch i Torres sol·licita a la Junta de Museus una persona amb suficients coneixements tècnics per inventariar el Gabinet: BORONAT i TRILL, Mre Josep: *La política d'adquisicions de la Junta de Museus 1890-1923*, pàg. 323.

Reial de la Ciutadella i després de la Nau Central del Parc van fer que el dipòsit es retardés.

Finalment la Diputació de Barcelona acordà l'1 de març de 1906 lliurar a l'Ajuntament amb destí als museus la col·lecció de pintura i escultura de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts. La cessió es realitzà el 26 d'octubre de 1910 i en l'acta s'adjuntà l'inventari redactat per l'arxiver de la Diputació¹⁵⁶.

No s'ha pogut confirmar si Marià Vallès va intervenir també quan l'any 1906 es van traslladar les obres del Museu Provincial de Santa Àgueda a l'edifici del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic, en el Palau Reial de la Ciutadella¹⁵⁷.

8.4 L'Arxiu de la Diputació i la política cultural catalanista

8.4.1 Pèrdua de funcions de la Diputació

Com ja s'ha dit, en compliment d'una lloable funció de salvament cultural, l'Arxiu Biblioteca de la Diputació de Barcelona s'havia convertit en un magatzem d'obres precioses a conservar. Havia adoptat una funció supervisora o salvadora del patrimoni d'entitats que desapareixien. Hi van ingressar el fons del Consolat de Mar, el de la Junta de Comerç, el de la Junta Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç, el del gremi dels argenters, la col·lecció de gravats, la col·lecció musical, la col·lecció artística...

Ja des de 1902 la Diputació de Barcelona feia esforços d'apropament amb l'Ajuntament de Barcelona per tal de unificar els seus fons artístics. La creació d'una Junta de Museus mixta l'any 1907 fou l'ocasió per transferir nombrosos tresors artístics perquè podessin ser exhibits en els Museus d'Art.

Però el gran canvi va ser la creació el 1907 de l'Institut d'Estudis Catalans, dirigit per Antoni Rubió i Lluch. Era una peça clau en la política cultural del nou president Enric Prat de la Riba dissenyada per complir una àmplia funció cultural. A la llarga volia dir que l'IEC rellevava a la Diputació en la seva funció de salvaguarda del patrimoni.

¹⁵⁶ "Inventario de las obras de pintura y escultura que la Excm. Diputación Provincial de Barcelona cede en depósito durante su beneplácito al Excmo. Ayuntamiento de la propia ciudad, con destino a los Museos Municipales": lligall 3844, expedient 2 (CAT.AGDB.3844.2). Vegeu també inventaris parcials del dipòsit al fons de la Junta de Museus: "Inventario de las obras de pintura y escultura cedidas en depósito por la Excm. Diputación, procedentes de la Real Academia de Bellas Artes de San Jorge", ui. 51 (CAT.ANC.1715,51).

¹⁵⁷ "Antecedentes del Museo de Sta. Agata", fons de la Junta de Museus, ui. 89 (CAT.ANC.1-715,89).

Prat de la Riba, en el seu discurs de 1909, que és tot un programari, esmentava els arxius com una de les institucions que havien de col·laborar en la reconstrucció de Catalunya¹⁵⁸. Arribat el moment dels traspassos, la Mancomunitat acordà el 29 de maig de 1914 incloure la funció de Museus, Arxius i Biblioteques com una de les funcions que havien de ser delegades en la Mancomunitat¹⁵⁹.

El fet és que Prat de la Riba s'interessà a fer un nou registre d'arxius i museus de Barcelona, i en demanà un informe a l'Institut d'Estudis Catalans¹⁶⁰. L'informe *sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya i la conveniència de la seva millor instal·lació*, redactat per Joaquim Miret i Sans i Jaume Massó i Torrents, i llegit el 13 de juny de 1908, suggeria la idea de crear un arxiu territorial català on anessin a parar els fons dispersos per tot el territori català i espanyol¹⁶¹. Un dels fons descrits en aquesta memòria era l'Arxiu de la Batllia¹⁶². A instàncies de Prat de la Riba, la Batllia General del Real Patrimoni de Catalunya havia sol·licitat permís a la Intendència General de la Casa Real i Patrimoni per realitzar el trasllat de l'arxiu de la Batllia al Palau de la Generalitat; el permís es concedí el 2 de juny de 1908. La Diputació condicionà les sales que havia ocupat la Real Audiència per instal·lar-hi el fons, tal com va comunicar al Batlle el 16 de desembre de 1909. L'ingrés del fons Arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya es verificà el 10 de febrer de 1910, i firmaren l'acta del dipòsit l'arxiver de la Batllia Eduard Moner i Enric Prat de la Riba¹⁶³.

¹⁵⁸ *Memòria endreçada a la Diputació de Barcelona pel seu President Enrich Prat de la Riba*. Barcelona 1910, pàg. 49

¹⁵⁹ Mancomunitat de Catalunya. *Llibre de deliberacions*. Vol. 1 1913-1915. Barcelona 1915. pàg. 107-109. Totes les publicacions de les deliberacions i acords de la Mancomunitat es poden trobar a la Biblioteca Nacional de Catalunya.

¹⁶⁰ Vegeu *Acords de Presidència*, 30 de maig de 1908 i 6 de juny de 1908.

¹⁶¹ BALCELLS, Albert i PUJOL, Enric: *L'Institut d'Estudis Catalans*, vol 1, pàg. 40-41. Més encara, l'IEC va prendre consciència de la precarietat d'alguns arxius i va encarregar alguns treballs de "catalogació", sempre, això sí, amb la perspectiva de l'historiador: "despullaven" arxius a la recerca dels documents que il·lustrassin el passat de Catalunya tot fent-ne els catàlegs. L'any 1914 presentà un altre informe "sobre la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques de caràcter històric", firmat per A. Rubió i Lluch i J. Miret i Sans.

¹⁶² Institut d'Estudis Catalans: *Informe que l'Institut d'Estudis Catalans va traslladar al Excelentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona, sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya y la conveniència de la seva millor instal·lació*. Barcelona 1908. pàg. 13-21 i 27.

¹⁶³ "Instal·lació del Archivo del Real patrimonio en el edificio de la antigua Audiencia, propiedad hoy de la Diputación", lligall 3792, expedient 2 (CAT.AGDB.379,2). Sembla que aquest fons es desà en part de les

Significativament la Diputació no el destinà a l'Arxiu de la Diputació sinó a l'Institut d'Estudis Catalans, perquè era aquesta nova institució la que havia de portar a terme l'acció cultural catalana¹⁶⁴.

L'IEC tenia el seu propi arxiu i arxiver, Jaume Massó i Torrents, nomenat 20 de setembre de 1907 als dos mesos d'existència de l'Institut d'Estudis Catalans, i la seva pròpia biblioteca, embrió de la futura Biblioteca Nacional de la que serà bibliotecari Jordi Rubió i Balaguer¹⁶⁵. A falta d'un arxiu territorial, anaren a parar a la Biblioteca Nacional (aprovat els seus estatuts el 14 de maig de 1914) el fons d'arxiu que calia conservar. Fruit de la necessitat, el 30 de gener de 1915 es creà a l'IEC el servei de catalogació de manuscrits. Fins i tot el servei de foment de biblioteques passà a la Mancomunitat, que creà les biblioteques populars. En definitiva, el pes cultural de les noves institucions, a les que la Diputació afavoria, va retornar l'Arxiu-Biblioteca de la Diputació de Barcelona a la seva tasca merament administrativa.

Desgraciadament la importància que en la construcció de Catalunya Prat de la Riba atribuïa als arxius no va ser reflectida en cap altra disposició política favorable al desenvolupament i millora dels arxius catalans. És una gestió política que quedà totalment per fer.

8.4.2 Lliurament de fons de l'Arxiu a altres institucions

En conseqüència entre 1911 i 1915 es van lliurar a altres institucions tots els fons històrics i artístics i tota la biblioteca que la Diputació de Barcelona conservava. En un principi els lliuraments anaven destinats a l'Ajuntament de Barcelona, amb destí als museus, però després es dedicaren a fornir la Biblioteca Nacional.

-Col·leccions

Per acord de la Diputació de Barcelona de l'1 de març de 1906 es va cedir en dipòsit a l'Ajuntament de Barcelona amb destí als museus la col·lecció de 4512 gravats, la biblioteca musical de la Diputació de 785 títols, la col·lecció de 254 segells de municipis, 54 llibres (inclosos els set Llibres de Passantia del Gremi dels Argenters), banderes, planxes de coure... El 26 d'octubre de 1910 el mateix Enric Prat de la Riba supervisà el

mateixes sales on havia estat l'Arxiu de la Corona d'Aragó: RUBIO Y CAMBRONERO, Ignacio: *El Palacio de la Diputación Provincial de Barcelona*. Barcelona 1972, pàg. 116.

¹⁶⁴ El fons Arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya romandre al Palau de la Generalitat fins 1927. Va ser traslladat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó l'any 1936 per la llei del 22 de març de 1932 i l'ordre del Ministre d'Educació del 14 de febrer de 1934 (ES.08019.ACA/10.1).

¹⁶⁵ I anys més tard també es creà l'arxiu de la Mancomunitat, separat del de la Diputació de Barcelona.

lliurament de les col·leccions i els inventaris realitzats per l'arxiver, que rebé Carles de Bofarull¹⁶⁶.

Pel mateix acord de l'1 de març de 1906 es va cedir en dipòsit a l'Ajuntament la col·lecció de pintura i escultura procedent de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts, que es va lliurar el mateix 26 d'octubre de 1910 segons inventari realitzat a l'arxiu¹⁶⁷. Suposem que el retard de més de tres anys en realitzar la cessió es devia a la dificultat d'inventariar tantes peces.

En canvi, foren de més immediat compliment les cessions de la col·lecció numismàtica comprada el 1895 a Artur Pedrals, que constava de 3816 monedes, ja que s'utilitzà el mateix inventari de 1895 amb 11 rectificacions¹⁶⁸, i de la biblioteca musical de 785 títols adquirida a Joan Carreras i Dagas el 1892. Tant la col·lecció numismàtica com la biblioteca musical foren transferides als museus el dia 8 de gener de 1907.

-Llibres

La puixança del projecte de Biblioteca Nacional va fer que l'any 1911 la Diputació de Barcelona canviés el destí d'alguns dels seus dipòsits. Això motivà una certa tensió entre la Biblioteca dels Museus i la nova Biblioteca Nacional.

La biblioteca musical es trobava dipositada als Museus d'Art des de 1907 sense que el lliurament del 26 d'octubre de 1910 la mogués de lloc. D'acord amb les noves preferències, la Diputació de Barcelona per acord del 14 de desembre de 1911 decidí traslladar-la a la Biblioteca Nacional. L'arxiver Marià Vallès la lliurà al secretari General Eugeni d'Ors el 3 de gener de 1912, segons inventari en què constava que s'afegien els volums 786 i 787, i que en canvi se n'excloïen els volums 788 i 789 procedents de la Capella de Sant Jordi. De la mateixa manera, va caldre un nou acord de la Comissió Provincial del 21 de maig de 1912, per traslladar a la Biblioteca Nacional els 54 llibres

¹⁶⁶ "Inventario de los grabados, obras de música, libros, sellos de ayuntamientos y otros ejemplares de carácter artístico arqueológico que la Excma. Diputación provincial de la misma cede en depósito durante su beneplácito al Excmo. Ayuntamiento de la propia ciudad, con destino a los Museos Artísticos municipales", al lligall 3844, expedient 2 (CAT.AGDB.3844,2). La biblioteca musical ja havia ingressat a la Biblioteca dels Museus el 1907.

¹⁶⁷ "Inventario de las obras de pintura y escultura que la Excma. Diputación Provincial de Barcelona cede en depósito durante su beneplácito al Excmo. Ayuntamiento de la propia ciudad, con destino a los Museos Municipales", id.

¹⁶⁸ "Copia del inventario de las monedas vendidas por D. Arturo Pedrals a la Diputación en 1895, que ha servido de base para la comprobación y cotejo en el acto de su entrega en depósito al Excmo. Ayuntamiento de Barcelona", id.

que per dipòsit del 26 d'octubre de 1906 es trobaven als Museus. L'arxiver els va lliurar a Jordi Rubió i Balaguer, bibliotecari de l'Institut d'Estudis Catalans, el 26 de novembre de 1913, segons inventari.

A més a més la Diputació de Barcelona per acord del 14 de novembre de 1911 establí que es lliurés a la Biblioteca Nacional (sempre a través de l'Institut d'Estudis Catalans) un exemplar de cadascuna de les obres duplicades existents. Com la Diputació adquiria contínuament obres per subscripció, aquestes transferències de llibres foren periòdiques. Eugeni d'Ors rebé dos lliuraments l'any 1912, Joaquim Balcells un el 1913 i Jordi Rubió i Balaguer cinc durant els anys 1913 i 1914. Aquest acord s'amplià amb el del 10 de novembre de 1914, que establia que quan s'adquirissin llibres, es destinarien a l'Institut d'Estudis Catalans, al Consell d'Investigacions Pedagògiques, als museus si eren obres de caràcter artístic o a l'Arxiu de la Diputació si eren de caràcter administratiu, a la Casa Provincial de Caritat, i a la Biblioteca Universitària. Consten a la documentació les transferències de llibres al Consell d'Investigacions Pedagògiques dels anys 1914 i 1916¹⁶⁹.

Foren centenars de llibres que sortiren de l'Arxiu de la Diputació entre 1911 i 1914¹⁷⁰. Segons Marià Vallès, es va transferir "la major part" dels llibres de la Biblioteca de la Diputació.

-Fons documentals

Finalment, el fons del Consolat de Mar, de la Junta de Comerç, i de la Junta d'Agricultura, Indústria i Comerç pel decret de presidència del 31 de gener de 1913 havien de passar a l'Institut d'Estudis Catalans amb destí a la Secció Artística arqueològica. El fons i el seu inventari van ser lliurats per l'arxiver el 2 d'abril de 1913 al secretari de la Secció Artística Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Joaquim Balcells. En aquella transferència no s'inclouïen 20 plaques de coure de les 169 relacionades, perquè eren al Museu Provincial i Municipal¹⁷¹.

¹⁶⁹ "Relación de los ejemplares duplicados de obras entregadas con destino al Concell d'Investigació Pedagògica": lligall 3844, expedient 3 (CAT.AGDB.3844,3). Les transferències es realitzaren els dies 17 de novembre de 1914 i el 29 de gener de 1916.

¹⁷⁰ FONTANALS JAUMÀ, Reis; LOSANTOS, Marga: *Biblioteca de Catalunya: 100 anys, 1907-2007*. Biblioteca de Catalunya 2007, p. 41. Veure més referències als traspassos de llibres als lligalls 2558, expedient 9 i 3385, expedients 13 i 36 (CAT.AGDB.2558,9; CAT.AGDB.3385,13; CAT.AGDB.3385,16).

¹⁷¹ "Traslado del archivo de la antigua Junta de Comercio situado en la casa Lonja del Mar, al de esta Diputación y posteriormente al Institut d'Estudis Catalans. 1902": lligall 3844, expedient 1 (CAT.AGDB.3844,1).

8.5 Balanç de l'arxiver

Aquesta és la gran aportació de l'Arxiu de la Diputació de Barcelona al moviment de renaixença catalana liderat per la Mancomunitat de Catalunya. No hi ha dubte que Marià Vallès sentí satisfacció de col·laborar en aquesta tasca, de manera conscient i volguda, a través d'una feina ben feta i d'utilitat, que és com es construeix un país. Formà part d'un equip de funcionaris que posà en peu Catalunya en aquells anys fructuosos. Sortosament coneixem la valoració que en va fer el mateix Marià Vallès al final de la seva vida.

El desembre de 1918 es trobava malalt i impossibilitat d'anar a treballar i hagué d'acceptar que era l'hora de jubilar-se. Era una decisió que el contrariava perquè no tenia previst retirar-se encara, quan tenia 57 anys. Així s'expressava en un esborrany d'instància dirigida al president Joan Vallès i Pujals per sol·licitar la jubilació, escrit el 28 de desembre de 1918: "El infrascrito Archivero de la Diputación Provincial de Barcelona [...] últimamente se halla aquejado de una bronquitis crónica con enfisema pulmonar, que a menudo le impide asistir a la oficina, durante los inviernos, sometido a temperaturas inferiores a 16°. Esta enfermedad incurable, fue contraída en servicios de la Diputación a consecuencia de la falta de calefacción sufrida en el Archivo principalmente durante el año 1917, en que se careció de gas para las estufas, a causa de la guerra"¹⁷².

En aquest escrit Marià Vallès feia una valoració positiva de la seva feina a l'Arxiu exercida amb lleialtat durant 26 anys. Destacava sobretot la tasca de descripció dels fons incorporats, d'alt valor patrimonial, una feina visiblement útil i fructífera ja que en inventariar-los els va treure de l'anonimat i va possibilitar el seu coneixement, destinació i fins i tot salvament. Constatava positivament que gran part d'aquests fons havien passat a les noves institucions culturals Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca Nacional i Junta de Museus: "La documentación nutridísima de la antigua Junta de Comercio, preciosa colección de documentos para la historia de nuestro [...] y de la industria catalana, el archivo de la antigua Junta de Carreteras de Cataluña; la mayor parte de los libros que formaron la Biblioteca de la Diputación; el servicio de fomento de bibliotecas y adquisición de libros; la biblioteca musical; la gran colección de grabados y retablos, los libros de los plateros y demás objetos artísticos, ha pasado todo al Institut d'Estudis Catalans, a la Biblioteca de Catalunya y al Museo Provincial y Municipal".

¹⁷² Aquest esborrany es conserva en l'Arxiu de la família Vallès. No sabem si finalment Marià Vallès presentà la instància; va morir només dos mesos més tard a causa de la pandèmia de grip.

Aquests traspassos de fons i col·leccions posaven punt final a la gran tasca realitzada i tancaven tota una era de l'arxiu.

Vallès donava molta importància als dictàmens i informes que com a arxiver redactava a partir de l'estudi d'aquests fons, una feina compromesa per a la que calia especial perícia: “desde este momento desaparecidas estas fuentes son casi imposibles los informes y los dictámenes que constituyen el trabajo más difícil y delicado del Archivero, y que no podría desempeñar una persona imperita sin comprometer acaso la firma del Presidente que suscribía los certificados a que dan base”

Pel que fa a fons propi de la Diputació el considerava com un fons gairebé tancat. Tota la documentació estava ja descrita i controlada. Només quedava actiu “el servei d'expedients administratius”, amb un procediment arxivístic ben definit i establert: “Por otra parte, poco a poco ha ido desapareciendo el Archivo, para nutrir otros organismos más modernos casi todos los elementos que dieron razón de ser al cargo que en él he desempeñado, hasta quedar reducido últimamente al servicio de expedientes administrativos, cuya clasificación, ordenación y registro quedan perfectamente establecidos por mi y no ofrecen dificultad alguna”.

Sorprèn aquesta visió d'un arxiu finiquitat. Però cal tenir en compte la percepció que devia tenir Marià Vallès de l'esdevenir de la Diputació de Barcelona, que havia reduït les seves funcions en favor de la Mancomunitat, i res no feia pensar que la història no pogués seguir el seu curs vers un progressiu autogovern de Catalunya. Per altra banda era cert que després de tots els lliuraments de fons a altres institucions, estant el fons de la Diputació ben descrit i controlat, amb previsió de poques noves transferències des de les oficines, comparat amb el que havia estat -un dipòsit monumental no només de documents i llibres sinó també d'objectes artístics, tots pendents d'inventari-, l'Arxiu tenia ara un fons quasi tancat i l'arxiver una feina molt reduïda. És des d'aquesta perspectiva limitada de l'ofici d'arxiver que Vallès considerava amortitzada la plaça¹⁷³.

En un altre esborrany de carta escrit el mateix 28 de desembre Marià Vallès resumia amicalment al Secretari de la Diputació de Barcelona Lluís Janer els mèrits que podien fer-lo mereixedor d'una millor pensió de jubilació. El to informal de l'expressió permet

¹⁷³ La Diputació de Barcelona compartia aquests conceptes, ja que en morir Marià Vallès el 1919 la seva plaça quedà vacant durant deu anys i l'oficina de l'arxiu es va reduir fins al punt que li retiraren el telèfon: vegeu *Mancomunitat de Catalunya: Palau de la Generalitat de Catalunya*. Barcelona 1919. Igualment, en un avantprojecte de Reglament Intern de 1926 es contemplava expressament la circumstància que no hi hagués un funcionari tècnic especialitzat en l'arxiu: vegeu aquest avantprojecte al lligall 4210, expedient 7, pàg. 21 (CAT.AGDB.4210,7).

advertir la satisfacció amb que Marià Vallès enumerava les feines més destacades fetes a l'arxiu: "Per altra part, el meu treball de 26 anys en l'arxiu ha anat a nodrir l'Institut d'Estudis Catalans, la Biblioteca de Catalunya i el Museu Provincial i Municipal; allà han anat a parar l'arxiu històric de la Llotja que jo vaig salvar d'una desaparició segura; la major part dels llibres de la Biblioteca; la preciosa Biblioteca Musical inèdita amb son costosíssim catàleg; i els 4000 gravats de diferents escoles, i totes les pintures i objectes d'art; els llibres dels argenters, etc. A conseqüència d'això pot dir-se que ha desaparegut l'Arxiu de la Diputació i que el meu lloc no te raó de ser, però tingues en compte que els meus treballs han sigut i son utilitzats com a bons, i si no formen part de l'arxiu és precisament per aquesta causa" ¹⁷⁴.

Com tota feina que es fa amb esforç i plaer, l'ofici d'arxiver li va reportar una satisfacció personal, que traspua en aquestes cartes. Però per altra banda l'ofici d'arxiver li representà una limitació personal. Tal com explicava l'any 1913 a Leonci Soler i March -que li havia demanat un report biogràfic de l'activitat pública tant d'ell com del seu pare- l'ofici d'arxiver li havia ocasionat una *capitis diminutio*, en terminologia del Dret Romà, un canvi de capacitat d'actuació pública: "a frec de ma vellesa [tenia 51 anys], vaig començar a sentir sobre mon cap la *capitis diminutio* que porta en si mon càrrec d'Arxiver de la Diputació, incompatible amb molts aspectes de la vida social, política i científica"¹⁷⁵. El fet de ser funcionari l'obligà a mantenir-se discretament al marge de la política, i ocupà el gruix dels seus esforços intel·lectuals.

¹⁷⁴ Aquesta carta es conserva també en esborrany a l'Arxiu de la família Vallès. Segons modificacions introduïdes en el Reglament l'any 1895 (article 184), li corresponia una jubilació de només un 60 % del sou. Com altres oficials s'havien jubilat amb un tracte més favorable que l'estrictament reglamentari fins un 80%, l'arxiver demanava el mateix tracte.

¹⁷⁵ Carta a Leonci Soler, 28 d'abril de 1886, Arxiu de la família Soler.

Conclusions

La Diputació és un organisme jove, creat dins dels paràmetres d'un estat liberal, col·legiat i elegit per sufragi. Inicialment era només una representació del territori en el Govern, però les amplies funcions atribuïdes per la llei de fet convertiren les diputacions en govern dels diferents territoris, en el nostre cas del Principat de Catalunya, amb gran capacitat d'acció. La divisió en províncies el 1823 va esvaïr, si existí, la idea de recrear un govern de Catalunya i va subratllar el caràcter supramunicipal de la Diputació. Aquesta institució no encaixava en el règim absolutista de Ferran VII, que cada vegada que recuperava el poder, l'anul·lava i retornava el control econòmic a les comptadores provincials.

La victòria liberal va permetre recuperar definitivament les diputacions. Però aviat es demostrà que hi havia dos maneres d'entendre-les, dos patrons: la diputació progressista i la conservadora. Els liberals moderats de la dècada moderada preferiren reforçar el poder del Cap polític per tal d'assegurar l'ordre i el control social: no suprimiren les diputacions, però les convertiren en entitats només consultives. Fou una Diputació com adormida que el bienni progressista de 1854-1856 desvetllà, però que no acabà de sortir del seu son fins que esclatà la revolució de 1868. A partir d'aquesta data va augmentar el dinamisme de la Diputació de Barcelona, primer sota el control dels progressistes i republicans, i més tard, ja en la Restauració, sota un govern monàrquic en sistema de torns de partits que havia après les lliçons de la història i que acceptava, encara que amb les restriccions expressades en diverses lleis, el paper cabdal que havia de complir la Diputació en el govern de les províncies.

La crisi de final de segle va actuar com a revulsiu que apartà del domini de la Diputació de Barcelona als partits tradicionals i enlairà el catalanisme encapçalat per Prat de la Riba, el qual portà la Diputació cap a la Mancomunitat de Catalunya. En aquesta època s'assoliren alts nivells d'autogovern del territori català, com pot ser s'havia somniat el 1820. La situació acabà abruptament amb la *dictatova* de Primo de Rivera.

La documentació produïda per la Diputació des dels seus inicis el 1812 forma els fons de l'Arxiu de la Diputació de Barcelona, que es va crear el 1820. Estava ubicat en el segon pis del Palau de la Generalitat, en la banda del carrer de Sant Honorat, amb un dipòsit al terrat que va ser ampliat l'any 1895. Però entre 1845 i 1870 aproximadament les oficines de la Diputació van estar fusionades amb les del Govern civil al Col·legi de la Mercè i a l'edifici de la Duana.

L'arxiu va estar, durant els primers cent anys, a càrrec dels arxivers Francesc Quintana (1820-1823), Marià Esteve i Morató (1836-1844?), Ramon Solà i Soler (1854-1878), Camilo de Rancés i Simón (1878-1890), i Marià Vallès i Vallès (1893-1919). La plantilla, a partir de 1838, incloïa també una plaça de sotsarxiver: ho foren Manuel Espinosa (1838), Camilo de Rancés (1873) i Isidoro Fernández (1893).

La Secretaria i Arxiu, que formaven inicialment una mateixa oficina, van tenir ja l'any 1822 un Reglament intern que detallava les responsabilitats del control de la documentació. L'oficial de cada secció confeccionava els expedients i uns índexs alfabètics per matèria, i tot es transferia a l'arxiu amb una periodicitat aproximadament anual. El registrador controlava el tràmit amb un llibre de registre alfabètic. Amb aquests instruments es podia recuperar la informació. L'arxiver formava els lligalls amb els expedients els seus corresponents índexs, els desava ordenats per seccions al dipòsit i en feia un Índex general, que servia per localitzar els documents. La tasca de l'arxiver no era la descripció ni la recuperació de la informació, sinó la localització de la documentació.

La bona pràctica dels arxivers pal·lià la desorganització del fons causada pels trasllats segons les successives anul·lacions de la Diputació de Barcelona. Entre 1839 i 1840 es va poder ordenar i fer un inventari de la documentació de 1812-1823, que respectava els principis de procedència del fons i d'estructura original. A partir de 1854 es va poder organitzar una pràctica regular de l'arxiu que perdurà per sobre dels successos polítics: es va reduir el número de dipòsits en ús i es va instaurar la numeració dels lligalls i la classificació per matèries i negociats que estructura el fons. El Reglament de Secretaria aprovat el 1879 (refet el 1884 i el 1895) va sancionar les millores introduïdes. La tasca de l'arxiver era rebre i controlar les transferències d'expedients, confeccionar els lligalls i classificar-los per negociats i matèries, disposar-los amb ordre als dipòsits i servir-los en cas de consulta, a part de portar un llibre de registre de les entrades i sortides de documents i encarregar-se de la Biblioteca.

En conseqüència el fons de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona dels primers anys de la institució és heterogeni i està format per diversitat de subfons. El vaivé de la legislació impedia la continuïtat de la documentació, i va motivar l'ingrés de fons de les entitats mixtes en què la Diputació participava. En canvi a partir de 1854 i especialment de la dècada de 1870 el fons va esdevenir unitari i homogeni.

A final de segle la mentalitat historicista va propiciar l'atorgament a l'ofici d'arxiver d'una nova missió, la d'inventariar tots els fons de l'arxiu. Marià Vallès va confeccionar el Llibre de Registre-inventari que descriu per ordre cronològic tots els lligalls de l'arxiu

classificats per negociats i matèries. També va inventariar “tresors” com el fons de la Junta de Carreteres que havia quedat oblidat i dispers en diversos dipòsits en l'arxiu, el fons de la Junta de Comerç i la col·lecció d'obres d'art de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts que romanien a l'edifici de la Llotja. Igualment va inventariar llibres i immenses col·leccions que la Diputació havia adquirit amb l'objectiu de preservar-los: els Llibres de Passantia del Gremi dels Argenters, la Biblioteca musical de Joan Carreras, i la col·lecció d'estampes i gravats de Jeroni Faraudo.

L'arxiu va col·laborar estretament en la política cultural de la Diputació catalanista i la Mancomunitat de Catalunya lliurant totes aquestes col·leccions a les noves institucions culturals d'inici de segle, l'Institut d'Estudis Catalans, la Biblioteca de Catalunya i els Museus d'Art.

La tasca de Marià Vallès va afavorir la formació dels fons de les grans institucions culturals catalanes de principi de segle, i facilita avui encara la comprensió i l'accés al fons antic de l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona.

Bibliografia

Asociación Artístico-Arquelógica Barcelonesa: Álbum de grabados escogidos en el orden de su filiación histórica : colección de D. Jerónimo Faraudo. Imprenta de Jaime Jepús, Barcelona 1887.

BAJONA OLIVERES, Ignasi: *L'antic Col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Centre d'Estudis del Bages. Manresa 1997*

BALCELLS, Albert i PUJOL, Enric: *L'institut d'Estudis Catalans. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona 2002*

BALLESTEROS, Plácido; RODRÍGUEZ, José Ramon: *Los archivos de las diputaciones: qué son y cómo se tratan. Gijón: Trea, 2010.*

BASSEGODA, Bonaventura: "El Gabinet de Dibuixos i Gravats. La col·lecció Raimon Casellas. Dibuixos i Gravats del Barroc al Modernisme del Museu Nacional d'Art de Catalunya", dins *Barcelona Metròpolis Mediterrània* nº 23, Barcelona 1992, pàg. 115-118.

BORONAT i TRILL, Mª Josep: *La política d'adquisicions de la Junta de Museus 1890-1923. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1999*

Biblioteca de Catalunya: *Cincuenta años de la antigua Biblioteca de Catalunya: 1968.*

Biblioteca de Catalunya. *Guia de la Biblioteca Central de la Diputación Provincial de Barcelona. Barcelona : la Biblioteca, 1959.*

CAMPS I ARBOIX, Joaquim de: *La Mancomunitat de Catalunya. Bruguera. Barcelona 1968.*

COLL I AMARGÓS, Joaquim: *Narcís Verdaguer i Callís i el catalanisme possibilista. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1998*

CRESPÍ, Joana. "Els arxius musicals de la Biblioteca de Catalunya" dins *En torno al patrimonio musical en Catalunya: archivos familiares. Ediciones de la Coria. Fundación Xavier de Salas. Trujillo 2001, p.29-56.*

Deliberacions de la Assamblea General de Delegats de la unió Catalanista tinguda a Manresa en lo mes de Mars de 1892. Biblioteca de la Unió Catalanista. Impremta la Renaixença

Diputació de Barcelona: Guia breu de l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona. Barcelona 2008

Diputació de Barcelona: *Diputació Provincial de Barcelona. Barcelona [1916].*

Diputació de Barcelona: *Reglamento interior de la Diputación Provincial formado en 10 de febrero de 1879 y modificado por acuerdo de 12 de febrero de 1895*. Impr. de Jaime Jepús. Barcelona 1895.

Diputació de Jaén: <http://archivo.dipujaen.es/index.php> (consulta 1 de juny de 2010)

El Consultor. Nueva guía de Batcelona. Libro de grande utilidad para los vecinos y forasteros, y sumamente indispensable á todos los que pertenecen a las clases mercantil e industrial, por J.A.S y M. Ll. Tip. Ramirez. Barcelona 1863

FERNÁNDEZ BAJÓN, Mª Teresa: "Disposiciones legislativas sobre políticas de archivos y bibliotecas en la España del siglo XIX", *Documentación de las Ciencias de la Información*, 2001, nº 24, 45-77

FONTANALS JAUMÀ, Reis: *Inventari del fons de la Junta de Comerç de Barcelona*. Biblioteca de Catalunya. Barcelona 1998

FONTANALS JAUMÀ, Reis; LOSANTOS, Marga: *Biblioteca de Catalunya: 100 anys, 1907-2007*. Biblioteca de Catalunya. Barcelona 2007

FONTANALS, Reis: "La fundació d'una biblioteca nacional. La Biblioteca de Catalunya entre 1907 i 1923", *Textos universitaris de biblioteconomia i documentació* num. 23, desembre 2009. Facultat de Biblioteconomia i Documentació Universitat de Barcelona

FUSTER, Joan: *Literatura Catalana Contemporània*, Curial Ed. Barcelona 1988

GABRIEL, Pere (dir): *Història de la Cultura Catalana*. Edicions 62. Barcelona, 1996.

GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya : 1900-1936*. Barcelona : Fundació Alexandre Galí, 1978-1986.

GASOL, Josep M^a: *Les Bases de Manresa. 1ª assemblea de la Unió Catalanista*. Ed. Rafael Dalmau. Barcelona 1987. Episodis de la història 268

Institut d'Estudis Catalans. *Secció Històrico-arqueològica. Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona sobre la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric*. [Barcelona, 1914]

Institut d'Estudis Catalans. *Informe que l'Institut d'Estudis Catalans va traslladar al Excelentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona, sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya y la conveniència de la seva millor instal·lació* / [Joaquim Miret y Sans, J. Massó Torrents]. Barcelona : Institut d'Estudis Catalans, [1908]

JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni: *Las Diputaciones Provinciales en sus inicios: Tarragona 1836-1840. La guerra como alteración en la aplicación de la norma jurídica*. Tarragona 2002

LLORENS I VILA, Jordi: *La Mancomunitat de Catalunya: 1914-1925*. Barcanova, Barcelona 1994.

LLORENS I VILA, Jordi: *La Unió Catalanista*. Dalmau ed. Barcelona 1992

Mancomunitat de Catalunya: projectes d'acord presentats a la primera reunió ordinària de la assemblea. Impremta Henrich, Barcelona 1914.

Mancomunitat de Catalunya: projectes d'acord presentats a la segona reunió ordinària de l'assemblea. Barcelona 1914.

Mancomunitat de Catalunya: projectes d'acord presentats a la tercera reunió ordinària de l'assemblea. Barcelona 1915.

Mancomunitat de Catalunya: projectes d'acord presentats a la quarta reunió ordinària de l'assemblea. Impremta de la Casa Provincial de Caritat. Barcelona 1915.

Mancomunitat de Catalunya: llibre de deliberacions. Impremta. de la Casa Provincial de Caritat. Barcelona 1915

Mancomunitat de Catalunya: projectes d'acord presentats a la setena reunió ordinària de l'assemblea. Impremta de la Casa Provincial de Caritat. Barcelona 1917.

Mancomunitat de Catalunya: projectes d'acord presentats a la desena reunió ordinària de l'Assemblea. Impremta de la Casa Provincial de Caritat. Barcelona 1918.

Mancomunitat de Catalunya: report del Consell Permanent a l'Assemblea. Barcelona 1916.

Mancomunitat de Catalunya: report del Consell Permanent a l'Assemblea. Barcelona 1916.

Mancomunitat de Catalunya: vuitena reunió, report del consell permanent a l'assemblea. Impremta de la Casa Provincial de Caritat. Barcelona 1917

Mancomunitat de Catalunya: report del consell permanent a l'assemblea. Impremta Heinrich. Barcelona 1914-1918.

Mancomunitat de Catalunya: report del Consell Permanent a l'Assemblea. Barcelona 1918.

Mancomunitat de Catalunya: Palau de la Generalitat de Catalunya. Barcelona 1919 (Directori).

Mancomunitat de Catalunya: Palau de la Generalitat de Catalunya. Barcelona 1921 (Directori).

Mancomunitat de Catalunya. Llibre d'adreces. Palau de la Generalitat, Barcelona 1922.

Mancomunitat de Catalunya: l'obra realitzada: anys 1914-1919. Impremta de la Casa de la Caritat, Barcelona 1919.

Mancomunitat de Catalunya: breu notícia de l'organització i l'obra. Impremta de la Casa de la Caritat, Barcelona 1922.

MARTÍNEZ NIETO, Blanca: "Balanç de la formació en Arxivística a Espanya", *Lligall: revista Catalana d'Arxivística*, 1998, 13, pàg. 229-251.

MARTÍNEZ-CARNER I ASCASO, Pilar: *Els inicis del catalanisme polític i Leonci Soler i March.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1999.

MINISTERIO DE FOMENTO. Decreto del 18 de noviembre de 1887: "Reglamento del cuerpo facultativo de archiveros, bibliotecarios y anticuarios" Ministro de Fomento Carlos Navarro y Rodrigo, dins *Colección legislativa de España: (continuación de la Colección de decretos).* Madrid : Imp. del Ministerio de Gracia y Justicia, 1888. Vol. 139. pàg. 504524.

MORAGAS, Arístides: *Demostración del derecho que asiste a la Casa Provincial de Caridad de Barcelona para reivindicar el edificio y solar de la plaza de toros de esta ciudad.* Barcelona Establ. Tip. de los Sucesores de N. Ramirez y C^a 1878.

OLLÉ ROMEU, Josep M^a (dir): *Homes del Catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic.* Ed. Rafael Dalmau, Barcelona 1995

PEDRELL, Felip. *Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona: ab notes històriques, biogràfiques y crítiques.* Barcelona: Palau de la Diputació, 1908-1909. 2 vol.

PÉREZ-BASTARDAS, Alfred: *Francesc Moragas i Barret i la Caixa de Pensions.* Caixa de Pensions 1990

PI Y ARIMÓN, Andrés Avelino: *Barcelona Antigua y Moderna*, vol. 1. Barcelona 1854

PLANAS I MARESMA, Jordi: *Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya (1890-1936).* Associació d'Història Rural de les comarques gironines. Girona 2006.

PLANES I ALBETS, Ramon; PAGAROLAS I SABATÉ, Laureà; PUIG I USTRELL, Pere: *L'Arxiu de la Corona d'Aragó: un nou perfil per a l'Arxiu Reial de Barcelona.* Associació d'Arxivers de Catalunya. Barcelona 2003

PRAT DE LA RIBA, Enric: *Memòria endreçada a la Diputació de Barcelona pel seu president Enrich Prat de la Riba: segon període de sessions de 1910.* Barcelona: Impr. de la Casa Provincial de Caritat, 1910.

RIQUER, Borja de (dir.): *Història de la Diputació de Barcelona: 1812-2005*. Diputació de Barcelona, 2007. 3 vol.

RISQUES CORBELLÀ, Manel: *El Govern Civil de Barcelona al segle XIX*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1995

ROCA I FARRERAS, J.: *Mancomunitat de Catalunya*. Barcelona 1922

RODON I VALLS, Assumpta: "L'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona", *Revista de Biblioteconomia i documentació*, nº 51, 2009, pàg. 21-24

RODON I VALLS, Assumpta: "L'Arxiu General de la Diputació de Barcelona", *Frontissa*, nº 12, octubre 2006, pàg. 10-12

RUBIO Y CAMBRONERO, Ignacio: *El Palacio de la Diputación Provincial de Barcelona*. Barcelona 1972

RUIZ I PABLO, Àngel: *Historia de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona (1758-1847)*. Heinrich. Barcelona 1919.

Bibliografia de Marià Vallès i Vallès¹⁷⁶

VALLÈS I VALLÈS, Marià; ESPINALT, Lluís: *Estatuts de la Lliga Regional*. Manresa 1890

El Mundo Agrícola. Revista internacional de Agricultura práctica. Redactor Jefe: Mariano Vallés y Vallés. Barcelona: Tip. de Enrique Redondo/ José Abadal / Pedro Toll. 1897-1907. Vol. I a X. Periodicitat quinzenal

VALLÈS I VALLÈS, Marià: *El almendro. Su vegetación, zona de cultivo, terreno, ... , enfermedades y enemigos por Mariano Vallés y Vallés*. Barcelona: Hjs. De J. Jopus, 1902. 160 p.; -2ª ed. Barcelona: Lib. de Francisco Puig, 1932. 110 p.

"Información agrícola", en *Diario de Manresa* nº 104, del 8 de març de 1895 (sense firma)

"El seguro y el crédito agrícola I", *Los Seguros* XI-11, 1 de juny de 1894

"Tributación de las compañías de seguros. Proyecto de Ley de presupuestos para el año de 1894 á 1895", *Los Seguros* XI-12, 16 de juny de 1894

"Proyecto de organización del crédito agrícola por medio del seguro", *Los Seguros* XI-17, 16 d'agost de 1894

¹⁷⁶ Anotem les obres més significatives, primer les de caràcter polític i tècnic i després les literàries.

Volem destacar que no ha estat fàcil reunir aquests títols a causa de la seva dispersió.

“El socialismo en el campo y el encarecimiento de la vida”, *Revista Social* I-11, 10 d'agost de 1902

“El socialismo en el campo. El trabajo y la propiedad territorial”, *Revista Social* I-12, 25. d'agost de 1902

“La Creu”, *L'Almogàver* n° 6, 30 de maig de 1882

Los Braus de l'any vuit. Poesia premiada ab la Medalla d'or oferta pel Exm. i Ilm. Ajuntament de Manresa en lo Certamen que's celebrá en dita ciutat lo dia 1er de setembre de 1883. Manresa: J. Abadal. 1883.

“Oda a la Seu”, *Lo Pla del Bages* n° 9, 8 de febrer de 1884

“Temporal!”, dins *Certamen Catalanista de la Joventut Catòlica de Barcelona*, Barcelona 1884

“La Creu del Pont Nou”, dins *Aplech de poesias*. Ed J. Comas Faura. Sabadell 1890

“L'hostal de l'Arpa”, *Lo Pla del Bages* n° 149, 16 de setembre de 1894.

“Consumatum est”, *Diario de Manresa* n° 131, 11 d'abril de 1895

“La gent del Bruch”, dins *Manresa Ilustrada. Suplemento al Diario de Manresa. Conmemoración de la batalla del Bruch*, 6 de novembre de 1896.

Marino Laselva (pseudònim): "Notes sobre una tradició", dins *Manresa Ilustrada. Suplemento al Diario de Manresa. Conmemoración de la batalla del Bruch*, 6 de novembre de 1896.

Marino Laselva (pseudònim): *Lola*. Establecimiento tipográfico de “Los Seguros” de Redondo y Xumetra. Barcelona 1895.

Arxius consultats

Arxiu de la família Vallès

Arxiu de la família Soler

Arxiu General de la Diputació de Barcelona

Arxiu Nacional de Catalunya

Biblioteca Nacional de Catalunya

Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona

Arxiu Comarcal del Bages

Arxiu històric de la Caixa de Pensions

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Annexos

Annex 1 Índex del Llibre de registre-inventari, per seccions i negocis¹⁷⁷

1. Secció del Departament Central			
Negociat	Matèria	Pàgina Registre	Dates extremes
Secretaria (actes i acords de la Diputació i la Comissió Provincial)		--	
Convocatòries de la Diputació i la Comissió Provincial		--	
Personal de diputats provincials		Llibre 1, 181	1883-1907
Personal de totes les dependències	Porters	Llibre 1, 146	1868-1887
	Temporers	Llibre 1, 147	1871-1906
	De Comptadoria	Llibre 1, 148	1868-1911
	De Construccions Civils	Llibre 1, 149	1868-1887
	De Dipositaria 149	Llibre 1, 149	1868-1918
	De comptes municipals	Llibre 1, 180	1889-1921
	De Direcció d'obres públiques provincials	Llibre 1, 182	1858-1917
	De Secretaria	Llibre 1, 185	1857-1919
	Jubilacions i pensions	Llibre 1, 223	1868-1874
Govern interior		Llibre 1, 176	1868-1921
		Llibre 2, 123	1906-1909
Relacions externes		Llibre 1, 142	1868-1916
Material de la corporació		Llibre 1, 233	1854-1914
Plets contenciosos-administratius		Llibre 2, 21	1846-1888
Arxiu i Biblioteca		--	
Registre general		--	

2. Secció de Governació			
Negociat	Matèria	Pàgina Registre	Dates extremes
Administració municipal	Administració municipal	Llibre 1, 214	1868-1921
		Llibre 2, 107	1922-1924
	Ajuntaments (de Gov)	Llibre 1, 216	1844-1854
	Eleccions municipals	Llibre 1, 209	1845-1916
		Llibre 2, 36	1916-1924
Secretaris ajuntaments	Llibre 1, 224	1869-1879.1895	
Propietats locals		Llibre 1, 275	1900-1904

¹⁷⁷ Elaborat a partir del Llibre de Registre-inventari, aquest quadre és una aproximació útil per comprendre la classificació del fons en negocis i matèries. L'adjudicació dels epígrafs dels fulls del Registre a un negociat s'ha fet sense pretendre exactitud. Quan un negociat ocupa varies pàgines, només s'ha indicat la primera. No hem pogut identificar a quin negociat pertanyien alguns epígrafs: pòsits 1859-1906, al Llibre 1, 205; arrendaments 1870-1872, al Llibre 1, 222); competències 1871-1917, al Llibre 1, 227; monts de pietat i societats 1856-1893, al Llibre 1, 301; vari 1821-1823. 1854. 1862-1868, al Llibre 1, 311; culte i clero 1844, al Llibre 1, 314; delmes s/d, al Llibre 2, 27; retencions 1900-1904, al Llibre 2, 122.

Assumpes contenciosos – administratius	locals	Llibre 1, 221 Llibre 2, 105	1868-1905 1919-1925
Ordenances municipals		Llibre 1, 274	1872-1924
Bagatges		Llibre 1, 1	1845-1923
Allotjaments		Llibre 1, 226	1845-1919
Subministres		Llibre 1, 230 Llibre 1, 313	1838.1868-1924 1846-1868
Divisió territorial, tocant a Governació	Divisió judicial	Llibre 1, 111 Llibre 1, 154	1848-1925 1872-1878
Beneficència	(Junta)	Llibre 1, 4 Llibre 1, 129 Llibre 2, 3	1852-1915 1883-1890 1903-1918
Sanitat		Llibre 1, 307	1835-1924
Presons i correcció pública		Llibre 1, 276 Llibre 2, 37	1856-1918 1919
Servei militar		Llibre 1, 309	1845-1924
Allistaments extraordinaris / Força ciutadana		Llibre 1, 126	1868-1916
	Sometents	Llibre 1, 128	1873-1901
Eleccions i els seus annexos	Varis	Llibre 1, 197	1907
	Diputats provincials	Llibre 1, 198 Llibre 1, 315	1847-1918 1836-1852
	Diputats a Corts	Llibre 1, 202	1836-1910
	Cens electoral	Llibre 2, 219	1872-1906
	Senadors	Llibre 2, 262	1871-1916
	Butlletí oficial	Llibre 1, 207	1869-1914

3- Secció de Foment			
Negociat	Matèria	Pàgina Registre	Dates extremes
Agricultura, indústria i comerç		Llibre 1, 105	1856-1919
Fires i mercats		Llibre 1, 118	1865-1919
Exposicions i concursos		Llibre 1, 225	1856-1913
Forest, mines i aigua	Forest	Llibre 1, 109	1860-1920
	Mines	Llibre 1, 110	1870-1925
	Aigua	Llibre 1, 26 Llibre 2, 45	1858-1907 1908-1925
Ferrocarriis	Ferrocarriis i tramvies	Llibre 1, 72 Llibre 2, 28	1857-1868 1868-1925
	Projectes	Llibre 2, 30 (?) Llibre 2, 49	1887-1925 1857-1868
	Concessions	Llibre 2, 51	1893-1924
	Informes	Llibre 2, 53	1907-1925
	Multes	Llibre 2, 55	1909-1922
	Autoritzacions	Llibre 2, 57	1909-1923
	Expropiacions	Llibre 2, 58	1909-1925
	Denúncies	Llibre 2, 59	1910-1913
	Recursos	Llibre 2, 60	1911-1924
	Permisos	Llibre 2, 61	1911-1922
Carreteres provincials	Permisos per edificar	Llibre 1, 27	1869-1917

	Construcció i conservació	Llibre 1, 32 Llibre 2, 73	1834-1915 1879-1917
	Expropiacions	Llibre 1, 60 Llibre 2, 99 (mun)	1885-1911 1875-1904
	Projectes i plànols	Llibre 1, 62	1886-1912
	Liquidació	Llibre 1, 71	1907-1911
(carreteres i camins)	Liquidació	Llibre 1, 140	1903-1911(?)
	Carreteres i camins	Llibre 1, 117	1912-1924
Camins veïnals	Permisos per edificar	Llibre 1, 75	1865-1915
	Construcció i conservació	Llibre 1, 78 Llibre 2, 63	1856-1914 1911-1923
	Projectes i plànols	Llibre 1, 98	1864-1910
Polícia urbana i rural	Polícia urbana	Llibre 1, 158	1845-1925
	Polícia rural	Llibre 1, 229	1868-1894
Construccions civils	Obres públiques	Llibre 1, 196	1836-1858
	Ports	Llibre 1, 141	1879-1923
	Projectes varis	Llibre 1, 130	s d
	Projecte granja experimental	Llibre 1, 131	s d
Personal mecànic del servei facultatiu			
Instrucció pública	(Junta)	Llibre 1, 15	1845-1912
Belles Arts		Llibre 1, 22	1857-1908
Museus		Llibre 1, 24	1861-1909
Arxius i Biblioteques		Llibre 1, 21	1861-1913
Cens de població		Llibre 1, 144 Llibre 1, 220	1836-1854 1862-1912

4. Secció d'Hisenda			
Negotiat	Matèria	Pàgina Registre	Dates extremes
Hisenda General: Contribucions i les seves incidències		Llibre 1, 189 Llibre 1, 232 Llibre 2, 14	1856 1856-1907 1908-1913
Hisenda General: Impostos i les seves incidències	(diu municipal)	Llibre 1, 264	1880-1905
Hisenda provincial: Drets i propietats de la província		Llibre 1, 254	1860-1891
Hisenda provincial: Rendes i Arbitris de la província	Automòbils	Llibre 1, 241 Llibre 2, 16	1869-1913 1911-1916
Hisenda provincial: Càrregues de la província		Llibre 1, 257	1873-1901
Hisenda provincial: Pressupostos i comptes de la província, que no sigui de Comptadoria	Pressupostos	Llibre 1, 118 Llibre 1, 249	1855-1867 1868-1907
	Comptabilitat	Llibre 1, 234 Llibre 1, 155 Llibre 1, 260 Llibre 2, 90.	1838-1867 1839 1867-1884 1883-1919
Hisenda provincial: Subvencions i auxilis no imputables a altres seccns		Llibre 1, 258	1868-1906
Hisenda provincial: Emprèstits		Llibre 1, 239	1872-1904

Hisenda provincial: Calamitats públiques		Llibre 1, 270 Llibre 2, 86	1854-1919 1907-1915
Hisenda provincial: Xavalla catalana	Casa moneda	Llibre 1, 303	1844-1847
	Xavalla (Junta)	Llibre 1, 305	1852-1885
Hisenda municipal: Pressupostos municipals	Pressupostos ordinaris	Llibre 1, 137 Llibre 2, 1	1868-1906 1907
	Pressupostos extraords	Llibre 1, 138	1905-1907
	Transferències	Llibre 2, 2	1906-1907
	Pressupostos presons	Llibre 1, 136	1900-1906
	Comptabilitat municipal	Llibre 1, 238	1861-1869
	Pressupostos i incidències	Llibre 1, 269	1891-1906
Hisenda municipal: Recàrrecs i arbitris municipals		Llibre 1, 265 Llibre 2, 6	1857-1906 1904-1908

5. Altres: juntes provisionals i institucions de guerra	
Nom	Pàgina Registre.
Comissió d'Intendència General del Principat de Catalunya (1835-1836)	Llibre 1, 161
Ronda o escamot de cavalleria de la Diputació Provincial	Llibre 1, 190
Ronda d'infanteria	Llibre 1, 190
Fortificacions	Llibre 1, 191
Requisició de cavalls	Llibre 1, 191
Junta de l'alçament de juny de 1843 i la dita centralista	Llibre 1, 192
Junta d'armament i recursos del Principat en 1835	Llibre 1, 193
Junta d'armament i defensa instal·lada a Gràcia el 1843	Llibre 1, 193
Junta classificadora de la creu de mobilització de la milícia nacional	Llibre 1, 194
Junta de la creu del pronunciament de l'1 de setembre de 1840	Llibre 1, 194
Junta auxiliar consultiva i superior governativa en 1835	Llibre 1, 195
Juntes revolucionàries	Llibre 1, 206
Expedients de la Comissió especial de la Diputació provincial segons la Llei d'ajuntaments de 1840 restablerta el 1843	Llibre 2, 31
Junta provincial i Diputació de Catalunya (1811-1814)	Llibre 2, 32
Diputació de Catalunya (1818-1823)	Llibre 2, 33
Diputació provincial de Barcelona. (1820-1823)	Llibre 2, 34
Vari (1821-1823. 1854. 1862-1868)	Llibre 1, 311

6. Comptadoria		
Matèria	Pàgina Registre	Dates extremes
Comptadoria	Llibre 2, 93	1854-1908
Pressupostos	Llibre 1, 157	1854-1900
Fons provincials	Llibre 1, 171	1854-1900
Personal	Llibre 1, 164	1846-1890
Llibres de comptabilitat. arquejos	Llibre 1, 132	1846-1887
Llibres comptabilitat majors	Llibre 1, 133	1856-1900
Llibres comptabilitat diaris	Llibre 1, 134	1890-1891
Llibres de comptadoria. Diaris y Auxiliars	Llibre 1, 135	1890-1900
Obres del port, càrrega y descàrrega	Llibre 1, 166	1816-1846

Comptes de varis establiments	Llibre 1, 165	1860-1869
Carreteres i camins veïnals	Llibre 1, 124; 2, 117	1862-1872
Esquadres de Barcelona	Llibre 1, 125	1877-1905
Emprèstits	Llibre 1, 173	1879
Liquidacions de camins veïnals	Llibre 1, 139?	1905-1912
Liquidació de carreteres	Llibre 1, 140?	1903-1911
Comptes	Llibre 1, 173	1907

7. Dipositaria		
Matèria	Pàgina Registre	Dates extremes
Llibres de caixa	Llibre 1, 113	1846-1890
Diaris i auxiliars	Llibre 1, 115	1861-1900
Llibres vari	Llibre 1, 113	1886-1901
Vari	Llibre 1, 117	1859-1872
Varis	Llibre 1, 152	1862-1890
Comptes provincials	Llibre 1, 119	1863-1905
Compte de carreteres i camins veïnals	Llibre 1, 123	1861-1874
Comptes de varis establiments	Llibre 1, 121	1869-1886
Emprèstits	Llibre 1, 150	1865-1905
Retencions i descompte	Llibre 1, 153	1862-1904
Dipòsits	Llibre 1, 174	1857-1896
Donatius, subvencions i subscripcions	Llibre 1, 175	1861-1898
Esquadres de Barcelona	Llibre 1, 122	1887-1900

Annex 2 Arxivers titulars de l'Arxiu de la Diputació de Barcelona

Francesc Quintana	1820-1823
Marià Esteve i Morató	1836-?
Ramon Solà i Soler	1854-1878
Camilo de Rancés i Simón	1878-1890
Marià Vallès i Vallès	1893-1919
Ignacio Rubio y Cambrónero	1928-1965 ¹⁷⁸
Antoni Udina i Abelló	1972-1982
Assumpta Rodon i Valls	1982-2010
Josefina Solà i Gasset	2010

¹⁷⁸ Durant els anys 1935 i 1936 en fou arxiver Joan Alavedra Segurañas per part de la Generalitat de Catalunya: vegeu el seu expedient personal al lligall 4116, expedient 8 (CAT.AGDB.4116,8).

